نیشانە کراوە بە "X"

وێرانکردنی ئەو مال و گوندانەی دەکەونە ناوچەکانی شەڕی داعش لەلایەن هێزە کوردیەکانی عیراقە وە

HUMAN RIGHTS WATCH

HUMAN RIGHTS WATCH

د "X" هېواد کرښې

د ګډون د ځانګړنو او د ځانګړو شرایطو د ورکړې د هڅو د لامل شوي

د داعش له لاس څخه د ازادې کړنې وړ

Copyright © 2016 Human Rights Watch
All rights reserved.
Printed in the United States of America
ISBN: 978-1-6231-34266
Cover design by Rafael Jimenez

ئەوەی ی ومان ڕایتس ۆوچ بەوگەڕەکردنی لەفلەکەی خۆی کەلەمەتراس هەری جیەان. زۆربەووردی ئەکۆڵین هەڵوێستی کەایەکان دەکەین وڕاسیەکانبۆ هەمووئەوەکەشکرا دەکەین، هەروەفلەشار دەخەین هەرئەوەیبەپرس و دەسەڵاتدارانبۆڕێزلەفلەکەی مرۆڤەرا هەکرنیەکەسەی و عەدالەتبۆ هەمووان. ی ومان ڕایتس ۆوچ ڕێکخراوەکەیەیەودوڵەتەیسەربەخۆی هووەک بزوتنەووەکەی چالکەاردەکاتسپۆڕیزگاریکردنلەماڤەی مرۆڤ و هەربەدەی فلەکەی مرۆڤ بۆ هەمووان.

ی ومان ڕایتس ۆوچلەزیاتر لە٤٠ واڵاتەی جیەانیتفلەی هەیە،لەگەڵبوونیئۆفیسلەئەمستەردام وبەیروت وبەوڵەن وبەرکوسل وشیکاگۆ وزنجیف وگۆماو جۆرداڤیرگ ولەدەن ولۆس ئەجلس ومۆسکۆونیۆیۆرک وپاریس وسانفرانسیسکۆوسیدنی وتوکیۆوتۆرانتۆوتۆونس و واشنتن دی.سی وزیورک.

بۆ زانیاری زیاتر تکایە سەردانی ماڵپەڕەکەمان بکە: http://www.hrw.org

ISBN: 978-1-6231-34266

تشرینی دووەمی ٢٠١٦

ڕەشبەلەکی ئاوەبە "X"

ئەزموونی ئەو مال وگوندانەی دەکەونە ناوچەکانی شەڕی داعش لە لایەن ئەزەکوری هێزەکانی عێراقەوە

پێشەکی 1

پوختەی ڕاپۆرت 2

پێشنیازەکان 8

بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان 8

بۆ ئەمریکا و ئەو وڵاتانەی کە هاوکاری ئەزەکانی حکومەتی هەرێم دەکەن 8

بۆ دەزگا و دامەزراوەکانی نەتەوەیەکگرتووەکان 8

پێوەند 10

I. پێشەکی و پێناسە 12

II. ڕێکخستن و بەرەوبوون 16

پاڕێزگای کەرکوک 19

ڕۆژئاوای شاری کەرکوک 19

کەوانەی ڕۆژئاوای هەڵەتەب خەلدوبە و هەرێمی هەبەگ 30

سەنگەندی ڕێوانت ئازەو نەفووق 42

باشووری ڕۆژئاوای نەفووق 45

پاڕێزگای نینەوا 50

ناحیەی زوومار 52

III. پێوەرەکانی ئەیەکان 67

پێوانەکان 70

پاشکۆ I: نووسراوی فەرمی سەرۆکی هەرێمی کوردستان 71

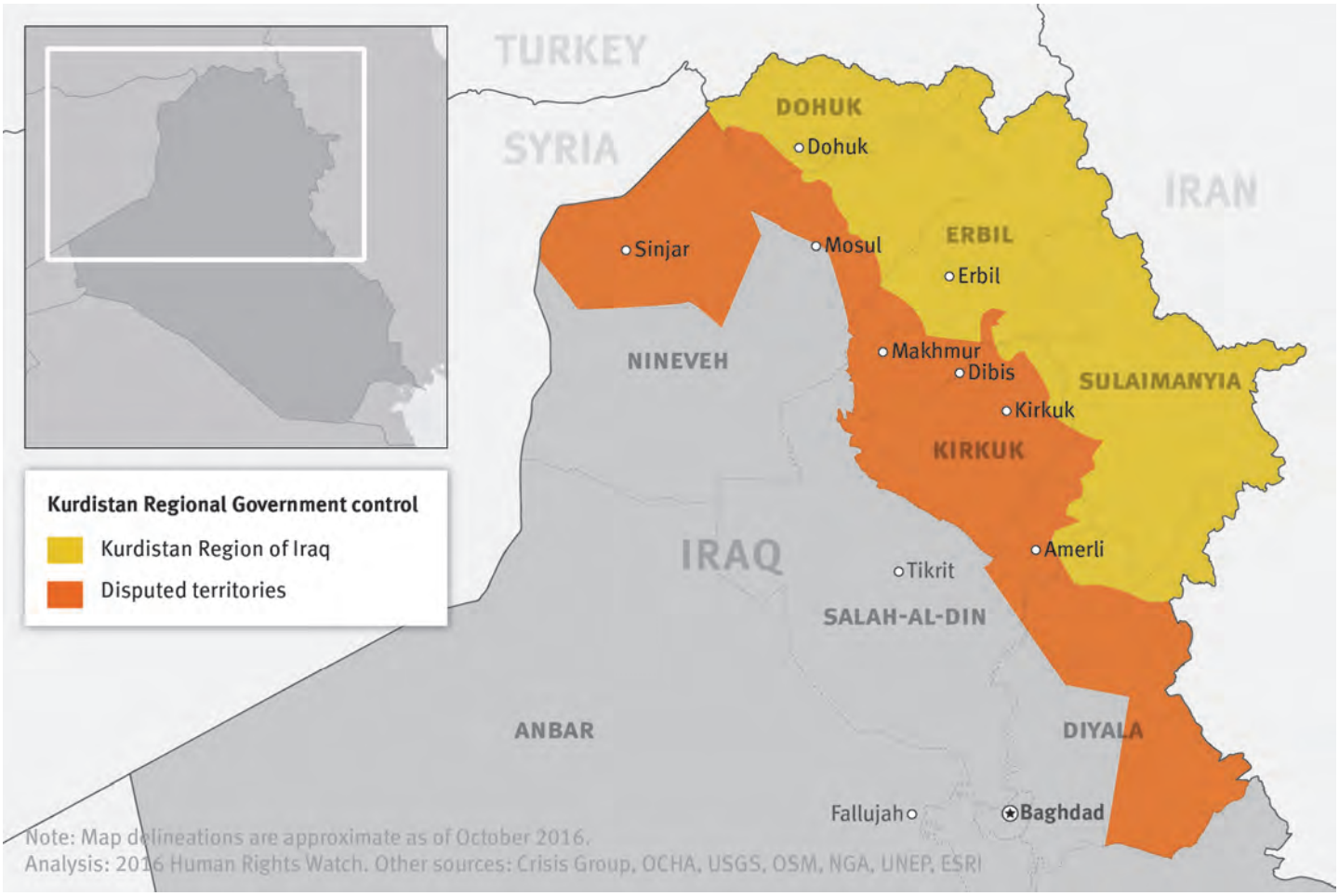
TURKEY
SYRIA
IRAN
IRAQ
DOHUK
Dohuk
ERBIL
Erbil
Sinjar
Mosul
NINEVEH
Makhmur
Dibis
SULAIMANYIA
Kirkuk
KIRKUK
Amerli
Tikrit
SALAH-AL-DIN
ANBAR
DIYALA
Fallujah
Baghdad
Kurdistan Regional Government control
Kurdistan Region of Iraq
Disputed territories
Note: Map delineations are approximate as of October 2016.
Analysis: 2016 Human Rights Watch. Other sources: Crisis Group, OCHA, USGS, OSM, NGA, UNEP, ESRI

پێوخته‌ی ڕاپۆرت

له‌ماوه‌ی ساڵی ٢٠١٤ وکۆمه‌ڵێک گروپی تیرۆریستی له‌ناو هێزه‌کانی داعش(دەوڵەتی ئیسلامی عێراق و شام) ڕوویان له‌ناوچه‌ی ناوه‌ڕاست و باکوری عێراق، شه‌ڕوپێکدادانی به‌رده‌وامی نێوان هێزه‌کانی عێراق و له‌وئاراوه‌یه‌ی سه‌رهه‌ڵدان له‌نێوان هێزه‌کانی عێراق و هێزه‌کانی کوردستان له‌ناوچه‌ی جێناغه‌ی کۆنترۆڵکراوی

وێنەکردنی ئەنفالەکانی ماڵ و ماڵوێرانکردنی جموجۆڵی ئاوارەکانی لە ئۆچەکانی ژێرکۆنترۆڵی
حکومەتی هەرێمی کوردستان بە پێی ووتەی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئەوکاتە بەپێی کەتەلەچەند
بەپرسێکی کەمەرزانیەتی هەرێم و وەزارەتی ئاوخۆ وپێشمەرگەلە بشی ئەکۆڵین هولی واسیکەانی
بەرێوبەرایەتی ئاسایش. لەوکاتەی ٣٠ی حوزەیرانی ٢٠١٦ ، حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕاپۆرت و
دەرفەجامی ئەکۆڵین هوکەلەکانی لەمەڕ ئاوارەکانی نێوان هواو هولێروکەرکوک و ئاڵبەژێو مان ڕاتەس ژوچێنارد.
لێرەدا بەدرێژی باس لەو ڕاپۆرتانکەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەدای ئامازبەمژمارەی هەکلەو
تۆمەتەکەر اوکەلەڕاپۆرتکەی ئەو مان ڕاتەس ژوچدا هاتووەکە هەموویان. لەم ڕاپۆرتەدای ئەو وەلامانەی حکومەتی
تی هەریەکی کوردستان لەشوێنی گونجاوی خۆیان ئامازەی ئاڕاستەکرێت .

سەبارەتبەوێنەکردنی ئەنفالەکان بەپەرسانی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئامازبەوەدەکەن کەبشێکی زۆری ئەو
ڕاکاری لەوفەجامەی ڕشی ئاسرمانی هاپەیمانەکانبۆس مریچگەکەانی داعش وتیۆبارانکرنی هوبووە. هەروەها
ووتەی چەفەمەر ماڵدوکەی پێشمەرگەوبشێکی وەلامکانی ئامازبەوەدەکەن کەبشێکیتری
ڕاکاری کانلەوفەجامەی لەدوورەوەتەقەانی هوەیبۆمب و مینەچێنراوەکەانی چەکدارانی داعشبووە .

بڕاگەشکەانی حکومەتی هەرێمی کوردستان سەبارەتبەڕاکودنی ئەو ماڵانەی لەوفەجامی تەقەانی هوەیبۆمب و مینە
چێنراوەکانلەکوندەکانکەلەزیر هەسلاتی چەکدارانی داعشبووی شرلەیپەسیاری لەمەرەبۆنمونەو،
لەزۆرکەلگەوندەکانی سەربەپاریزگای نینەوا کەتەنیا ئەو مانی ڕاتەس ژوچسەردەمی ئازادکردوون،
وادەردەکەوێکەحکومەتی هەرێمی کوردستانتەنیا ماڵی عەربەکەانی ڕاکردووەوب الم ماڵیکوردەکان وەک
خۆیان مانەوەبتەوەژەران ژوچنەیانکردووەلەبەاری مینای ماڵەعەربەکان ڕاکربلەوولەتەوشت
ئەوخاڵوبەرەڕاکراوەماڵ و خاڵوبەرەیکوردەکان ئەچێنیکەیانپێنگەیشتبووە، ەەروەهالەکوندی حەمەد
ئاغا ماڵیکوردەکان وەک خۆیان هاتونەتەوەکەدا ماڵەعەربەکان ڕانکربلەوونپاشانلەنی کشێخان
گوێنکەی عەرەبەتەواوی ڕاکربلەوو .

ئەمەگەلەوەی، ئەزوئەوەیکەلەی حکومەتی هەرێمی کوردستان چەنەیبنەو ئەماڵیانلەگەونکەانی قەرەتەپەوێدریس
مەنەی ەوقەەیەپاریزگای کەرکوک ڕاکردووەسەرەای ئەوەی ئەمگونداڵبەەیچشێوەیەکلەلای من
داعش ەوەدەستی انبەمەردانگەراوەەبەی ەڕاڵەونی ئەمگونداڵەلەوفەجامی شەڕەوشێنکەی مەحاڵەەسەبارەت
بەگونەی "قوشتەپا" کەئەمگونەدەشلەلای من داعش ەوکەوتەڕۆڵنکەراوەەبەپرسانی پێشمەرگەلەوەوەڵاکەیلەدا
لە٢٢ی ئەیلولی ٢٠١٦ڕای ئاگەەانکەنەیلەوەوەڕگری لەبشێکی ئاشتوانی گونکەبەکەمنلەڕووخانی
گەڕکەعەربیکەیئەوگونەکەخاوەنکانی انپەیوەندی انبەداعشکردووە. لەگونکەلەئەیەریس خەزەل و
ئەیەریس خەباز، ئەوکەانئەیاشیکوردبلەدۆزەیانبەکارئەاوبەڕووخانی ماڵکانکەئەمشرەوەکەیسەلامەت
ئەیبەڕیکرنی هوەی هەربەپێکەکلەلای من داعشلەوئەیەماڵەدا چێنراوەت. هەروەها وێنەی ماڵگەەدەستکردکان
شوێنەواری سوتانلەزوریکگونەیپاریزگای نینەوا لەوانەشان دەدەنکەچێنانەتلەوفەجامەیپکەکرنی هوەی مین و
بۆبی چێنراوبووەت .

ئەادلەوەش، حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەچەەوکاروئەرکاکەیسەوبازیەشانەدالەپشتیوەت
تەقەانی هوەیئەو مینوبۆمبەچێنراوەلەوەو ماڵکان و ڕاکرنەیان. فەرماڵەکلەیپێشمەرگەەتوەیانبەەۆی
ئەبوونەیتەیمەپەسپۆڕی مینپەوچاکرنی هوەیئەوبۆمبەچێنراوەچەقدەیەیانەکەوتووەەوەیئەگەر
ئەمەەوکارکەبوەیئەبڵوقەانیئەوگونداڵەوقەدەکەمردنی هاتوچۆبۆزەیان پاشانپەکەکرنی هوەیانلەدەاتووەدا
شوێنەکەیسەلامەتتر ئەبوو وەکلەتەقەانی هوەیانلەدووەوکەمەرەای ڕاکردنیەیزکەکان ئەچێنەەۆی
ماڵوبەن هوەیبۆمبەمنایەرەکان ,کەوانەاوجەکانبەکشتی نیئارامن وەدروستکردنیئەلت ونگبۆ هوکەانی
دەاتووەلەپەکەکرنی هوەپاشماوەی جەنک .

ئەیکەیترلەوگەرلەکان ئەوەئاشکرکەی حکومەتی هەرێمی کوردستانلەلەوڕگەیکردنلەگەڕلەوەی
عەربەکانبۆگونەکانی ان. سەۆکی هەرێمی کوردستان مەسعودبارزانیلەڕاگەی حوزەیرانی ٢٠١٦بەەیوەمان
ڕاتەس ژوچی ووت، حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕگەبەعەربەسونکانناداتبگەڕێنەوەبۆئەوگونداڵەی
کەلەلای من ڕژێمەیپێشووەیعێراقبەعەرەبکراوونبارزانیتوەیشەیبەوچۆنی خۆیئەوزەویلەفلەیکوردن .

بڕاگەی شەڵەم جۆرە وادەکات زۆرێک لە عەرەبەکان هەستبکەن ئەزموونەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان سوودبەخشە بۆیە هەوڵی ئەوە دەدەن کە ڕەخنەی ئەو لایەنانە بە هەموو جۆرێک ڕەت بکەنەوە.

پرۆسەیەکی جیاوازکردن لەنێوان ئەنجامی سەربازی و ئەنجامی مەدەنی بەرگوێکەی سەرکەوتنی جەنگ بەپێی ئەمە ڕەنسەیە، بەڵام هەموو لایەکانی جەنگ لە هەموو کاتێکدا ئەنجامی مەدەنی لە سەربازی جیا ناکەنەوە. بەڵام هاوڵی وەڵامی هاوڵایانی بکەرێنی ئەنجامی سەربازی ئەگەر بە هەموو شێوەیەکی سەربازی بکەن ئەوە بەڵام لەکەنەی جەنگدا. ئەوەکی هەموو لایەکانی جەنگەوە جیا لە ئەنجامی مەدەنی و ماڵ و موڵکی ئەو هاوڵانی. بەڵام موڵدەن لەکەکرنی هەی زەرەرەزی ئەنجامی موڵک و ماڵی هاوڵایانی ئەسکەانی جەنگ ئەرانکردن و زەوت کردنی ماڵ و موڵکی هاوڵایانی قەدەغەدەکەن تەنها ماڵەکانی بەڵکەدان بەڵکە پێویستی سەربازی ئەنجامی پشت هەبێت.
هول هەچوار جنێوەی ئەمەیە ئەو هەڕەشەکەی ڕاستەوخۆ سەر هاوڵانی و ماڵ و موڵکی ئەو وتەماشکەودنی وتەواوی ئەو چەکەی ئەنگوونی کەوەکی ئەنجامی سەربازی قەدەغەکراوە .

لەمەربەم ماوەی وتەی شەڕەقاحانە و ئەو هەڕەشەی ماڵگەدەستکردکان، ئەوەمان ڕەتس ئووچگەشتی ئەو دەرئەنجامەی کە ئەنگەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان وبشێوەکی سەرکەی ئەنگەکانی پێشمەرگەبەپرسی ئەرلەوەنکودنی بەئەو خاڵووبەرە لانیکەمەلە ٢١ گەونەدوشارۆچکەلەپاشکەوتەرزکەرنەی ئەلەدەست داعش, دەی ئەقیئەلکاری زەقە بەی ئاسکاڵی جەنك. کات وقیبارەی زۆرێکلەهەڕاکاری کەلەی ئەوکەسەلەپێداچوونەوەی ئەبۆکراولەم ڕیپۆرتەدا ئامازبەوەدەکەنکەهەن وبۆبەهەچەنڕاکەانی داعش وەڕشی ئاسمانی هاوپەیمان وتیبۆبارانکان بەئەلووەی خودجالاکی جەنك یەتەرەی لەپشت ئەنجامکردنی ئەو خاڵووبەرلە.

ئەو ٥ گەونەشەی گەونەدی قەرەتپەکەبەدووری ١٤ کیلۆمەتر دکەوێتە ڕۆژئاوای شاری کەرکوک ئەوەمان ڕەتس ئووچگەس ەی لەگەڵکردن وتوی ئەکەبەوەی ئەو هەڕەشەی هاوپشەیمان پێشمەرگەی ئاسایشی پۆلیسی سەرکەوکلەی ئەی ئاری ٢٠١٦ سوتاوونبەئەنجامکردنی ٢٦ خاڵووبەرەی گەونەدکە. ئەوان وتیان کەخاوەنی زۆرێکلەو خاڵووڵەی وەرەی سڵای ٢٠١٤ پەیوەندی ئەبە) داعش (ئەوکەردووە. لەوەڵامکەی ٢٢ ی ئەیلولدا بەبەرپرسانی حکومەتی هەرێم وتوی ئەن، هەرێکلەو خاڵووڵەی گەونەدی قەرەتپەبەەوە بۆبەهەچەنڕاکەانی داعش ئەوەبەڕاوون کەئەکەانی ئاسایش زەلەتوڵی وبەوەچەی ئەنبکەن ئەوە. ئەو هەڕاکاری لە ڕۆژئاوای ئەوەە مەووکەچەندکەسێک سوتاوونبەقەوانەن ئەوەیەی ڕەنەوەکەانی زەی کەئەون وچەیە وبەبەرپرسانی ئاسایشگەوەی ئەلەچەندکەسێکی قەرەتپەبەوولەپشتی ئەوکارەوەبەن. هەڕاکاریکان هیچ زەرەرەیەکی سەربازی ئەلەپشت ئەونبەوو .

زەیکەی ٥ گەونەشەی یەتەرگەونکەانی ئەیدەی س خەزەل وەیدەی س خەبازوەیدەی س مەنەی قەی ەی مکەبەدووری ٢٠ کیلۆمەتر دکەوێتە ڕۆژئاوای شاری کەرکوک وتوی ئەبەی وەڵامی پێشمەرگەی ئاسایش و چەند هاوڵایەکی کوردی چەداری ئەرفەرەڵەی پێشمەرگەسوتاوونبەقەاڵانکردن پاشانسوتانی ئاخودهەڵەنکردنی جەن هەسەیك ماڵبەڵدوزەرلەچەندڕۆژانی یەکەمی ڕەگەی شەواتی ٢٠١٥. ئەوڵەی چاوەڕێکەتی ئەلگەڵکرا وتوی ئەکەنەی ئەووەداعش ئەچۆمب و ئەنکەبچەتلەماوەی ئەو ٣٦ کیلۆمەتر ئەکەدەستگرتبەمەرگەندی ئەیدەی س خەزەل وەیدەی س خەبازی ئەوەمەرەای ئەوەی کەداعش بەی چەی ئەوەکەنەتوڵی وگەندی ئەیدەی س مەنەی قەی مە کەتەرۆڵبکاتکەاتی ئەی ئەرشکەلەی ئەبۆس مەرنەوچکەلەی ٣٠ کیلۆمەتری دووەمی ٢٠١٥. ئەنەی هەڕاگەدەستکردکانبە دەزای ئەمەتی دوای ئەنشەلەی دەدەنکەزەرەنەی هەڕاکاریکەانی ئەوەس ئەگەنەلەی دەدەووروبەمری ٥ ی شەی بەتدا بووبەپاشکەتەرۆڵکرنی هەی ئەنوچکەلەی هەتەشەمەرگەوە .

لەوەڵامکەی ڕاگەی ئەازاری ٢٠١٦ ی دلبۆ ئەوەمان ڕەتس ئووچ، حکومەتی هەرێمی کوردستانەنەوەسەوی، لەو سەنگەندەی ئەیدەی س، داعش زەتوڵی وەی چەمەن وبۆبەچکەبچەتلەبەی ئەوەی ئەزهلەی پێشمەرگەی دەستبەجێ هەڕشەی پەچەچەوڵەی ئەی ئەنجامداوبەی ئەازاکرنی هەی ئەونوچکەلەوەڵامی ڕاگەی حوزەیرانی ٢٠١٦ ی دا، حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕاگەیاندکەهەوکاری زۆرێکلەهەڕاکاری ئەکەانی گەندی ئەیدەی س)ئەنی قەی مە(بۆبەهەچەنڕاوەکەلەی دەوڵەتی ئەلمی وشەمەرەپێکدادانبووڵەی ئەوان دەوڵەتی ئەلمی و ئەکەانی پێشمەرگە. سەبارەتبەگەندی ئەیدەی س خەزەل، لەوەڵامکەی ڕاگەی حوزەیرانی حکومەتی هەرێمدا ئەبووکەهەڕشی ئاسمانی هاوپەیمانکان وبۆبەهەچەنڕاوەکەلەی داعشکەاتی ئەپەڕوس ئەیەکەکرنی هەی ئەگەنەدکەدا

تەقەی نەبوونی هەڕەشەی ئەو کردنی سەبارەت بە ٨٤ خاڵی بەرهەمی ئاوچەکە. هەمان ئەو هۆکارانەی کە دەبنە هۆی کەمکردنی خاوەنکاری ئەو کردنی سەبارەت بە زۆرلێکردنی خاوەنکاران.

لە کۆتایی "مورا"کەبەتەواوی کەرابلوو سەرگوزەشتەی ئەو کەسانەی کە بەشداری کردوون بەجێ ئاوەی شەڕی بەردەوام لەگەڵ داعش. لەحوزەیرانی ٢٠١٥ ولایەتی داعش لەمانگی ئەوکاتەدا هەوڵی ئەنجامدانی داعش لەمانگی ئەوکاتەدا، بەجێ نەکەوت، بەڵام کەوتە خۆی کردنی لەگەڵ هەڕەشەی داعش.

لەوەڵامی کەمی ئەنجامی ٢٠١٦ی کۆمەڵی هەڕەشەی کوردستان لەمانگی ئەیلولی ٢٠١٦ بەپێی ئەو

کە هاوڵاتی کوردکانیش وەک وەزارەتی پێشمەرگە و ئەو چەکانەی کە لە چوارچێوەی پرۆسەی هاوبەشی عەرەبکردنی عێراق عەرەبکرانەوە هەبووە .

وەزارەتی پێشمەرگە دەستکردکانی شارەکانی دەدەنکشەیخان و حەمەدئاغا و بەشێکی بە رێوە وبەرایەتی لگەڵ زەوی یەکسان کراوە. وەک ئەنجامی ئەم ئاژاوەیە دەکەنکەوە وەزارەتی پێشمەرگە ئەو کارەساتە لە بەرامبەر خودی سەرەتای ساڵی ٢٠١٤ ڕووی داوەکانی کێشەی مەرگی ئاوچەکە لەداعش کردووە. شارەزایی ئەوە، وەزارەتی پێشمەرگە لە ساڵی ٢٠١٥ بەردەوامبوون .

لەوەلامی کەوتنی دەوەرانی ڕیتەس ئووچ ، کۆمەڵی هێزی وەزارەتی، ٨٥ خاڵی وەرەشەیخان و ١٢٠ خاڵی بەشی عەربی کەیگەیندی حەمەدئاغا بە هۆی تەقینەوەی ئەردوولاوە هێزەکانیان بوون، لگەڵ ٥٢٣ خاڵی وەرەی بەرازان بەوەی کە دەوڵەتی ئیسلامی بەرپرسیاریتی دادانا وون. کۆمەڵی هێزی پێشمەرگەوە، سەرەڕای هەوڵەکانی بەرپرسیاریتی پێشمەرگە بۆ ڕێگەگرتن لە گەیشتنی ژمارەکی زۆری وەزیرەکان سەرتاوەنبەس وتوانی هاڵەکانی ئەو گەیندە وەکتۆڵەیەن هەوڵی هەوکەسەڵەیگەیندی بەرازانکەبشدابەوون لەتاوانی دژبەوەزیرەکان. کۆمەڵی هێزی پێشمەرگەوە، هەڵاریکرنی ئەنجامی جەبەرازانکەبشی ووکەی چەرپەڕلەبەرئەوەبوو گەیندکەبەکە سەرکەی دەوڵەتی ئیسلامی ئەوەڵەمی بەوەلەی ئاوچەی شەنگال وسەقەری دۆزینەوەی چەکدارەوەبۆ چەکداران و فەرمانگەکانی .هەوڵەتی ئیسلامی

وەزارەتی پێشمەرگە دەستکردکانی ئەوەیشان دەدەنکەوەی زیاتری وەزارەکەکانیش خاڵی وەتاشەیەنی دووەمی ٢٠١٤ وەئازاری ٢٠١٥ ڕووی داوە، لەدوای ئەوەی ماوەی هەشزیاتر لە٣٠ ئەیەتر ڕووخێنراوون. هەروەها بەشێکی وەزارەکانی گەیندی بەرازان لەدوای ٥ تەشرینی دووەم ڕووی داوەبەاش ماوەکی زۆر لەکەتر ڕۆڵکرنی هەوەی ئەو دووگەیندە لەلایەن پێشمەرگەوە بەپێی ڕاپۆرتی سەرچاوەکانی، ئەچێتەرشی کەلەلایەن داعشەوەکراوەتەمەر شێخانی ئاخوبەرازان لەکەتوای ئابی ٢٠١٤ .

بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەراستی ئەوەی کەهاڵکەوردکانی بە رێوە عەسەوشیخان و حەمەدئاغا ئاوکوردکان وەک خەڵکانی ماوەتەوەبەهەڵامی ئاوچەی عەربەکانی کە ئەوگەیندە وەزارەکراوون، ڕاتی بەرگەشەکانی کۆمەڵی هێزی پێشمەرگەوە ئەوەیکەوردەتان سەبارەتبەوەی گەیندی ئاخوبەرەچێنراوەکانی ئەبوونەتە هۆی بەشێک لەوەزارەکەکانی ئەوەی ئاوچەی دەخەڵەتێپەرسیاری ئەوە. هەروەها بەهەڵەکردنی ئەوەراستی ئەوەی کە هێزی پێشمەرگەی دەدەنبەشێکی زۆری وەزارەکانی کەلەدوای کەتوتەڕۆڵکرنی هەوەی ئەو گەیندەبوو لەلایەن پێشمەرگەوە، دووبارەڕاتی و دروستی بەرگەکانی کۆمەڵی هێزی پێشمەرگەبەوەی هێزاری وەزارەکانەی ڕشەئاسمانی هاوبەشمانی ئاخوەتپەبارانبووە دەخەڵەتێپەرسیاری ئەوە. ئەمەگەلەوەی، هێزی پێشمەرگەدەستکردکانی ئەنجامی ئاژاوەیەدەکەنکەوە وەزارەکانی ئەبە هۆی گەروئاژەوە مادەدەیتەقەمەنی ووبووە. هەروەها، لەمەربەنەمای ئەو زانیاریەی لەلایەن کۆمەڵی هێزی پێشمەرگەوە، بەتەواوی بگەیەنی ئەو دەرفەجامەی کەوەزەکردنی هاڵەبۆپێزکراوەکان هەکاریپێوەتی سەبازی ئەنجامەوەبووە .

فەرمانی ژمارە٣ی ١٧ی ئازاری ٢٠١٦ کە لەلایەن کۆی ئەمڕاپۆرتەدا هاتووە، سەوکی هێزی پێشمەرگەوە ئەوەی کە "هەموو ئەوەی کە دووبارەی ئەکەردنی دوشارەچەلەلایەن بەزەکەلی پێشمەرگەوە ئازادکراون لە هەموو هاڵەتەکانی بەبەرازی". دەستکردنی هەوڵەکانی کۆمەڵی هێزی پێشمەرگەوە ئەوەی کە ئەنجامی ٢٠١٦ وەردەنی دەرفەجامەکانی بەرەوەی ڕیتەس ئووچ لە٣٠ حەوزەران دەردەکەوێ کە هەکەسەی کە ئەوەی هەی کۆمەڵی هێزی پێشمەرگەی ئەوەی کە ئەوەی کەلاری ئەسکانی جەنگەلەلایەن بەزەکەوەی کەلەوە. بەهەڵامی ڕیتەس ئووچ ئەوەی کە هەی کۆمەت ئەچەسزەلی ئاخودی پێشەکەی ئەسانی لەدژی ئەو کەسەلگەی ڕیتەبەرلە لایان هەسەلاتی حکومەتی هەڕیمی کوردستانکە سەتاوەنبەوەی ئەنجامانی ئەو پێشەکاری لەهەموکی هاوڵاتیان

ژمارەی کەلەکۆمەڵکانی ئەوەی هاوبەشمانی ئەوەی دەوڵەتی لەدژی داعش کەپێک ئەنفەلەی ئەمڕۆکە ئاوەڵی ئەوەرەسەو بەوەتەکی ئاوکەنەداو ڕووسی ئاوەڕان و ژمارەی کەلەوەنڵانی ئەوەراست وبنڕوری ئەوەوپاب ئەچەک و شەقی

سەرەبازی هاوکاری حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەن. هێزەکانی ئێران رۆڵی سەرەبازی هاوشێوەی ئەنجامدانی کۆمەڵکوژی هەرێمی کوردستان لە کردووە لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەو هێزانە بەشداری لە داعش دژی هێزەکانی عێراق و هاوپەیمانەکانی جەنگ دژی داعش دەکەن. هەروەها هێزەکانی ئێران بە هۆی ئەوەی کە هەڕەشەیان لە هاوپەیمانەکان کردووە، هەروەها هاوکاری لە گەیاندنی چەک و تەقەمەنی بە هێزەکانی پێشمەرگە دەکەن لە بەرامبەر داعش. لە ساڵی ٢٠١٥ ئەو هێزانە ٤١٥ ملیۆن دۆلار هاوکاری لە ئەنجامدانی پرۆژەکانی پێشمەرگە دابین کرد. لە ساڵی ٢٠١٥ ئەو هێزانە ٤٠٠ ئۆتۆمبێلی زرێپۆش بە پێشمەرگە دابەش کرد. لە دوای ئەنجامدانی ڕاپرسی ٢٠١٦ی سەربەخۆیی کوردستان لە ٢٥ی ئەیلوولی ٢٠١٦ هێزەکانی پێشمەرگە لە هەرێمی کوردستان کۆنترۆڵ کران و هێزەکانی پێشمەرگە لە ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان کشانەوە بۆ سەر سنوری ئیدارەی هەرێمی کوردستان. هەروەها هێزەکانی پێشمەرگە لە ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان کشانەوە بۆ سەر سنوری ئیدارەی هەرێمی کوردستان و هەروەها هێزەکانی پێشمەرگە لە ناوچەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان کشانەوە بۆ سەر سنوری ئیدارەی هەرێمی کوردستان لە ساڵی ٢٠١٦ی سەربەخۆیی کوردستان و هاوپەیمانەکانی لە داعش دژی داعش لە ناوچەکانی دەرەوەی هەرێم

پێشەکی

بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان

- لایەنە سەربازی و ئەمنییەکانی هەرێمی کوردستان بە هاوکاری هێزەکانی هاوپەیمان و هاوبەشی نێودەوڵەتی لە شەڕی دژی تیرۆر و داعش سەرکەوتنی گەورە بەدەست هێنا، بەڵام هێشتا هەڕەشەی داعش لە سەر هەرێمی کوردستان و عێراق بەردەوامە و پێویستە هەموو لایەنەکانی هەرێم و عێراق بە هاوبەشی بە هاوکاری هاوپەیمانان و نێودەوڵەتی بە شێوەیەکی کاریگەر بەرگری لە هەڕەشەکە بکەن.
- لایەنە سەربازی و ئەمنییەکانی هەرێمی کوردستان و هاوپەیمانان و نێودەوڵەتی هاوبەشی شەڕی دژی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق، هەروەها ڕێگەدەن بە هاوکاری مەدەنی و سەربازی بە ئامانجی بەرەنگاربوونەوەی داعش و لەناوبردنی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق بە شێوەیەکی بەرفراوان و بەردەوام بکرێت.
- لایەنە سەربازی و ئەمنییەکانی هەرێمی کوردستان و هاوپەیمانان و نێودەوڵەتی هاوبەشی شەڕی دژی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق بە شێوەیەکی کاریگەر بەرگری لە هەڕەشەی داعش بکەن.
- هەموو هێزەکانی پێشمەرگە لە چوارچێوەی یاسادا بە هاوکاری هێزەکانی هاوپەیمانان بە شێوەیەکی یاسایی لە لایەن هێزەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و هەروەها لە لایەن هەموو هێزەکانی سەربازی لە هەرێمی کوردستان و عێراق بە شێوەیەکی یاسایی و ئەمنی بە ئامانجی بەرەنگاربوونەوەی داعش بکەن.
- قەرەبووکردنەوەی هەموو ئەوانەی کە لە کاتی شەڕی دژی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق زیان بە ماڵ و موڵکیان گەیشتووە.

بۆ ئەمریکا و ئەندامانی هاوپەیمانی نێودەوڵەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان

- لایەنە سەربازی و ئەمنییەکانی هاوپەیمانان و هێزەکانی وەک چەکوتەقەمەنی و شتومەکی سەربازی بە هاوکاری هاوپەیمانان لە هەرێمی کوردستان بە هاوکاری سەربازی بە هاوکاری هاوپەیمانان و هەروەها بە هاوکاری سەربازی کە لایەنە سەربازی و ئەمنییەکانی هەرێمی کوردستان و عێراق و هەروەها هاوکاری لە نێوان هەموو هێزەکانی هاوپەیمانان و هاوبەشی نێودەوڵەتی لە شەڕی دژی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق بە شێوەیەکی بەرفراوان و بەردەوام بکرێت.
- یارمەتیدانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە هەموو ئامانجەکانی بە هاوکاری هاوپەیمانان و چەکوتەقەمەنی و شتومەکی سەربازی و پێویستی حکومەت بە هاوکاری لە نێوان هەموو هێزەکانی هاوپەیمانان و هاوبەشی نێودەوڵەتی لە شەڕی دژی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق بکرێت.
- داوکردن لە حکومەتی هەرێمی کوردستان و هەرێمی ڕیپاوەرێی کە لە ساڵی ٢٠١٧ لە مەرکەزی هاوپەیمانی نێودەوڵەتی کاری هاوبەشی شەڕی داعش.
- گەیاندنی شتومەکی سەربازی بە هێزەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای پێویستی ئەنجامدانی لە مەرکەزی پەرلەمانی و ڕەچاوکردنی یاسای شەڕی دژی داعش بە مەبەستی مەرکەزکردنی موڵک و ماڵی هاوولاتیان.
- لایەنە سەربازی و ئەمنییەکانی هاوپەیمانان و هاوبەشی نێودەوڵەتی لە شەڕی دژی داعش و بەرەنگاربوونەوەی داعش و ئەو هەڕەشانەی کە هاوکاری سەربازی و ئەمنی لە نێوان هەموو هێزەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و عێراق بە شێوەیەکی بەرفراوان و بەردەوام بکرێت.
- سەردان و چاودێری هاوبەشی بەردەوامی ئەنجامدرێت بە شێوەیەکی بەرفراوان و بەردەوام لە لایەن هاوپەیمانان و نێودەوڵەتی کاری هاوبەشی شەڕی دژی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق.
- بڵاوکردنەوەی ڕیپۆرتەکانی لە لایەن ڕاگەیاندنی لە مەرکەزی هەرێمی کوردستان و هەروەها لە لایەن هەموو هێزەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و عێراق بە شێوەیەکی بەرفراوان و بەردەوام بکرێت.

بۆ دەزگای دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان

- بەشداری ئەنجامدانی ئەرکی هێزەکانی هاوپەیمانان لە شەڕی دژی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق بە شێوەیەکی بەرفراوان و بەردەوام بکرێت.
- بەشداری ئەنجامدانی هەموو ئەرکەکانی هاوپەیمانان لە شەڕی دژی داعش لە هەرێمی کوردستان و عێراق بە شێوەیەکی بەرفراوان و بەردەوام بکرێت.

- بەپێی بڕیارنامەی هاوکاری مرۆیی نێوەندی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵ عێراق هەموو کۆمپانیایەکی کردنی شوێنی نیشتەجێبوون بۆ ئاوارەکانی ئەوکەسانەی دەگەڕێنەوە سەر ماڵ و حاڵی ان وبووجەی پێویست بۆ بنیاتنانەوە قەرەبووکردنەوەی ئەو خێزانانەی ماڵ و موڵکی ان لەناوچووە.

مێژوو

ئەم ڕاپۆرتە لەسەر بنەمای چاوپێکەوتن بوو لەگەڵ ١٢٠ کەس لە باژێڕەکانی زێن هەواو دەوڕوبەری و هۆلێرە لە ئێستادا وەک کۆمەڵەی پێنج سەردانی هەوانی ئەوەمان ڕاتس وۆچ بۆ ئۆرکۆت ڕۆژی ئەزهەوری کانلۆوان ڕاگەیەنرا لە ٢٠١٤ ئایاری ٢٠١٦. لەڕووی مێژووەی چاوپێکەوتنەکانلەگەڵ کراوەو عەرەبی عیراقی لە بەوونکۆلۆژیا جامی شەری داعش و چەکدارانی جێگیرکرووە. ئەوەمان ڕاتس وۆچ بەزمانی عەرەبی و ڕۆمەڕوولگەڵ هەمووی ئەمکەس لە چاوپێکەوتنی کردووە. یەکێک لە چاوپێکەوتنەکان بەهۆی گرتنی زمانی کوردی بوو. هەروەها ئەزموونی ئەوەمان ڕاتس وۆچ سەردانی ئەوەو چاوەپێی ئەنجامی هەواو هۆلێرە کەکەی ئەنجام کردووکەوتە دا ئەزکوری کانی سەتاوونبوونی جامانی ئەرکردنی خراوبەرکان. هەرلەمەی ئەم سەردانەدا چاوپێکەوتن مانلەگەڵ پێشمەرگەو بەپرسانی حکومەتی هەرێمی کوردستانی شکردووە.

هەمووی ئەوکەسانەی چاوپێکەوتنیانلەگەڵ کراوەو گادارکراونەتەوە لە هەبەست وسڕشتی خۆبەخشی چاوپێکەوتنەکان ولەمەر چۆنیەتی بەکارهێنانی زانیارییەکان و وەرگرتنی ڕەزامەندی لە هەمووی ئەمکەسانەو هەمووی ئەوانەی گەشتوونلەوەی کە قەرەبووی مادی نکەرنی بۆبشداری کردنی ئەنلەچاوپێکەوتنەکان بۆ پاڕزگاری کردنلەوەی شی ئەوکەسانە، ئەوەمان ڕاتس وۆچ زانیاری هەوەی ئەوکەسانەی ڕازی بوونبەملاکردنی هەوەی ئەوان.

ئەوەمان ڕاتس وۆچ هاوکاری بەپرسانی حکومەتی هەرێم و ئەزموونی کانبەرزدەرەجەی ئەکادیمی لە بۆنواو چەکەی ئەزکۆتڕۆی ئەزکەی ئەوکەسانەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەتەواوەتی هاوکاری ئەنفەس مرکەی ئەئەنجامدا لەپاڕزگای زێن هەواو ئەنفەس مرکەی پێشمەرگەی لەپاڕزگای کەوک. لەکانوونی یەکەمی ٢٠١٥ ولەشوێنی یەتەلەقەی خۆی لەوانەی فەرمانەدەی پێشمەرگەی شوێخ جەفەر مستفەکانەی خۆی پێشخشی لەوەلامدا هەوەپرسیارەکانمان.

ئەوەمان ڕاتس وۆچ شوێکاروخەاڵ زەنگەی ئەتەرەت مانەی بۆ ئەرکاری ئەوچەکانی زووماروو ڕیبەعەو چەند بەشێکی ئەچەکلەی ئاشمالەپاڕزگای زێن هەواونوچەکانی ڕۆژئاوا وبەشوری ڕۆژئاوای ئاشاری کەوکەکردووە. شوێکارەکان بەپشتبەستن بووبەوەی ماڵگەدەستکردەکانکەلەی ٣٥ ڕۆژی چەواز داولە ١٤٣ ئاشاروچەکەوگوند لەڕووانی ڕاگەی حوزەیرانی ٢٠١٤ تائایاری ٢٠١٦ گیراوون. لەوەی کەلەوکەسەماڵگەی ئەرانی ئەنکەانلەپێش ئەرکاری کەانوگەیاتی ئەرکاری کەانولەپاش ئەرکاری کەانبووە.[1] ئەنەی ئەوەماڵگەدەستکردلەوەمان بەکارەنلەبۆ دەستنیشانکردنی ئەوچەئەرکەوکەانو خەملاندنی ئەیاتی ئەرکاری کەانو وەاتاکودنی لەگەڵ وەتەی شرەقەحاڵان، لەگەڵ خەملاندنی قەبارەی ئەستەکەاتی ئەرکاری کەنی بەئەو خراوبەرکان. ئەوەو ئەنلەمەری دەخەنەو کاری ئەرکاری کەان چەبووەولەوەنلەمدا دەردکەوێ کەئەرکاری کەانلەئەنجامی ئەشی ئەئەسرەانی ئەیان تەبلەرانی شەری ئەوانپێشمەرگەو داعشبووی ازلەدوای شەرکەانئەنجامدراوون.

لەم ڕاپۆرتەمدا، ئەوەمان ڕاتس وۆچ ووشەی "پێشمەرگە" وئاسایشی" حکومەتی هەرێمی کوردستانبەکاردەبێ. پێشمەرگە ئەزی سروبازی حکومەتەوئاسایشبریتی لەهەزکەانی ئەمنی ولیقەسینی ناوخۆ. زاراوەی ئەزکوری کانلەوکەسەماڵەبکارهێنراوکەشرەقەحاڵانزیاتر وەچەزەئەزکی حکومەتبووی ان ڕێگەئەزەچەکدارکەانیتری وەکئەهەنکەلەی پەراستنی گەڵ وگروپەچەکدارەوزەیەکان و چەکداری مەدەنی کوربوون.

ئەوەی ئەنلەەلەم ڕاپۆرتەمدا ئەشنلەدراوونلەمبەروارلەی خوارەوەتەوەمارکراوون: ١١ی مارس، و ٢٢ و ٧ی حوزەیران، ١٨ی ئاب، ١ و ٧ و ٢٨ی ئەیلول، ٥ و ١١ی تشرینی دووەمی ٢٠١٤، ٢ی کانوون دووەم، ٥ و ١٠ و ١٤ی شوباط، ٢١ی مارس، ٢٢ی نیسان، ٢٠ و ٢١ و ٢٦ی جاز، ١٢ی ئاب، ١٥ی ئەیلول، ٩ و ١٠ی تشرینی یەکەم، ١ و ١٢ و ١٨ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥، ٢٤ی کانوونی دووەم، ١٢ی شوباط، ٢٣ی مارس، ٥ و ٧ی نیسان، ٢٣ی جاز، ٢ی حوزەیران، ٢ی تەموزی ٢٠١٦.
ئەوەی ماڵگە دەستکردەکان لەم ڕاپۆرتەمدا ئەشنلەدراوەلەئەنکۆیەکی سەرچاوەکانی سەتەلایتی سەنسۆرسیپلایەی سرگیراوەلەفەیکرنیپاوەزراوە
WorldView-1, WorldView-2, GeoEye-1 (Copyright: DigitalGlobe 2016 – SPOT-07 satellite sensors Pléiades-1A/B, SPOT-6 and NextView Distribution License).

ی و مان ڕاپۆرتس ژووچ لەگەڵ وونی دووەمی ٢٠١٥ پێشوەنی یەکەمی ٢٠١٥ئازاری ٢٠١٦ وەتەواوی ٢٠١٦
حکومەتی هەرێمی کوردستان ی لەدەرفەتی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامدا کەوتەی
هەرێم وەڵامی داوەتەوە ولە٢٦ی ئازاری ٢٠١٦ ڕاپۆرتێکی پێشکەشی ئەنجامی ولە ٣٠ حوزەیرانی ٢٠١٦
دەرفەتی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی. کاتی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی حکومەتی هەرێمی کوردستان
دەستی ئەنجامی ولەوەڵامی کەی ٣٠ حوزەیران(.لەتەموزی ٢٠١٦، ی و مان ڕاپۆرتس ژووچ ئاوی بەمەرزکبرازانی و
بەپرسی پەیوەندی کەلەی دەرەوەفەلاحەستەفاو وەزیری ئاوخۆو وەزیری پێشمەرگەبەوکالەتکەوی سەنجاری
کەوتبەوگەشەگەردنلەمەر دەرفەتی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی. ئەو وەڵامی ی حکومەتی هەرێمکەپەیوەندی ان
بەسبەتکەوە ەی لەڕاپۆرتکەدای ئامازی ان پێدەکرێت. ی و مان ڕاپۆرتس ژووچەردەوام دەبێت لەگەشەکەی ان لەگەڵ
حکومەتی هەرێمی کوردستان لەبەرئەو لەسەرەنگەلەی ی راستیکەان ی ناوی ئەم ڕاپۆرتەو هەر دەرفەتی ئەمکەیت. ی و مان
ڕاپۆرتس ژووچ لەڕیبەر دوودا هەرێکەلەدەرفەتی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی ئەنجامی ولەوکەلەی ی
یکەمی ٢٠١٤ی لەڕێکەوتی ی ٢٥ی شوباتی ٢٠١٥ ئاڵوگەردەوە، هەروەهاس هەردەنکەی کەلەوونی دووەمی ٢٠١٦
لەحوزەیرانی ٢٠١٦ .

پێشەنەی مەژووی

لە دوای دەستپێکردنی عێراق لە لایەن هاوپەیمانەکانەوە لە مەرجی ٢٠٠٣، کوردستانی عێراق تا رادەیەکی بەرچاو سەقامگیر بوو و بەپێی بڕیارنامەی بودجەی وەزارەتی دارایی عێراق لە ساڵی ٢٠٠٥ی عێراقدا چەسپاوە.[2] هەروەها کوردستانی عێراق خۆی بە هێزێکی سەربەخۆ لە هاوکێشەی سیاسی عێراقدا دەبینێ. لە ساڵی ١٩٩١ی زایینەوە کوردستانی عێراق و خەڵکەکەی پێکەوە لە پارێزگای دهۆک و بەشێکی زۆری پارێزگای هەولێر و سلێمانی و بەشێکی کەمی پارێزگای نینەوا و پارێزگای دیالە دوای ساڵی ٢٠٠٣، دەسەڵاتی کوردی بەفراوانی بەخۆوە بینیوە و هەوڵیداوە بە شێوەیەکی گشتی لە پارێزگای نینەوا و مەخموور لە پارێزگای هەولێر و شارەکە کەرکوک لە پارێزگای کەرکوک و دوزخورماتو لە پارێزگای سەلاحەدین و خانەقین و جلەولا لە پارێزگای دیالە بژێوی ژیان دابین بکا و کاری زۆر لەگەڵ کوردوکەی مەنتەقەی وێنەی ئەنفەلکراو و کەمزەیدی و سەرەحی و شەبەک و کاکەیی کان و عەرەبە عێراقییەکان.

لە کۆتایی دووەمی مانگی حوزەیرانی ٢٠١٤، تەنزیمی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام داعش دەستی بەسەر شاری مووسڵ لە پارێزگای نینەوا و پێشڕەوی ئەنجامدا و پارێزگای سەلاحەدین و کەرکوک. تەنزیمەکە هێزی عێراقی تێکشکاند و ئەو هێزانەی کە لە بەرەنگاربوونەوەی ئەوگروپە لە فاو چەکیان هەبوو. بەڵام هێزەکانی پێشمەرگەی کوردستانی هەرێمی کوردستان ئەو پۆستانەی کە کرد و هەوڵیان دا کە کەرکوک و شوێنەکانی تری لە داعش پاک کردەوە لە مانگی ئابی ٢٠١٤، داعش تەنزیمی پێشمەرگەی لە شنگال و فاو چەکیان دەستی بەسەر هاوڵاتیانی کورد دا گرت و هەوڵی دا کە مووسڵ و هەولێر بگرێ. ئەنجامی ئەو پێشڕەوییەکانی داعش ئەنجامی دانیشتوانی ئەو هەرەوەزە بوو کە لە شنگال دەستیان بگوێزێ و بەرەو کوردستانی عێراق و هەولێر و دهۆک و سلێمانی کۆچ بکا. لە مەدژی داعش دروستکردوو و ئەو کەسانەی کە لە شارەکە کەرکوک بە مەدژی زنجیرەی چەکدار لە بەکاری ئۆژی ئاوابوونەوەی ئۆژەهەڵات دامەزراند.

تاکتیکی ساڵی ٢٠١٤ پێشمەرگەی فاو چەکیان ئەو هەوڵەیان بەکاری هەنا چەکی شنگال و ئەو ئاچەی مووسڵ کەوتە ژێر کۆنترۆڵی کردەوە. لە مەی ٢٠١٥، شاری تکریت کەوتە ژێر کۆنترۆڵی داعش و لە ئەنجامی ئەو پێشڕەوییەکانی داعش لە مەی ٢٠١٤ جلەولا لە داعش پاک کردەوە و کەوتەی پێشمەرگەی کوردستان دووەمی ٢٠١٤ جلەولا لە داعش پاک کردەوە و کەوتەی پێشمەرگەی کوردستان.[3]

تاکتیکی ٢٠١٥، تەنزیمی داعش زۆر بەی ئەو هەوڵەی کە لە داعش پاک کردەوە کە لە ساڵی ٢٠٠٣ و تەنزیمی پێشمەرگەی کوردستان دەستی بەسەر هەرەوەزەکانی دانیشتوانی کورد بە هەرەوەزی کوردستانی عێراق لە ٤ی ئازاری ٢٠١٦ی کەسانی سوپای عێراقی کە بەرەو مەخموور چوون بەتەنیا لە گەڵ تەنزیمی پێشمەرگەدا هەبوو کە هەوڵیان کرد بەشداری بکەن لە بەرگریکردن لە مووسڵ.

***

پاش ساڵی ٢٠٠٣، بڕیاری دارایی دەرکراوی ئەمریکا , هەسەلایی هاوپەیمانیکاتی پکۆمسیۆنی داوای خۆنەدیتی عێراقبۆ چارەسەرکردنی ئاوچەی ئۆکەکی عێراق دروستکردنی پێکارییەکی ئەوەی بۆ تا ٣١ی کانوونی یەکەمی ٢٠٠٧ پێشەی ئەمووئەمونی ئاوچەی چارەسەربکرێتکە لە چوارچێوەی سیاسەتەکانی هەڵمەتی

---

[2] دەستووری عێراق ساڵی ٢٠٠٥ بڕگەی ١١٧ لەسەر مرگەشەی بودجەی بەتونەوە: وەزیری پلانداری خۆمەتی هەرێمی کوردستان پلانی ستراتیژی پەرەپێدانی هەرێمی کوردستان ٢٨١٢ ٢٨١٦، ٢٠١١.
http://www.mop.gov.krd/resources/MoP%20Files/PDF%20Files/gd_ps/regional_development_strategy.pdf (accessed April 24, 2016).

[3] جلەولا مەژەر دەستپێکی پێشمەرگەدەی: داعش لە هەڵمەتدایە،" ڕووداو ٢٣ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٤
http://rudaw.net/english/middleeast/iraq/231120143 (accessed June 3, 2016),
داعش لە فاو و تەزەکوری کانی لە جلەولا پاش لەشکرکێشی پێدەکات، هەواڵی عەربیە، ١١ی ئەیلولی ٢٠١٤
http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2014/08/11/ISIS-defeat-Kurds-in-flashpoint-Iraq-town-of-Jalawla-.html (accessed June 3, 2016).

بەعەربکردنی ڕژێمی پێشووی سەدام حسێن سەوەی ان هێڵبوو.[4] مادەی ١٤٠ی دەستووری ساڵی ٢٠٠٥ لێکۆڵینەی چارەنووسی ناچار دەکات:

> دەستەبەرکردنی هەموو ئەو ناوچانەی کە لەلایەن هەیئەی سیاسەتی ڕژێمی پێشووەوە سەرلەنوێ دانراوە وەکو گۆڕینی دیمۆگرافیای چەندین ناوچەیەکی وەکو کەرکوک کە تیایدا خەڵکی بەزۆرەملێ لە ناوچەکەیان دەرکراوون خەڵکی تیرەی لە ناوچەکانیتر هەوە ئەنواو بۆیشت هێنراون لە شوێنی خەڵکانی. خەڵکانیئەو ناوچانە هەشکراوون وبەکۆچکراوون دیسانەوە ئازاد کراوە.[5]

هەڵمەتی جینۆسایدی فەال لە دژی کوردەکانی عێراق لەساڵی ١٩٨٧تا ١٩٨٩ کەبووە هۆی کوشتنی زیاتر لە ١٠٠ هەزار کەس و خاپوورکردنی ناوچەکەی زۆری بنکەورو ڕۆژهەڵاتی کەرکوک بووەڵو سیاسەتەکە.[6]

لەساڵی ٢٠٠٦، لێکۆڵینەی عێراق سەرنجی گۆڕینی کۆمەڵێکی داوای خاوەنداریەتی بەکۆمەڵی عێراقیۆ چارەسەرکردنی ناوچە جێناکۆکەکان، کاری کۆمەڵێک وەکو خۆی لە موعەڵام چەندگۆڕاکاری کەیتیدا کرا. لە ساڵی ٢٠٠٧، کۆمەڵێک کەمپەیاری لەبارەی ٣٧ هەزار کەس لە ١٣٥ هەزار کەس دابەڵاگۆڕاکاری کرا لە کاری کۆمەڵێک دەلبەهەڵاییەوە هاتکە هەبەت ٩ هەزار لەو ٣٧ هەزار کەسە دووبارەچەداچوونەوەیان پێبکاتەو بەقەی کەس لەنیتیش لە ڕووی چەکەچیکردن و قەربووکردنەوەوە خاوەن پشتگوێ خستیان بەخۆوە دەبا[7] ساڵی ٢٠٠٩ الی ٢٠١١ ڕوونبووکەیەو کاری زەمەشتیتیەن لە چارەسەرکردنی کێشە کانو نکۆکی وکێشە کەل لەسەر خاوەنداریتی مڵکەکان و دیمۆگرافیای ناوچەکەکەوک و دیالەونیەوا ڕوی لە چیبوونەوەکردبا[8] ساڵی ٢٠١١ پیلەنبوونیبەپرس بەالیانیبەغدالە جێبەجێکردنی چارەسەرکردنی کێشەیەو ناوچەبەتەواوی ڕووی لەکەزیکرد.[9] لەپاش مەگەی حوزەیرانی ٢٠١٤یەو کەنەیداشبەیەزستەیگرتبەسەرنەهەنگ لەناوچەجێناکۆکەکان وکوردەکانیتیزیانزیانبەو پەلەزگاریکردن لەکەوک، ئەمووەیواو هەوڵیکبۆ چارەسەرکردنیئەوپێشکاری ناعەلیتیەی ڕیبازدوو لەسەربنەمای یاسایەتەواوی ڕووی لەنەمانکرد. لەکۆتاییی ٢٠١٤بەغداو وڵیزیبەناف هەرەی ڕیکەوتن لەسەر بنەڕەکردنی داهاتکانلە ڕیکەوتنیدا کە دەردەکەوت باسی چارەسەرکردنی کێشەیەی ناوچە جێناکۆکەکانیتیدان کەرەنگەی کاری زیاتر لەسەر یاسەو یاسایی هەوبۆ فەای چارەی خۆوسین.[10]

---

[4] دەستەوازەی ئەتیفاقی هاوپەیمانکانیلەگەڵ حکومەتی عێراقیۆ دوڵەتی عێراقیۆ ماوەیەتیقاتی،" ٨ی مارسی ٢٠٠٤
http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/iraq/tal.htm (accessed June 3, 2016), art. 58

[5] دەستووری کۆماری عێراق، ١٥ی تشرینی یەکەمی ٢٠٠٥
http://www.cabinet.iq/PageViewer.aspx?id=2 (accessed June 3, 2016), art. 140.

[6] یوومان ڕایتس ووچ، جینۆسایدلە عێراق: هەڵمەتی ئەنفالە دژی کوردەکان تەمووزی ١٩٩٣
https://www.hrw.org/reports/1993/iraqanfal/.

لەکۆتەی ڕیپۆرتیکی ٢٠١١یەیەکەمی ئەنگەتووکانبۆیانیتی هاتووە:
لەکۆمەیبەعەس هەتابەجێبەجێکردنی چەندسیاسەتیکیبەیەقەمەت وسەیتەمەکیبۆدەڵیبوونلەکۆتوڵیەتەواویبەمەریئەوناوچانەیتەتابەجێناکۆکناوەبەرین. لەوچوارچێوەیەدا هەتابەدەرکردنی زۆرەملێیسەدان هەزارکوردوکەمایەتیکیتر و لگەڵ ئەرەبکردنیسەدانکوردی و دەنگەتنبەسەر زەوی و زاری کوردەتورکمانکان و هەشارکردنی زەویەکانتوکانیکانبەسەر جووەارە عەربەشیعەکانیبەسوری عێراق هەروەهابەزۆرەملێنەنامەی کەهەیتیناعەربەکانیگۆڕی بەعەربەقەدەغەکردنیئەوکەهەیتیلەعەرەبیزلەهەارکردن و هەبوونی یەچەتەیەکانەوەیەکوروفەرەنگەکانیتری لەئەوەتەلگەڵ دەستکاوکردن وگۆڕینی جوگرافیایتیداریبکوری عێراقلەسەربنەمایەکیتەوو.
شانکەون. لەاوچە جێناکۆکەکانی عێراقبەڕوونیکەلەسەرسەرهەتکان وکاوگەریکانیلەسەرسەرهەتکانیئەوکاپەیەمەگەی وەیلایتەیەنگەتووکانبۆیانیتی ٢٠١١١.
http://www.usip.org/sites/default/files/resources/PW69.pdf (accessed April 24, 2016).

[7] پێتەرفان ئەریئەڕاوەت. گەرلینەوەیەمولکەکانلە عێراقسیەیانیکەلەسیەیەتیەیەمەسەرگەرلینەوەیەمولکەلەدوای چەنگ. کەلەلایەنبەشی دەیتوڵی وەزارەتی دەرەوەیئەمەریکا ڕیکخراوەیئاورکان وکۆچەران بەشی ئەوانگیری وتەنیەوە. ٦ و ٧ی ئەیلولی ٢٠٠٧.
http://2001-2009.state.gov/documents/organization/98032.pdf (accessed April 26, 2016), p.8.

[8] گرپیقەیەرلیئەودوڵەتی. عێراق وکوردەکان: کێشەونکۆکیکانبەدەژای ڕووباری دیجلە. ڕیپۆرتی ژمارە ٨٨ی ئەوگروپەلە ٨ی حوزەیرانی ٢٠٠٩.
http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/iraq-iran-gulf/iraq/088-iraq-and-the-kurds-trouble-along-the-trigger-line.aspx (accessed June 3, 2016), pp.7-17.

[9] گرپیقەیەرلیئەودوڵەتی. عێراق وکوردەکانبترسکانیپاشکشەکردن. ڕیپۆرتی ژمارە ١٠٣لە ٢٨ی مارسی ٢٠١١.
http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/103%20Iraq%20and%20the%20Kurds%20--%20Confronting%20Withdrawal%20Fears.pdf (accessed June 3, 2016), p.4.

[10] ئەیوا ڕەزا. "مادەی ١٤٠ قیلەکەیسەر مەزیگەستگۆنلەکەکوردەکان و عێراقیکان خەوێکی ڕەکەوتنلەسەرکێشەیەنەوت." نیقاش ١١ی کانوونیەکەمی ٢٠١٤.
http://www.niqash.org/en/articles/politics/3593/ (accessed April 26, 2016).

***

لەدوای ساڵی ٢٠٠٣ میلیۆنان دوو پارت هاوسەرگیری کەی کوردستانیان پارتی دیموکراتی کوردستانی عەراق بوو، کە بەشێکی زۆر لە هاوسەرگیرییەکانیان لە نێوان هاوسەرگیری نێوان کوردەکان و عەرەبەکان بوو، کە ئەمەش کاریگەری خراپی لەسەر پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نێوان هەر دوو لایەن دروست کرد.

ڕاپۆرتێکی ئیوەمان ڕایتس ووچی ساڵی ٢٠٠٩ لەبارەی کێشەی نێوان هۆزی ئاشیرەتی کوردی سوننی و کوردی شیعەی دوفاق هەی چۆن دەکەن: لەلایەکەوە، دەستی ئاژاوەگێڕی و پێکدادانی نێوان هۆزەکان بەهۆی کێشەی دەستی نێوان هاوڵاتیان دروست دەکەن لە هەمانکاتدا هەڵوێستی سەرکوتکردنیان دەدەن.[11] کەمایەتی کوردی دەستی نێوان هاوڵاتیان دەبینن و لەڕووی سیاسییەوە ئەوان بە هەڵەی دەزانن و هەوڵدەدەن بە پشتیوانی کوردی و ئەنجامدانی هەڵمەتی سەربازی بەرامبەر بە هۆزەکان، دەستی ئاژاوەگێڕی بەهێز بکەن و هەوڵی ڕاکێشانی هاوپەیمانی بدەن لە نێوان هۆزەکان بە ئامانجی دەستپێکردنی هەڵمەتی سەربازی لە ساڵی ٢٠١٦ ، هادی هەڵبەجەی کە فەرمانداری کەرکوک بوو، پێش مەرگەی لەبارەی نێوان هاوڵاتیان و پێشمەرگەی کوردی خاز لە پارێزگای نینەوا کە دوو فەرمانگەی پارێزگای نینەوا بوون، وتی ئەمە وتەی ئەمەی هاوڵاتیان و پێشمەرگەی کوردستان لە نێوان هاوڵاتیان و پێشمەرگەی کوردستان و

چێشم هەگ هو هێز ازالكراوو ن، ئەزلكل مارلێی دەهێنن هو ه.[17] سرفەین دزێی وتەبەژی لكوم هتی هەرێم ی كوردیت ان
وتی، "ئەزلكل مل ل چێش ڕەو ی كردن ن اوهێت ن تا هەموون او چكان ی كوردیت ل هەنێن هو ا ڕگار دكرێن".[18]

شرێخ جەفەر مستفەف ەر ملدەی اڵی چێش م هەگ ە:

لبارەی ن او چكان ی بكوژ ی پارێزگای كەرك وك لەكل وون ی كەمی ٢٠١٥ بە ی وم ان ڕێتس ۆو چ ی
وت " هەموو ئەوگەن دل ی ل ە ڕاگەئابی ٢٠١٥ ل ە ل ق وق كتێر ۆل مان كردون هەو بشرێكبون ل ە
ن او چ كل ی ژێر كاوگەر س ی ل ر ت ی ب ە ع ەربكردن ئەم زەو ی ە زەو ی كوردیت ل هو جێگ ی ت فوستەی ان
ن اوەن ێ نگی ر ی بكەن. ڕێگ ف ادەن جێگ ی ت ر ع ەرەبئەم خك هگای ربكات."[19]

[17] س وزل ا چۆرج وقبلەم ع ەولز مرا. ''ەول هێت اوەش ەری م وس ڵبووتە ەوی كش ل موەی ن ەخش ەی بكوری ع ەراق"ئەس ۆژی ی تپێس. ٢٧ ی ئەیلی ٢٠١٦.
http://bigstory.ap.org/article/5271b7f7d7e244e5a9be573ea8919058/mosul-fight-already-redrawing-map-northern-iraq (accessed September 13, 2016).

[18] Ibid.

[19] چاوپێكەوتن ی وم ان ڕێتس ۆو چ ل گەڵ شرێخ جەفەر مستفا. ١ ی كل وون ی كەمی ٢٠١٥.

II. وێڕێکردنی ئەنداوخانووبەرە

بەپێی یاسا نێودەوڵەتییەکان جەنگ وێڕێکردنی ئەو دەستگرتنە بە مەرەوڵکی دووژمن قەدەغەکراوە لە کاتێکدا بەڵام کەزەرەرەکانی سەربازی هەبێت وەک لەبەرئەوەی کۆمەڵێک خاچی سوور دامەزراوە، "زەرەرەکانی سەربازی لەبەرئەوەی ئامانجی ئەوەیە مرۆڤەکانی بەدەستبێنن بۆ هێزەکانی ئامانجکردن بە هەڵام هەبێت ئەوا لە بن و بڕەی دەقەکانی جەنگدان."[20]

وێڕێکاری کۆنترۆڵکردن لە ڕێگەی دراوەکە زەرەرەکانی سەربازی لە پشت هەبێت وە هەموو شتێک وێڕێکردن هەبێت و هەبێت ئامانجەکە هەرامی ڕاستەوخۆی سەربازی هەبێت ئەمەش تەنها سنوورداربوونی جەنگەکە بۆ ئامانجی ئەنجامی سەربازی ڕێبردووەیان دامەزراوە. هەروەها زەرەرەکانی سەربازی ڕێگەبە وێڕێکردنی بەشێک لە ئەنداوەکان وەک هێرشکردنی ئەنگوونەکانی گەرمەی مودەکی لە بەرامبەر شارەوە چونکە ئەوەی لە بەرامبەریان لە وێڕێکاری لە هەوجۆرەی مرۆڤی هاوولاتیان دەبێت لەوانەیە هەروەها لە گەڵیکدا بە تەواوەتی ئەگەری ئەنجامدانی نەتوانێ جەنگ.

وێڕێکاری لە شارۆچکە هەوگەندەکە وەزەکوری لە لە وو سڵی ڕێبردووداڵە دانیشتووی ئەنداکردنە هەوشەوەن هاری وێڕێکاری لەبەرامبەڵی ئەنجامدانی ژیانی ئەنداوەکان هەماوە لە وەزەکە لە کەسەکانداە، ئەو وێڕێکاری لەدوای کۆتۆڵکردنی ئەوەن ئەوچاڵ بووەلەی وەزکانی پێش مەگەوە.

ئەوەمان ڕێتس ژووچ زانیاری لە مەر ٨٣ شارۆچکە هەوگەندەکە وەکشەوەن هاری وێڕێکاری کە ژوری ان بەوەی ارە: ٦١ لەهەگەوەن و شارۆچکە لەپاڕێزگای کەرکوک و ٢١ لە پاڕێزگای ئەنبار وای کە ئەوەی ئەنبار وای "باو شرت" لە پاڕێزگای هەولێرە. بۆئەمە ڕێبۆتە، ئەوەمان ڕێتس ژووچ لەکۆتەن هەوی لە ٢١ لەو ٨٣ گەوندو شارۆچکە وەکردووکەتەوەدلبەگەکەان ئامانجەکە وێڕێکاری ئاسایی دەکەن. ٧ لە پاڕێزگای کەرکوک و چواریان لە پاڕێزگای ئەنبار وە (لەو ٢١ شارۆچکە هەوگەندە، ئەوەمان ڕێتس ژووچ سەردانی ١٣ لە کردووکەشەوەن هاری وێڕێکاری ژوری انبەوەی ایووە) ٩ گەوندو شارۆچکە لە پاڕێزگای کەرکوک و ٤ لە وەن هوا(.[21] چەکی هەوەش، چاوپێکەوتن لەگەڵ ئەشتوان و شوێنی حاڵی وێڕێکاری کەکەانی هەشتگەوەن و شارۆچکە تەر کردووە) هەموی ان لە پاڕێزگای کەرکوک(.[22] حوت لەو ١٣ شارەوەن و سەردانی ان کرا ئەچکەوەن کە ئەدانەبووە.[23] لە ١٢ گەوندو شارۆچکە کانی تر، وەن هەی مرگەدەستکردکان وێڕێکاری کە زۆری شرادەدەن کە لە ئەنجامی جەنگو ئامێری گەورەو ماددەیەتەقەمەنی بەهێزکەلە ڕووکاردا چەواز لەو وێڕێکاری لە ئەنجامی ئاسمانی و ئەگەر گەورە ڕووداو بوو کشرا هەی داعش لەمەن او چاڵەبە هەوەن بەوەن وەتی شوێنی حاڵی بە پشتڕاستکرنەوەی بەکەکان ڕنەوەن بگەوەن دەرنجامی لەوەتەی لە چۆنیەتی ئەو وێڕێکاری لەوبەرامبەری ارای لەم ناوچاڵە.

ئەوەمان ڕێتس ژووچ بۆی دەرکەوت چەند ڕۆکاری جیاوازی لە پشت وێڕێکردنی ئەوەبەن او خاڵوبەرە هەبوون. بەهۆی وەتەی دەشتوانی شەشگەوەن دوشارۆچکە، داعش سەرەتاو بەمەتەوانی هەوە زەنەهەک لە ماڵ کانبەمەتەماڵی بەرامبەر ئەوەی کان.[24] هەروەها لەهێرشی ئاسمانی هاپەیمانکان چەند وێڕێکاری کە لە ئەکەوتووە، وەتەی ئەشتوانی ٣ گەوندو وەن هەی مرگەدەستکردکانی ئەو هەشت ڕیشت دەکەوە. لانیکەم لە گەوەنی کە فاوی "کەوبە"

---

[20] کۆمەڵەی نێودەوڵەتی خاچی سوور، کۆنڤێنسیۆنی ١٩٨٧ی یاسای مرۆڤایەتی کان پرۆتۆکۆڵی زیادەیی یەکەمی ئەنجامدان لە ٢١ی مایی ١٩٤٩ کە پەیوەندی بە پاڕێزگاری قوربانیانی جەنگەوە دەکات پرۆتۆکۆڵی I، لە ٨ی حوزەیرانی ١٩٧٧ پەرەگرافی ١٣٨٩ https://ihl-databases.icrc.org/ihl/COM/470-750044?OpenDocument, (accessed September 29, 2016).

[21] ئەوەمان ڕێتس ژووچ سەردانی گەوندەکانی ئەشتەرەس فی هەقانی مەوتەدەس، خەزەل وتەدەس، خەبازو مەفتەب عەلی دو، بلو مەحەمەدوتل ڕیبەع وئەس قەرەتەپە وقەرەتەپە ای لە پاڕێزگای کەرکوک کرد، لەگەڵ بەرزان وباری و حەمەئاغا وشەخان لە پاڕێزگای ئەنبار.

[22] ئەوەمان ڕێتس ژووچ چاوپێکەوتنی لەگەڵ دەشتوان وشوێنی حاڵی وێڕێکاری کە لە ئەمووان وبلوکەیا وسەعدو عەلی دو وحەمەکردکە هەموویان سەربە پاڕێزگای کەرکوکن بەهەلامنەوەتوولی سەردانی گەوندەکانی ئەتربەکەوە بە هۆی هۆکاری ئەوەی هەوە.

[23] لەتەب عەلی دو بلو مەحەمەدوتل ڕیبەع وئەس وبەرزان، حەمەئاغا بەهەشە عەرەبەکەی (شەخان چۆڵبووزە دەشتوانە کەی.

[24] ئەوەمان ڕێتس ژووچ چاوپێکەوتنی کەدەلگەگەوەنشەوەنەکانی ئەمورالپاڕێزگای کەرکوک، ٣ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥: لگەگەوەنشەوەنەکانی بەرزانکە وباری. ٣ی مایی ٢٠١٥: لگەڵ دوکتۆرداوکە وباری و ٣ی مایی ٢٠١٥: لگەگەوەنشەوەنەکە وەحدە. عەرالین عەتاب، ٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥.

لەپاریزگای کەرکوک، پێرشی هاوسەرەکانی وێرانکاری زۆری لێکەوتووە بەهۆی ئەگەرەکانەوە پێویستی کرد ووە
لەماوەی ٢١ گەلاوێژی ساڵی ٢٠١٥ دا ڕووبدا وەلەپاش
کۆتایی هاتنی لەلایەن ئەندامانی حکومەتی هەرێمی کوردستان.[25]

نزیکەی هەموو ئەو ٨٣ گوندە دوای ڕۆژێکی هەیەکە هێرشی داعش ڕێکخراوی تیرۆریستی وێرانکاری لێکردووە
بەشێکی ئەوگوندە ڕۆژانی هاوینی ساڵی ٢٠١٥ زەوەتکراوون. لەئەنجامی ئەمشدا، بەهەزاران ماڵ
و خێزان هەرەسی هاوڵاتیان وێرانی حکومی و مەدەنی وێرانکرانی وێنەی مرۆڤەکان
لەچێش و لەپاشی ئەوەی هەوارەیەکە هاتووە ئەوانەی لەچەکدار ئەوەی ئەنجامی داعش کۆتایی
کردووە، هێرشی ڕێکخراوەکانی ئەنجامدانی وێرانکاری کان دەستپێکراوە. لەزۆرێک لەشوێنەکان،
وێرانکردنی بەبێ خاوەن لەماوەی چەند هەفتەیەکدا لەدوای کۆتایی هاتنی خاوەن لەلایەن
چێشتمەرگەوەبووە. هێرشی ڕێکخراوی ئەنجامدانی وێرانکرانی خاوەن هەرەوەزی کان لەچەند
شوێنێکبەتەوەی ئەگەرچی هەردەم بووەبەشێوەیەکی گشتی بەوێرانکرانی خاووەی هەقات وبچوک ئەگەر
بەکارهێنراوەبەڵام بۆبەی خاوەن هەرەی دووقاتو سێ قاتی ئامێرگەورەی و هاددەیەتی قەمەی بەهێز
بەکارهێنراوە.

ئەسوانی چێشتمەرگەلەلەقوقبە هێرشی ڕێکخراوی داعش ووتکە چەندەها ئەندامی ئەنجامدەر هەرەی داعش
هەین وبۆبەی تەقینەوەی داچاندووەی پاریزگای کرنی لەخۆی ئەنجامدەبووەبەڵام، لەمس ئەگوندە، مەحاڵبووە داعش
هەین وبۆبەی چاوەڕێت لەبەرهەرەی هەرگیز داعش ئەوشوێنەی کۆتایی ڕۆڵنکردووە لەدووکەس ئەترسا، داعش
بۆماوەیەکی کەم لەدوو ڕۆژی ئەوگوندەی لەژێر دەستدابووەو هاتووانی ئەوگوندەی وتوی ان داعش لەو ماوەیەی
گوندەکەیان کۆتایی ڕۆڵکردووە هەیچۆرەکی نەچەندووەبەوی لەکچێشتمەرگ مەیڵانی بەمبی دۆزەر وێرانکردووە.[26]

شەڕخاجەی هەرەستفاک فەرمانداری هەرەیکەوکبووەبەهێرشی ڕێکخراوی ساڵی ٨٩ی
قوربانیانی هێزەکەیبەهۆی ئەوبۆبەڵەوەبووەلەلایەن داعش چێنراون.[27] ئەوەو وتەشی کەچێشتمەرگەکانی لە
توانای دابووەتەوەتا چەند بۆبەکی چەڵبەکی وەبەچێشتمەرگەسوتاوە"بەتەقینەوەی ئەوبۆبەی بەتەنیا،
بەتەنیا هەتا گەرگەوانی ئەوەی هەبووەیت دووبارە داعش گوندەکەکۆتایی ڕۆڵدەکات وەوەی ئەوبۆبەی
بەکاردەهێنێ".[28] عەتەیەی ڕاەیەکی فەرمانداری کەیچێشتمەرگەی لەبەرکانی چێشتوەلەلەقوق وتی، ''ەنجاڕ
بەوو لەدوورەوەی ئەوبۆبەی بەتەقینەوەو پاریزگای کرنی لەخۆمان."[29]

عەتەیەی ڕاەیەکی ئەکانی لەدەوروبەری لەو مەحەمەدیەی لەسەر دیلەس لەروئاوای لەقوق
ڕوونکردەوەکی وەکچێشتمەرکەکۆتایی کردووەلە ئاب ٢٠١٥:

"ئەکانی پۆچەڵکرنەوەی هەنقوربانی کی زۆری لەدواوەلەبەری ئەوبۆبەی وەنزیکەزۆر
چێشتکەوتووەنبۆنەوەن، دوو شەش کەبەبەمان دۆزی ئەوەنزیک لەتەشتی کەوەلەسەر زەوی کە.
ئەگەر لەکاتی پۆچەڵکرنەوەدلەحاڵبەری کەکبەکەوتووەلەو کەدەقەی ئەوبۆبەنەوەن مشتوڵکی
تر، دووەمی ڕەزیک لەوک لەفاوبۆری کی ئاسیکدا ئەگەرپێویستی ئەنبەسی ئارە
بەسەری دلبڕۆی. وەی مرکانبەری کە دەکەون وبۆبەکە قەتەوەی ئەوبۆبەلەیترکە
دۆزی ئەوەنەتەوە وەلەی زۆر بارکی ئەپێوی ئەوەنەوەی بەستربەنبە دەرگاوە، کەتۆک دەرگاکە
دەکەوتەوە، دەقەنەوە. ئەنجا ئەوەمووبێنکە دەقەوەبەڵام زۆرجاری شتی ئەوە ژووورە

---

[25] هێرشی هاوسەرەکانی وێرانکاری بەرچاوانی کۆتایی هاتووەلەگوندی خەیبەگوندی وتی. هێزەکانی دەستکردەکانەوەکەی ١٥ ی ئەیلول
و ١٩ی شوباتی کەمی ٢٠١٥ ئەنجامدرا کراوەنەتەوەی ئەیدارلە ٣٠ شوباتەوە ئاریکاری هێرشی هاوسەرەکانی لەخەیبەکرد. هێزەکانی ئەوەچاوەنەی لەگەڵ
گوندەکەیگوندی خەیبەی کەکەوکەکردلە ٣ی کانونی یەکەمی ٢٠١٥ بەپێی ڕیپۆرتی هەیکە ان هێرشی هاوسەرەکانی ئەوەبەرزکرانەوەی وەبەری وەحەدەو
سەعەدو خاڵی هوالەمورا. هێزەکانی ئەوەچاوەنەی لەگەڵگوندەکەی ئەوەبەرزکرانەوەی وەبەری لە ٣ی ئەیلولی ٢٠١٥ کرد: هەروەالەگەڵگوندەکەی وەحەدەوسەعەدو
خاڵی هەی، لەعەرالیەن تەاب، ٢ی کانونی یەکەمی ٢٠١٥، هەروەالەگەڵگوندەکەی ئەوەمورا، کەرکوک ٣ی کانونی یەکەمی ٢٠١٥.

[26] چوارگوندەکەبریتین لەتەندوس خازەل وتەندوس خەزووتەندوس فەقەی مەوال مورا

[27] هێزەکانی ئەوەچاوەنەی کردلەگەڵشەڕخاجەی فەرمانداری هەرەیکەوکی ٧٨ سەربازی ١ی کانونی یەکەمی ٢٠١٥.

[28] Ibid.

[29] هێزەکانی ئەوەچاوەنەی کردلەگەڵئەوەی ڕەتەبەرایەمەکەی، لەقوق. ٢ی کانونی یەکەمی ٢٠١٥.

دەستەوە. هەروەها تەرمەکانیان لە مەرگەوە دەستەوە دەدرا. داعش عەمودی کاربەکانیان بەبێ هەوەن ئاوئەو عەمودەکانیان بە پرکات لە قەمەری و لە کاتی دەستەوە دەدا زەرەرەزیانی زۆری لێدەکەوێتەوە."[30]

لە ئاواییەکی بەدولقادر عەدلی بەرەحمان فەرمانداری عەدلی پێشمەرگەی لە لقی قەبەی عومان ریتس ووچی ووت لە بەرەوەی داعش ژمارەیەکی زۆر مالی بۆبەجێ ئەکردووە، گوندەکانیان بە بارانی دەکی بۆتەوەان بە هەوەی ئەوبۆبەی چەند ڕاوەی بەجێ هێزەوانی."[31]

هەوشێک لە کەشی دەستی مرکەوتنی بەتەوەت هەوەمەی لە قەڵەم دەدرێت، کە هەڕەیەی ڕەزامەندی قەدەغەکردنی ئەوەی سالی ١٩٩٧ قەدەغەکراوەبە ئەلامەکانی ئاوبەماسەی ئەبوونی ڕەزاکردنی ماڵ و موڵکی هاوڵاتیان بەجێت هێزەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانیش لە زەروورەتی سەربازی ئەیانکردەن. زەروورەتی سەربازی مەرەی هەوەی بەهەی لە زەبەتبۆ ڕزگاری کەی کە متو لە بەدەستهێنانی ئامانجی سەربازی کە و بەجێتوێڕاسی ئەو سەربازی کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بەهەش مرکەوەی ئەپلانی شەڕکەوە هەبێت. ڕزگاکردنی ماڵ و موڵکی هاوڵاتیان بەبەی بەڵگەی دروست لەمەرەوەی ئەبە هەیەتی سەربازی بەکاری ئەهێنراوونی ئەبکاردەهێنرێنی ئاسایە.

عومان ریتس ووچ لە گەڵ سەبەپرسی ئەخراوەپووچەڵکرنەوەی هەنکەی ئەزمورەی لە کارکرنی لە باکوری عێراق هەوقەس هەکرد. هەوسەبەپرس کەکۆکبوون لەمەرئەوەی لەهەڵبەتکەلداشتر وەی ئەوەی ناوچەی بەتەواوی و هەموو گوندەکانی گەریەتی کردگەهێزبدرێن و ڕێگەی چوونی ناوەوەبکەسن هەدەن و دواتر هەوڵدرێتبەوەری هەوە هەنکەانیپووچەڵبکرێن هەوە لەبەرەوەی بەتەوەانی هەوەی بەکۆمەڵی هەنکەان بەجێتە هۆی بەڵاوبوونەوەی پارچەوەڕزکاری و دروستکردنی ترس بەئاشان پاکرنەوەی لە دامودا سەلامەتی ئاسان ڕەبێت.[32]

عومان ریتس ووچ ئەگەر ئاداری و حکومەتی هەرێمی کوردستانیش ریان گەیاندووەکە هێزکانی پێشمەرگەی سەربازی لە ناوئەوگوندە دادەمەزێنن بەڕۆنمونە وەکئەوەی لە گوێرەبلو شرەتەس مەبەپاوزگا ولەی کردوەی لە کەلەهێش ڕزکاری کراوە(. ڕزکاری گوندوشارۆچکەکان لە پاشکەتەرۆڵکرنەوەی لە لایەن پێشمەرگەبە چەند هەفتەو هەڵگەکە ئامازەبەوەدەکەن کە ئەوەیان وبۆبەی چەند لە هەڵگوندکاری ئاستەنگی سەربازیان دروستتر کردووەکە پاکرنەوەی ئەزیەوەیەی ئەپووچەڵکرنەوەی حەقیە. خەلورکردنی بەیانوات هەوەی گوندکان لەچەند لە هەکەوتن لە هەوەی قەدیوانی بەیەم لەنی ئەپووچەڵکرنەوەبەی لەووی ڕاوکەرەن لەمەرئەوەی هەکە ئەوەی ڕزکاری لە سوودی سەربازیان هەبووەلەوکەدا. هێزکانی پێشمەرگە دەتوانی ئەوەن ناوچەکەم ارنەدەن لەچەند لە پاوزگاکرن لە هۆکانی هێزکانیان وئەنداماندەتەی ئەپووچەڵکرنەوە.

لە وەلامکەی ٢٦ی ئازاری ٢٠١٦ی بۆ عومان ریتس ووچ، حکومەتی هەرێمی کوردستان ووتی کە هێرشی ئاسمانی هاوپەیمانەو شەڕوکادانکانی ئەیتوان داعش وپێشمەرگەبەوونەتە هۆی ڕزکاردنی زەهەک لە هەنکان بەهامشای خوارەوەبکە بۆ ڕوونکرنەوەی ئەرتر(. لە ٤ی نیسانی ٢٠١٦ لەمەدوایەبلاوکرنەوەی ڕیپۆرتکانی عومان ریتس ووچ وئەمنەتەی وەشانلە لەمەرپێشکاری کانی هێزی پێشمەرگە، حکومەتی هەرێمی کوردستان سوەتلە دامزراندی کۆمیتەیەکبۆ سەرنکردنی شوەن کە و لەکۆتەن هەلە ڕزکاردنەکانی اسایی کان.[33]

---

[30] Ibid.

[31] عومان ریتس ووچ چاپەکەوتنی لەگەڵ ئازاد عەدلی بەرەحمان فەرمانداری عەدلی پێشمەرگەلەداقوق دەبارگەی پێشمەرگەلەداقوق، ٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥.

[32] عومان ریتس ووچ لەهەیەتلەهەنی هەلگەڵسەیەپۆری عەرەپووچەڵکرنەوەی هەیەکردکە خوری ئاربوونی ئەیانبەلاوکرنەوەی ئەداماڵکەیەی عەرەپووچەڵکرنەوەلە دامەزراوەی سوەیرلبۆ چالاکی هەنکە خەڵکی ئەوەتراکی لەبوولە ١٧ی هاوزی ٢٠١٦لە ڕۆژئاوای ئاقوقبە هۆیەتەوەی هەیەتەوەی چەند ئاوگەیەکی لەدەستدا. مانتبراوونکە ئەوەتراکی کەیەپۆرتبوولەبواری عەرەپووچەڵکرنەوەگەیەکی لەدەستدال کەشەیەپووچەڵکرنەوەیەبۆ مبلە عێراق.کەڤاڵی ABCی ئەوەتراکی، ١٨ی هاوزی ٢٠١٦.

http://www.abc.net.au/news/2016-05-18/australian-killed-in-iraq-while-trying-to-defuse-bomb/7423694 (accessed June 3, 2016).

[33] کۆمیتەی عێراقی ئاوارە عەرەبکان گەمارۆدان و دەستگیرکردن،" هەڵەیەبلاوکراوەی عومان ریتس ووچلە ٢٥ی شوباتی ٢٠١٥.

https://www.hrw.org/news/2015/02/25/iraqi-kurdistan-arabs-displaced-cordoned-detained, and Amnesty International, "Iraq: Banished and Dispossessed: Forced Displacement and Deliberate Destruction in Northern Iraq," January 20, 2016, https://www.amnesty.org/en/documents/mde14/3229/2016/en/ (accessed June 15, 2016).

لەم ڕیپۆرتەدا، ئامانجەکە دەرئەنجامەکانی ئەو لێکۆڵینەوەیەی کۆمیتەی بەدواداچوونی ڕاستیکانی حکومەتی هەرێم دەکەن کە لە ڕێکەوتی ٣٠ حوزەیرانی ٢٠١٦ لێدرابۆ بەومان ڕێتس ڤوچ. لێکۆڵینەوەکە ئەو کۆمیتەیە لە ٢٥ی ئایاری ٢٠١٦ بە بەومان ڕێتس ڤوچی ووت، ڕێگە حکومەتی هەرێم قەربەووی ئەوکەس لە بکاتکە خراوەتە ناو لە هەڵەی نێزکانی پێشمەرگەوە بەشێوەیەکی هەرەمەکی ڕووبەڕوو بووەتەوە.[34] لە ١٩ی ئایاری ٢٠١٦ فەواد حوسێنی ڕاوێژکاری سەرۆکی هەرێمی کوردستان مەعود بارزانی بە بەومان ڕێتس ڤوچی ووت، ڕووخانی بەغداو هێرشکردنە سەر دژی عەرەبەکانی شێعە لە هەڵەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە هۆکاری ڕێگە" چەند دەڤەرێک" ڕووبەڕوی بووەتەوە.[35] لە کۆتایی مانگی ٢ی ٢٠١٦دا بەومان ڕێتس ڤوچ لە ٢٨ی تەمموزی ٢٠١٦ بۆ گفتوگۆکردن لەسەر ڕەشبینی کاری نێوەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان سەرۆک بارزانی ووتی، "ئەمڕۆ داعش هەموو ئاستێکی شکڵدووەتاوەکانی ئەوەندەی ڕووبەڕووبوونەوەی کردووە هەندێک لە خێزانەکان لە فەرمان و ڕێنمایی خۆیان زیاتر ڕەشبین."[36]

لەپێزگای کەرکوک

ووتەی شارەزایانی و هێزەی هێگە دەستکردەکانو سەردانی شوێنەکان ئامانجەکە هێرشکاری ئەنفالی ئای ماڵ وموڵکی هاوڵاتیان لە ٧ ئاگەدی پاریزگای کەرکوک دەکەن لەپاشکێشەکردنی لە هەڵەی نێزکانی پێشمەرگەلە چەند لایەکی جیاوازی ساڵی ٢٠١٥دا لە گەڵ هێرشکاری چەندشوێنێکی تر لەساڵی ٢٠١٦یشدا لەسەرەتای ئامانجی سەرەکای هێرشکانو جیاوازی شوێنەکانلەکۆڵینەوەکە مەبەستی هەی هێگە دەستکردەکان و ووتەی هەڕەشەی خۆکشکەبۆی بەومان ڕێتس ڤوچ دراوە ئامانجەکەن ڕێگە ژمارەیەکی زیاتر لە گوندەکانی پاریزگای کەرکوک لەم ماوەیەدا هێرشکەبن. هێزەی هێگە سەرەکیەکان هەڕەشەی زیاتر لە ٦٠ گوندی هێرشەی ئەنفەلیووبەتەواوی هێرشەکە لە پاریزگای کەرکوک کەوتەشان دەدەن.

کۆمیتەی بەدواداچوونی ڕاستیکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانداناوی بەوەی کە هێرشکاری لە پاریزگای کەرکوک کراوەبە هۆکاری ڕێگەی داد "کە هیچ خراوەتەڕوو هەڕەکەبەئەقەستن مرۆخێزان راوەوئەو شوێنانەی هێرشکراوون تەنها لە دەرئەنجامی نەخوازراوی شەڕەوبووە"لەبەرئەوەی تەنیشەئاسانی ئەوەی هاوپەیمانان و هێزەکانی لە هەڵەی دەرئەنجامی داعش وتیۆبار ان و هاوەن. هەروەها کۆمیتەکەمنووسیووی، "ڕوکاوەکەیتری هێرشکاری کەلەیشێک لەو گوندوناوچانبوونەیەکشەی چەکدار وەاوولاتیگەڕشێنبوونکەپەیوەندیانبە هێزکانی حکومەتی هەرێمەوە نەبووە".

ڕۆژئاوای شاری کەرکوک

قەرەچەپە

خاپورکردنیناوی خراوەتەرەبەبلدۆزەرلەهەڵەی نێزەیەکلە لانیکەم لە گوندێکبەم دوایانلە هێگی ئایاری ٢٠١٦.

لەقەرەتەپەکەمنزیکەی ٢٦٠٠ ئاشتووی عەرەبیەتەنها بە دووری ١٤ کیلۆمەتر دەکەوێتە ڕۆژئاوای شاری کەرکوک، ژمارەیەک لە هێزکانی پێشمەرگەوەئاسایش وپۆلیسی کەرکوکلەبەرەبەیانی ٥ی ئایاری ٢٠١٦ دەگەڵەگوندەکەیئەمەش ڕۆژئیکپاشئەوەبووەکە هێزکانی ئاسایش ٢ گوندنشینن دەگەیەنن دەکەنبە تۆمەتیئەوگەلانی لەتوێن هەوەکەکە ڕۆژئیکپێشتر لە هەردوبیرەنەوت و غازی خەبازیزیکگوندەکە ڕووبدوو.[37]

---

[34] چاوپێکەوتنی بەومان ڕاتس ڤوچ لەگەڵ ئەندام ڕێبازی سەرۆکی کۆمیتەی لێکۆڵینەوەی لەبوارگەشەلەهەڵەی بەومان ڕێتس ڤوچ ویئەنجامەکانی لەنێوان لەکراوون. مولەتدر ٢٥ی جۆزەی ٢٠١٦.

[35] چاوپێکەوتنی بەومان ڕێتس ڤوچ لەگەڵفەواد حوسێن ڕاوێژکاری سەرۆکی هەرێم مەعوبارزانی، مولەتدر ١٩ی جۆزەی ٢٠١٦.

[36] لێکۆڵینەوەی بەومان ڕێتس ڤوچ لەگەڵسەرۆک مەعوبارزانی، سەرەبەڵند ، هەرێمیکوردستانی عێراق، ٢٨ی تەمموزی ٢٠١٦.

[37] بەیەکی ئارگۆران، بیرەنەوتکانی کرکوک هێشتا دەسووتێن. "کەناڵی کوردستان ٢٤، ٢٣ی جۆزەی ٢٠١٦.

http://www.kurdistan24.net/en/news/f9c83ab6-d018-45f3-b41f-ecfa8c355d7f/Kirkuk%E2%80%99s-oil-fields-are-still-on-fire (accessed, May 31, 2016).

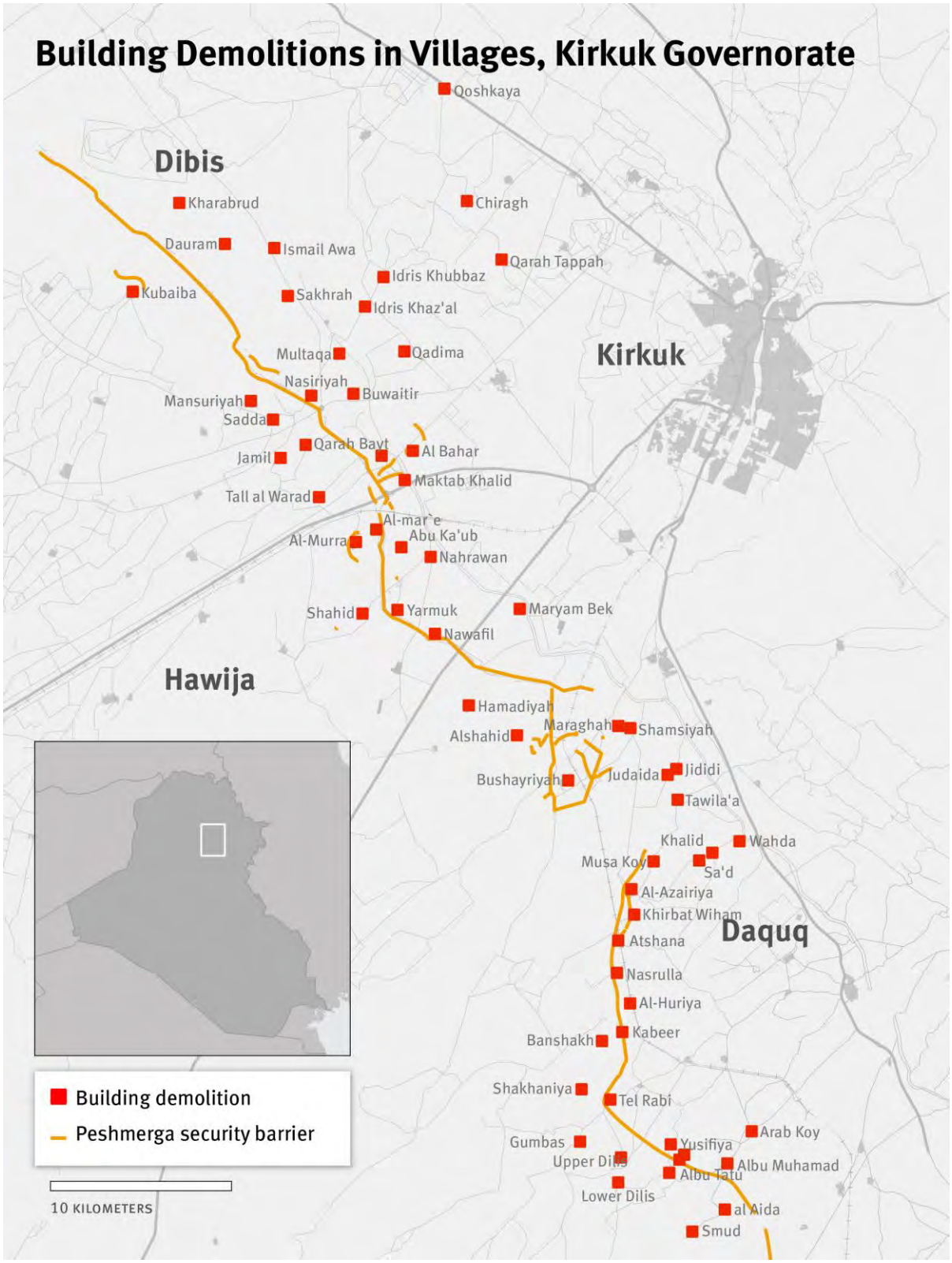
Building Demolitions in Villages, Kirkuk Governorate
Qoshkaya
Dibis
Kharabrud
Chiragh
Dauram
Ismail Awa
Qarah Tappah
Idris Khubbaz
Kubaiba
Sakhrah
Idris Khaz'al
Multaqa
Qadima
Kirkuk
Nasiriyah
Buwaitir
Mansuriyah
Sadda
Qarah Bayt
Al Bahar
Jamil
Maktab Khalid
Tall al Warad
Al-mar`e
Abu Ka'ub
Al-Murra
Nahrawan
Shahid
Yarmuk
Maryam Bek
Nawafil
Hawija
Hamadiyah
Maraghah
Shamsiyah
Alshahid
Bushayriyah
Judaida
Jididi
Tawila'a
Khalid
Wahda
Musa Koy
Sa'd
Al-Azairiya
Khirbat Wiham
Daquq
Atshana
Nasrulla
Al-Huriya
Kabeer
Banshakh
Shakhaniya
Tel Rabi
Arab Koy
Gumbas
Yusifiya
Upper Dilis
Albu Muhamad
Albu Tatu
Lower Dilis
al Aida
Smud
Building demolition
Peshmerga security barrier
10 KILOMETERS

گـوڼشرین ګډارب ه ی وم ان رېټس ژوچ ی ان ووت ک مېڅ وی ان ئفس لوی ئ اس ل شرب ق او ګـوڼ دګ مدا دګ مړ اوب ه ژی اخ ی س وور ی م ای)x(ل ز ی ئ ل ه ٢٤ ل داپ اش ان د وات ر ی ان د م ر د ګ م ی ت ئ ه و ی ل ی ل م ب ه م م ی ت ی ه ر ا ګ ر ن ی ا ن ب و و ه.[38] ګ ڼشتو ان ی ق م ر ت پ م ب ه ی وم ان رېټس ژوچ ی ان ووت ک ه ی ز ل ئ ل ئ اس ل ش ژ ژ ئ ک پ ش ت ن ل ه ک ئ ګ و ل ک ی ن ز ی ګ ګ ن د ګ ک ر ا ګ ر د ن ت م و ه و ک م ر ن ک ک ه د م و چ ا و ی ب م اس ک ش ا ر ب و ی م و ه د م ت ی ب ژ ه م ر پ ا ن ک ر ب ا ک ش ل ه ی ز ک ا ن ی ئ اس ل ش د م ن ګ ی ی ان د ک ر د. د و ا ت ر، ی ز ل ئ ل ئ ا س ل ش ف م ر م ا ن ب ه خ څ ک ه د ک م ن ب ګ م ر ن م و م ن و ل ل ت ا ی ا ن و ل ا ت ی ګ م ر ل م و م د ا و م م ا ن ژ ژ ت ت ن ی ی م ا ی س م ر خ ل و و ک ا ن د ک م ن.

پ ی ی ی ووت ه ی د ڼشتو ان ی ګ ګ ن د ک م ه، چ و ا ر ک م س ب ه ج ل و ب ګ ی س ر و ب ا ن ی م و م ل ف ا و ج و ا ر ل د ژ ز م ر ک ا ن د ا د س ت ب ه ر ا ک ر ن ی خ ل و و ه ی م ک ر ا و ل ل ن ی ا و ګ ګ ن د ک ه د ک م ن و ی ک ر ا ۲۸ خ ل و و د م ر و غ ن ن: ١٦ ل م و خ ل و و ل ه ک ژ ل ژ ت ی ب و و ن ١٢ خ ل و و ت ر ی ا ن ګ څ ب و و ن ګ و ن ش ر ن ک ا ن و ی ا ن.[39] ل م ګ ش ت ک ی ک و ت د ل ب ف ا و ګ ګ ن د ک ه، ی وم ان رېټس ژ و چ ت ن ی ١٨ خ ل و و ی ر و و خ ا و ی ک ر پ ا ش م ا و ه ی ه و ا ر ی ن ه ی ک ل ه خ ل و و ه ر و و خ ا و ل ک ا ن ش ت ا ی م ا ی)x(ک ی ا ن پ ژ و ه ی ا ب و و. ج ګ ل ی م و ه ش ت ژ ه ر ا ن ت ن ی ج ی ش ژ ن ی ت ل ه ی ګ م و ر ی ا ن ل م ن ی ک خ ل و و ه ر و و خ ا و ل ک ا ن و س و و چ ی ی و ا ر ی د و و خ ل و و ی س م ر ر ی ګ ل ک ی ت م س ک ک ر د. ګ ڼشتو ان ی ګ ګ ن د ک ه و ی ی ا ن ل ب م ر ت م و ک ی ک ژ څ ک ه ب ل د ژ ز م ر ک ګ ی ر ی خ ا ر ب و و ی ئ اس ا ن ی پ ی د ا ت ن م ه پ م ر ی.[40] ګ ګ ن ش ر ن ک ا ن و ی ا ن، خ ا و ف ی خ ل و و ه ر و و خ ا و ل ک ا ن ئ م و ک م ر ل ه ر ژ ژ ت ت ر ب ګ م ا ن ی ت ق ا ن ف ی م و ه ی د و و ب ی ر ه ن م ت ل ش و ت ه ګ ی ر ک ر ب ل و و ن ب څ ک و خ ا و ف ل ک ا ن ب ه و ت ه ی د ر و ا س ی ژ و ک م س ل ک ا ر ی ا ن ئ م و ل م ب و و ن ک م پ ی ن د ی ا ن ب ه) د ا ع ش (و ه ک ر د و و ه.[41]

س ی ګ ګ ن ش ر ن ب ه ی وم ان رېټس ژوچ ی ان ووت ک ه ل ګ ګ ن د ک ی ان م ا و ن م و م و ل م و ی ر ه و ف د ی م ه لا م ح ه م م و د م څ ف ن د ی ی څ ت ل ن ی ک و س د ت ا ی ل ل ک م ک ک ب و و ل ش و ن ک م و ګ ی ی ل ا ت و و ه ک ف م ر م ل ی ب ه ژ ن ل ک ر د ن ی خ ل و و ک ا ن د ا و ه ګ ګ ن ش ر ن ک ا ن و ی ا ن ک م ف و ر ی ل ئ اس ل ش ب ف ا و ی ر ه و ف د م ح ه م م ه و د ب ګ ی ا ن د ک ر د.[42]

ژ ر ا ک ر ن ی خ ل و و ک ا ی ق م ر ت پ م پ ی و ف د ی ب ژ ب ر ا س ی ن ی س م ب ا ز ی م و ه ن ب و و ه ل م د ژ ی د ا ع ش و د م ر د ک م و ی ژ ر ش ک ر د ن ب و و ت ه س م ر م و څ ک و څ ل ی ه ا و ل ا ن ا ن ش ی څ ک ا ی م ل م ا ف م ر ی و د و څ ل ت ی ه م ر ت ی ک ا ن.

ل م پ ی و ف ی ک ا ل ګ م څ ل د ا ر ی ز ب ا ر ی، س م ر ژ ک ی ک ژ ت ه ی پ ی د ا چ و ن م و م و و ه څ ا م د ا ل م و ه ی ر پ ا ژ ت م ی و د و څ ل ت ی ک ا ل ل ه ف م ر م ا ګ ه ی پ ی و ف ی ک ا ی د م ر م و ه ی څ ک و م ه ت ی ه م ی ک ر د ت ا ن ل ه ز م ا ګ ی ی م ل ی ۲۰۱۶، ن ا ب ر ا و ووت ی، ۱۸ خ ل و و ک ه خ ا و ف ا ی ا ن چ ک د ا ر ی ا ع ش ن ر و غ ن ر ا و و ن، ۱۰ خ ل و و ی ت ر ی م ا ی)x(ی ا ل ی د ر ا و ه ا ل ه ا ی ف س م ر ژ ک و ګ ګ ن د ک ه و ه". ه م ر و ه ا و ت ش ی ک ه ر و غ ا ن ی ه ف ی ک ت ر ل ه خ ل و و ک ا ن ب ه ه ژ ی ئ م و ب و و ه ک ه ی ز ک ا ن ی ئ اس ل ش ن ی ا ت و ر ی و ب ژ م ک ا ن ی ن ا و ی پ و چ ه څ ب ک ف ن م و ه.[43] ل ه و ه څ ا ن ک ی ج ی ا و ا ز د ا س ب ا ر م ت ب ه ق م ر ت پ ه، ف ه لا ح م ت ف ب ا ک ر و ت ی، ' ی ز ه ک و ر ی ک ا ن ۲۰ خ ل و ی ا ن ت م خ ت ک ر د و و ه ک ه خ ا و ف ا ی ا ن ی ژ ر س ت ب و و ن و ز ژ ک ی ا ن ش ت ا چ ا ل ک ن ل ه ژ و ی ز ک ا ن ی د ه و ل ت ی ئ س ل ا م ي."[44]

---

[38] ی وم ان رېټس ژوچ چ ا پ ک م ت ی ل ګ م څ ل ن ی ک ه ی ٥ ګ ګ ن ش ر ن ک ر د ق م ر ت پ ه، ٢٩ ی ج ل ز ی ٢٠١٦.

[39] Ibid.

[40] ب پ ی ی ووت ه ی ١٠ ل ګ ګ ن ش ر ن ک ا ن، خ ا و ف ی خ ل و و ه ر و خ ا و ل ک ا ن: ا ل ل ن و و ر ی خ ل ه ف، ل ګ م څ ل ٥ خ ل و و ی خ ز م ک ا ی ل م ب ش ی ب ک و ر ی ق م ر ت پ ه. ل م ب ش ر ی ژ ر ئ ا و ا ی ګ ګ ن د ک ه خ ا و ف ی خ ل و و ک ا ن ی م ک س ل م ب و و ن؛ م م ج د م ح ه م م د ج ا د و، ع ف ل ن م ح ه م م د ج ا د و، ع و م م ر ج ا د و ؛ ه م ر و ه ا ل م ب ش ی ب ش ل و ر ی ژ ر ئ ا و ا خ ا و ف ی خ ل و و ک ا ن ب ت ی ب و و ن ل ه م ح ه م م د خ ل ه ف ج ا د و ل ګ م څ ب ر ک ه ی ج ا ر م م ح ه م م د خ ل ه ف ګ ګ ن ش ر ن ک ا ن و ی ا ن، ه م و و ی ئ م پ ی ا و ل ل م ن ا و م ر ا ت ی س ر ا ل ی ٢٠١٤ پ ی و ف ی ن ب ه د ا ع ش ک ر د و و ه. ی ز ک ا ی ی ا ل ر ش ی ک و ر ت ی ا ن م ت ا و و ن ب ه ر و و خ ا ی خ ل و و ک ا ی ق م ر ت پ م پ ی و ف د ی ب ژ ب ر ا س ی ن ی س م ب ا ز ی م و ه ن ب و و ه ل م د ژ ی د ا ع ش و د م ر د ک م و ی ی ا ن، خ ل و و ی ح س ی ن خ ل ه ف ج ا د و ی م ا ک ر ب ا و و ب ژ ر ا ک ر د ن ب ه ل م ل م ب م ر ت م ر ک ی ش ق ا م ک م ب ل د ژ ز م ر ک ه ن ګ ګ ن ش ر ت خ ل و و ک ه ی. ل ک ش ی س م ر د ل ک ه ی وم ان رېټس ژ و چ ب ژ ګ ګ ن د ک ه ی ت ا ی ل م و ا ر ی ش ن ی ت ل ی ک ا ن ب د ی و ا ر ی ل ل ک ل م و ه ی ا ب و و ک م ئ و م ش و ت ه ی ژ ن ک ل ی پ ش ت ر ل ر ت د ک ر د م و ه ل م ب ش ر ی د م و ا ز ه ی ګ ګ ن د ک ه ل ه ن ی ک ب ا ر ګ ا ی پ ش م م ر ګ ه خ ل و و ک ل ی ش ح ا ح ئ م ح م د ج ا ر م و ت ه ه ا س ل ح ج و م ع ه ک ه ل ګ ګ ن د ک م ا ل م ل و م و ه، ر و غ ن ر ب ا و و ن.

[41] ی وم ان رېټس ژوچ چ ا پ ک م ت ی ل ګ م څ ل ن ی ک ه ی ٥ ګ ګ ن ش ر ن ک ر د ل ق م ر ت پ ه ل ه ٢٠ ی ج ل ا ر ی ٢٠١٦.

[42] ی وم ان رېټس ژوچ چ ا پ ک م ت ی ل ګ م څ ل ګ ګ ن ش ر ن ک ر د ق م ر ت پ ه ٢٠ ی ج ل ا ر ی ٢٠١٦. ر ه و ف د ی م ه لا م ح ه م م د، ج ګ ر ی ل ت پ ر س ر ا و ی م څ ف د ی ی څ ت م ل ی ک و ر ت ی ا ن ل ک م ک و ک، و ه څ ا م ی ئ م پ ر س ر ی ا ر ه ی ت ل ن م و م ل ه ر ګ ه ی ت ف ه ز ن و م ج م و ه ک ج ل ا ی ل م و ش و ن ه ا م ا ب و و ه ف م ر م ل ی د ا و ب ه ژ ر ا ک ر ن ی ی م و خ ل و و ل م و م ل ا ر ی ئ ه ن ی ج و و ل ش ت ئ م و ژ ر ا ک ا ی ل م و ه، ئ م و و ت ی ل ه ا ک ا ر ب ا ر ی ی ل ر ل ش ئ و ن ه ا ل و م ب ه څ ا م و ه ک م ی ک ا ر ب ز ب ا ت ک ی م ی ل ی ک ا ی ک ر د و و ه ا ل ګ ز ر ی ی ل ش ت م ج م ج ل ګ م څ ل ر ه و ف د م ه لا م ح ه م م د، ١٤ ی ح و ز ی ر ل ی ٢٠١٦.

[43] ن ی د ا ر ز ی ا ر ی س م ر ژ ک ی ک ژ ت ه ی پ ی د ا چ و ن م و م و و ه څ ا م د ل م و ه ی ر پ ا ژ ت م ی و د و څ ل ت ی ک ا ن ل ف م ر م ا ګ ه ی پ ی و ف ی ک ا ی د م ر م و ه ی څ ک و م ه ت ی ه م ی ک ر د ت ا ن ب ه م ر و ا ر ی ن ا م ه ٢٢ ی ج ل ا ی ل ی ٢٠١٦.

[44] ف ه لا ح م ت ف ب ا ک ر، س م ر ژ ک ی ف م ر م ا ګ ه ی پ ی و ف ی ک ا ی د م ر م و ه ی څ ک و م ه ت ی ه م ی ک ر د ت ا ن ب ه م ر و ا ر ی ن ا م ه ٢٢ ی ج ل ا ی ل ی ٢٠١٦.

سووتاندی بیرەنەوتەکان کەلەقەرەقاپەوە دەچێنرێن لە ٢٠ی ئایاری ٢٠١٦. © ٢٠١٦ هیومان ڕایتس ووچ

گەنجێکان وەکو ئەو کەسانەی کە لە ٢٠٠٣ەوە لە شەڕی ئاسایشی عێراقدا بەشداریان کردووە، ولاتەکەیان بە ١٥ملیۆن دۆلار دەفرۆشن بە نرخێکی ئاستەم لە نێوان ١٤٠٠تا١٢٦٠٠ دۆلاری ئەمریکی(نرخی ئاماژە پێکراو لە دەرەوەی ئەو ولاتە). [45] ژمارەیەکی زۆر لە ٥ی ئایاری ٢٠١٦دا بەشداریان کرد لە کۆبوونەوەیەکی گشتی لە شەقامی تەحریر لە بەغدا دژی گەندەڵی و بێکاری و کەمی خزمەتگوزاریی پێویست. [46] ئەو بارە وەکو، هەڕەشەی پێچەوانەی ئەو کەسانەی "ئەنجامدراوە لەوەڵامی کۆژرانی چوار هاوولاتیی گەنجدا کەلەلایەن داعش.

[45] هیومان ڕایتس ووچ چاپێکەوتنی کردلگەڵ خاوەنی مەرومالات و دووەمرپێکەکەر دوەمروەەالگەڵ دووگەنجێکی ترکە خاوەنی مەرومالاتبوونقەرەتبە ٢٠ی ئایاری ٢٠١٦.

[46] هیومان ڕایتس ووچ چاپێکەوتنی لگەڵسێ ژنکردقەرەتبە ٢٠ی ئایاری ٢٠١٦.

خانووی ژمارە ١ لە ئەنفال لە ساڵی ٢٠١٦. © ٢٠١٦ هیومان ڕایتس ووچ

خانووی ژمارە ١ لە ئەنفال لە کاتی هەڵسوڕانی ئەندامانی ئەنجومەنی پارێزگای (X)، ٢٠ی ئایاری ٢٠١٦. © ٢٠١٦ هیومان ڕایتس ووچ

گوندکانی ئێدلیب

گوندنشینێکی ئێدلیب خەڵکی زەعل وێدلیب خۆی لە ئەمەریکا دووری ٨ کیلۆمەتر دەکەوێتە باشووری ڕۆژئاوای قەرەتەپەی ویلایەتی ئەدلیب لە کەنداوی ڕۆژهەڵاتی ئەوەی ئەو کاتەی لەشکری سوریا لە ٢٩\٣٠ی کانوونی دووەمی ٢٠١٥، داعش دەستی بەسەر ئێدلیب خۆی زەعل وێدلیب خۆی بەڵام زەحمەتی وێدلیب قەرەتەپەی ئەوەی داعش خاوەنی ئەو کاتە بۆیە ڕۆژبەکات. کاتێک هێزەکانی داعش لە ٣١ی کانوونی دووەمی ٢٠١٥ گوندەکانی ئەو ڕۆژەکردەوە، فەرمانی بە ئەوگوندنشینانی ئەو گوندەکە بچێن.[47] بەپێی وتەی شاهێدان، ژمارەیەک لە چەشم مەگوەیئاسایش و هاووڵاتیانی کوردی ژێر ڕێنمایی هێزەکانی پێشمەرگە سوتانە ڕووخانی خاووخێزانەکانی هەوسێگوندەکە بەبەڵگەی ئەوەی کە هەستەریەتی هێزەکانی داعش بەرامبەر گوندنشینەکان ووتی ئەو کاتە کە پێشمەرگە فەرمانی پێکردن گوندی ئێدلیب خۆی زەعل وێدلیب خۆی ئەوەی ئەو کاتە. ئەمە جگە لەوەی پاش چەند ڕۆژێک کە لە هەردوو خاڵی پشکنینەکەوە کە متوانی ٥٠٠ هەتا دووروزەکەوە گوندنشینەکانی هێزەکانی داعش ١٠٠ تا ٧٠ ژمارەی خاووخێزانی هەبوو کە لە گوندەکانی ئەو ئەو داب وەو ئاشتووانەکەی عەرەبی سوننەن.[49] وێنەی مەگەر دەستکردنەکانی بەرواری ٥ و ١٤ی شوباتی ٢٠١٥ کە پاش کۆتە ڕۆڵکردنی هەوەی ئاوچەکە بووەڵەی هێزەکانی پێشمەرگە هەوە هێزەکانی لە بەشێکی زۆری هەوسێگوندەکە ئێدلیب خۆی زەعل وێدلیب خۆی ئەوەی قەرەتەپەی هێزەکانی داعش لە وێنەکانی هەوە دەردەکەوێ هێزەکانی بەهێزی ئەمریکا و هاودەستەکانی بەرامبەر بوون.

گوندنشینەکانی بە ئەوەی ئەو کاتە ٣١ی کانوونی دووەمی ٢٠١٥ی کاتی چەنشتنی گوندی ئێدلیب خۆی زەعلبار ئەنگەرەکەوە ئەوەی کە بەڵگەی ئەوەی کە هەرەشەی بووبە هەرەوگوندەکە ڕێشتووەکە هەدگوندەکە لە ڕۆژی کۆتە ڕۆڵی هێزەکانی پێشمەرگە دەبووە.[51] لە ئەو شوباتە چەندگوندنشینێک بەتەنیا ووتیان کە لە خاڵی پشکنینی پێشمەرگە هێزەکی لە گوندی ئێدلیب خۆی زەعلبوون ولەوەی وەبەرەوە کە بڕیاری خاووگوندەکەی دەڕووخێنن.[52] لە ٣ی شوباتگوندنشینی ئەتەرەتە خاڵی پشکنینەکە لە هێزەکانی ئەوگوندنشینەکانی بەدی کردووە.[53]

گوندنشینێکی ئێدلیب خۆی زەعلبە ئەوەی ئەو کاتە ڕۆژی ووت، لە ٣ی شوباتی ئەو کە ١ی ئاوی چەکداری ئەوەی کە جل وبەرگەکەوردی لەبەرەبووەوبەکوردی قسەیان کردووە خەڵکی تاڵکردنو سووتان و هێزکردنی ئەڵەکانبوونبە بڕیاری ڕۆژ.[54] ئەوگوندنشینە ووتی کەبەشخەسی زەقی بە ڕگاریئاسیووەوڵەبارودۆخەکە ئەگاداری کردۆتەوە، بەڵام زەقی بەرزگاڵەی ڕگەی ئەدووە ئەچ دەسەڵاتی ئەوەی ڕگەی کردنی لە ڕووخانی ئەو خاووڵەوە.[55]

لە ٢٤ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥، ئەوەی ڕێکخراوی سەردانی گوندەکەی خۆی زەعل کردوتی کردکە زیاتر لە ٧٠ خاووخێزانی گوندەکە هێزەکانی ئەوەی سوتانە هەموو خاووخێزانەکانی زیاتر لە هەوەی ئەو گوندنشینەکانی بە ئەوەی ڕێکخراوەکە دوو خاووخێزانەکە لە

---

[47] ئەوەی ڕێکخراوی ئەوەی لە ١٥ گوندنشینی ئێدلیب خۆی زەعل وێدلیب خۆی ئەوەی قەرەتەپەی هەڵگوندەکانی کردلە ٢٤ی تشرینی دووەمی٢٠١٥.

[48] ئەوەی ڕێکخراوی ئەوەی لە دووگوندنشینی کردلە گوندی ئێدلیب خۆی زەعلڵەسێگوندنشینی کە شوێنەکانی ڕووداوەکانی ئەو ئەو ئەو ئەو ١٠ گوندنشینی لە گوندی ئێدلیب خۆی قەرەتەپەی.

[49] ئەوەی ڕێکخراوی ئەوەی لە ١٥ گوندنشینی ئێدلیب خۆی زەعل وێدلیب خۆی ئەوەی کە لە گوندەکانی کردلە ٢٤ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥.

[50] ئەوەی ڕێکخراوی ئەوەی لە ڕەشەیەکی گوندی ئێدلیب خۆی زەعل کردلە مەکوکلە ٢٢ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥.

[51] ئەوەی ڕێکخراوی ئەوەی لە دووگوندنشینی کردلە ئێدلیب خۆی زەعل لە ٢٤ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥.

[52] ئەوەی ڕێکخراوی ئەوەی لە دووگوندنشینی بە ئەمەکردلە ئێدلیب خۆی زەعل لە ڕەشەی ٢٤ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥.

[53] ئەوەی ڕێکخراوی ئەوەی لە ڕەشەیەکی گوندی ئێدلیب خۆی زەعل کردلە خاڵی پشکنینی دەروازەی گوندەکە بووەمەکوک ، ٢٢ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥.

[54] ئەوەی ڕێکخراوی ئەوەی لە ڕەشەیەکی گوندی ئێدلیب خۆی زەعل کردلە مەکوکلە ٢٢ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥.

[55] Ibid.

کوتاي ظالکي کوندي ديدي س خه زعل بوونه وئ تو بهلظني داعش بوه ه ئرش ئ اسرمان ئ ک موتوه. وپئش مه گ من او
گ ون دک ه ئ تپوب اران ک ردووه ب ه لام ئ ر ن ک اری ئ ور ئ ل ل ئ ن ک موتوه.[56]

ملکی ریووخاوب جلدوزه رلگ وون دی دی س خازه لل چاش ۱ ی ش ویلی ۲۰۱۵. © ۲۰۱۵ ی ومان ریتس ووچ

ی ظلک ل دو دوو خ ل ووه ی ب ه رو ر ش ی ئ ل م ل ی ک ه ت وون ل دی دی س خه زعل ک واس ه ب ل ي روخاوه. © ۲۰۱۵ ی ومان ریتس ووچ

[56] ی ومان ریتس ووچ چاپ ک ه ت ی ک دل گ ه س ئ گ ون ش ئ ل ه ه ۲۴ ی ش ون ی دووه می ۲۰۱۵.

گۆڕانکاریەکی لە ماوەی ٣٦ کاتژمێری ڕابردوودا کردنی گۆڕانکاری لە زۆرلەوانی داعش لە ناوچەکە
هاوبەشی هەوڵدەدات، داعش هەوڵدەدات ئاوارەکانی ناوچەکە بۆ بەکارهێنانی کەرەستەی تایبەتی خۆیان
لە ڕووخاندنی بیناکانی پێش مەرگە زەرەرمەند بکات لە چەند ڕۆژێکی کۆتایی ئەم مانگەدا دوێنێ ئاسمانی کەرکوک دوو
خاوەنی ئاوارەی هەردوو دەروازەی گۆڕەکە ڕووخاندنی گەڕەکی ئەشکەلای ئەنجامدانی چەکدارانی داعش.[57]

گۆڕانکاریەکی تر گۆڕەکە لە زەرەوەتی، لە ٣١ی کانونی دووەمی ٢٠١٥ پێش مەرگە فەرمانی ئەنجامدا
ئەوەی کە زەرەل بچێتە، کاتێک دوای سێ ڕۆژ بۆی هەمە جارێکی تر وەرگەڕێتەوە مانگی کۆرت دەگەڕێتەوە
سەنتەری خاوەنکان ڕووخاوون هەروەها تری ئاوەدانکردنەوەی گۆڕەکە وەک لیباش فەرمانی هەجمەنی
کەوەی پارێزگاری کەرکوک دوای ١٠ ڕۆژ تواوەی بەهەی کە جاری بگەڕێتەوە مانگی دەکەبەلام بۆی
دەرکەوتبووە کە گۆڕەکە ڕانبووە.

لە ئەوەی کە بازاڕی مەدووری ١ی کۆتاییهاتووە دەکەوێتە بەکاری ئەوەی کە زەرەل و ژمارەی زیاتری خاوەن
بیرکانی وەک خۆیان هاوبەشی هەوڵگونجاوە بەو مانە ڕێتەس ڕۆچی ووت، لە خاڵی پشکنینی دەرەوەی گۆڕەکە
ئەوەی کە بازاڕی مەدووری ڕۆژەکی بەرەوە چەندین ڕۆژ کاتی بەرەوە خەڵکی ڕاکردنی خاوەنی ئاگۆڕەکە مەبوون لە پاشگەزبونەوەی
گۆڕەکە لە ڕێکەوتی پێش مەرگە لە ٣١ی کانونی دووەمی.[58]

لە گۆڕەکە ئەوەی مانگی مەی ساڵی دووری ٢ی کۆتاییهاتووە دەکەوێتە بەشی ڕۆژهەڵاتی ئەوەی کە زەرەل ،
گۆڕانکاری کە بەو مانە ڕێتەس ڕۆچی ان ووت، هەرچەندە داعش بەو ئەوەی کە نەتوانی هەڵوەشاندنەوەی گۆڕەکە،
بەڵام پێش مەرگە ئەوەی کە ئەوەی زۆری گۆڕەکە چەکدارانی بەشی زۆری گۆڕەکە ڕاکردوونی ئەمە
دوای ئەوەی لە ٣١ی کانونی دووەمی ڕابردوودا گۆڕەکە چەکدارانی چۆڵکران.[59] ئەی ئەوەی کە ئەوەی داوە
چەکدارەکە جل وبەرگی سەربازی هەبووە و ئەوەی لە ڕووخانی دووکانەکە بەبی دۆزەر، چەکدارەکان ول ئەی
بەڕێگەکە ئەی ڕاستەکردووە و هەڕەشەی لێکردووە بە ئاشکردووە دووکانەکە بەتەختەکردووە. چەکدارەکان جل وبەرگی
مەدەنی وپێش مەرگەی ئاسایی ان لەبەربووە وبە زمانی کوردی قسەی ان کردووە گۆڕەکە ووتی بەلام بە زمانی
عەرەبی قسەی لە گەڵ گۆڕەکە ان دەکەن لەتەی جۆلکردنی گۆڕەکە.[60]

گۆڕانکاریەکی ووتی کە چواربەی دۆزەری زەردی پێش مەرگە ئەوەی وەبەرەوە گۆڕەکە مانگی ووتی ئەوەی
ووتی لە ٦٠ خاوەن کە ی ٣٠ خاوەن ڕووخاند.[61]

لە وەلام کە ی ڕاگەی ئازاری ٢٠١٦ داب ئەوەی مان ڕێتەس ڕۆچ، کۆمەتی هەوەی کوردستان ئەوەی ل وسێ
گۆڕەدە داعش 'ئەتواوی گۆڕەکە مانگی ڕۆژ وبۆی ڕۆژبکات لەبەرەوە ی ئەزانن پێش مەرگە بەخێرای هەرشی
پێچەوانەی ئەنجامداوە بۆی ئازانن ئەوەی ئەوەی گۆڕەکە ل ە." [62] بەڵام لە وەلام کە ی ڕاگەی حوزەیرانی ٢٠١٦ی دا،
کۆمەتی هەرەی کوردستان ڕاگەیاند کە "ئەی خاکی گۆڕەکە ئەوەی مانگی ئەوەی ووتی ئەتی ها ڕۆژ لە
پشتەوە وەرزاکانی لە بۆیە چەرەن ڕاوکانی دەوڵەتی ئیسلامی وشەرەپێکدادانبووەل مەرەوان ئەزانی
پێش مەرگە وەدەوڵەتی ئیسلامی". سەبارەتەی کە خەزەل ، کۆمەتی هەوەی کوردستان ڕاگەیاندبوو "کە
سەرۆک هۆزی عەوبەی ئەوەن اوچەوە" ووتەی کە هەرشی هاس ئەی کانی هاپەیمانی وبۆیە چەن ڕاوکان 'لە
ناجاریتە تەی وەل ئەی بکرێی لە لایانی ئەکانی ئەی مەدازی ان" ڕۆکاری ڕاگەیاندنی سێ ل مەر چواری ئەو
٨٤ ئەوەل کە بوون. کۆمەتی هەوەی کوردستان ئەی ئامارەی بە ٢١ خاووە ڕەوەل ووەتەرنکەوبەی ان باسی
لەوەن کە دووبۆچی ل ئاچاربوون "ئەوبۆیە چەن ڕاوەل مەتەقەن هەوەسەر بارەتەبە ال مدانی کۆمەتی هەوەی
کوردستان بو وکاری ڕانکەردنی ئەی ئەوەی خاز 'کە لە شەوە ی ئەی قسەی خەزەل بوە."

---

[57] ئەوەی مان ڕێتەس ڕۆچ ڕاپۆرتی کەرکوک لە گۆڕەکە ئەی قسەی خاز لە ٢٤ی پشوی دووەمی ٢٠١٥.

[58] ئەوەی مان ڕێتەس ڕۆچ ڕاپۆرتی لە گۆڕەکە ئەی کەرکوک لە ٢٢ی پشوی دووەمی ٢٠١٥.

[59] ئەوەی مان ڕێتەس ڕۆچ ڕاپۆرتی لە گۆڕەکە ئەی ٥ گۆڕەکە ئەی کەرکوک لە ٢٤ی پشوی دووەمی ٢٠١٥.

[60] ئەوەی مان ڕێتەس ڕۆچ ڕاپۆرتی لە گۆڕەکە ئەی کەرکوک لە گۆڕەکە ئەی قسەی لە ٢٤ی پشوی دووەمی ٢٠١٥.

[61] ئەوەی مان ڕێتەس ڕۆچ ڕاپۆرتی لە گۆڕەکە ئەی کەرکوک لە گۆڕەکە ئەی قسەی لە ٢٤ی پشوی دووەمی ٢٠١٥.

[62] وەلام کە ی کۆمەتی هەوەی سەبارەتەبە هۆکاری ڕاکردنی ئەی گۆڕەکە ئەی خەبات ز هەمان هۆکاربوون وەکە ئەی خاز ل.

هەڵداڕی لەیەکەی سەرەوە. © ٢٠١٥ هومان ڕەئیس فووچ

خاڵووی هەڵداڕاو لەیەکەی سەرەوەی هەمە. © ٢٠١٥ هومان ڕەئیس فووچ

خاڵووی چەرکەکراو بەهۆی دوزەرلەیدەی سی فی ڤی ئەی مەدە. © ٢٠١٥ ئەوەمان ڕیتەس ئووچ

ئەو زیانەی لە وەڵامی ئەمانەی ئەم کەی حوزەیرانی ٢٠١٦ ی کۆمەتەی ەەرەمدا ئەنجامدراون پێچەوانەی ووتەی گوونشەن کانبووونبۆ ئەوەمان ڕیتەس ئووچ سەبارەتبەوەماوەکووتەی کە داعشگوونەکانی کەوتۆڵکربووڵگەڵ ووتەی گوونشەن کانلەمەرئەوەی گوەنەی ووە داعشگوونەکەبوونەڕژبکات.
ەەروەەائەو وەڵامەە واتاشنبەوونڵگەڵ ووتەی گوونشەن کانسەبارەتبەەنگەرکردنی گوونەی ئەدریس ەنەی قەی ەەمەڵەی ەن داعشپێشڕەوی داعشبەرەو ڕۆژەەڵاتئەو جۆگەی بووەکەگوونەی ئەدریس خە زعل وەئەدریس ەنەی قەی ەەمەڵەی جیادکاتەوە.[63] بە ڕەچاوکردنی ئەو ڕاستیەی کە ەۆزرێک لە ەەرەکانی ئەدریس خە زعل لە دوای کەوتۆڵکرنی ەوەی گوونەکە لەڵەنچشمەگەڵەشەوی ٣١ی کانوونی دووەم و ١ و ەی شوباتڕووەیداوە, ڕاتەی ئەو بڕگەشی ەدەخاتە ڕێبەرسی ارەوەڵەمەرئەوەی کەمەی کانی ەرنبوچاڵکرنەوە بخەڕای گەشتوونەتەئەوئەنجامەی کەمیوەتەئەو ەنەچەنراوەی داعشبەتەنەوە.

ەەروەەگوونشەن کانی ئەوەنواچەی بە ئەوەمان ڕیتەس ئووچی ان ووتکە "مولتەقا"ئەوگوونەدەڵەنی کە جۆگەی ئاوکەی بە دووری ٢کیلۆمەتەر دکەوێتەباشوری ڕۆژئاوای ئەدریس خە زعل ڕووبەڕوی ەەرکاری بووەتەوە ەەشتوونکەی ئەگەڕاونەتەوەبۆنواگوونەکەبەڵامبە ەۆی ەۆکاری ئەەنی ەوەتەژەرلی ئەوەمان ڕیتەس ئووچنەتوانی س ەەردانی ئەوگوونەکەبکەنبۆپشتڕاستکرنەوەی ووتەی گوونشەن کان.[64] بەڵام وەنەی ەەرگە دەستکردکانی ئەوەنیشان دەدەنکەنەی کەی ٩٠%ی ەەنکانی ئەوگوونەدەشبە مادەیەتەقەەنی ڕووخێنراوونڵە ەێوان ٤ ی شوباتو ٢٩ی ئابی ٢٠١٥.

---

[63] ەەروەەاس ەرچاوە دەرکی کان ەەرشەکی کووتی داعشبۆس ەریەرەنەوەی کەی خەازیشتڕلت دکەنوەوەکەنزکەنڵگوونکەکەی ئەدریس خەازو خازەڵبەی ەەرگای تەنشەنەوەی چەفگ. ڕیپۆتی بارودۆخی عێراق: ٣١ی کانوونی دووەم و ١ی شوباتی ٢٠١٥.
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Iraq%20SITREP%202015-1-31-2-1.pdf (accessed April 29, 2016).

[64] ئەوەمان ڕیتەس ئووچ چاوەڕێکەوتنی کردڵگەڵگوونشەن کان ئەدریس خازەڵ وەئەدریس فی ڤی قای ەەمەڵە ٢٤ی ئەشوونی دووەمی ٢٠١٥.

Multaqa

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

هېروه ها چې نګوښتې يې ترې بې کوري رژېدلې اوای شاريک هېرک وک کې له ژېر کې ښتې رژېدلې ېزه ېئه هېلې کانې کې ورد
ماپېوښ هوېئاس هواري ېزرالې کاري لې کې ژوري انېپېوه ېاره کې ېرنګ مې هېګ روېئاېزېګ هوري و ماددېيت قې ېزېې هوه
بې وېت. قې بارو شېزوازي ېزرالې کاري لې کانې ېئ هګ ېن دل ه واتاري ېل ګې لې شېزوازي ېزرالې کاري بې ه ېزېيتېوب ار ان و
ېزېرش ېئاس مالې کانې.

ل قوتقې اي ا کې مې ه دووري ۲۰ کې ل ژومقر دک هېت مې کې وري ژېژېئاوای ک هېرک وک ، ېې وم ان ېرتې س ژوچ قې س هېي ل ګې هل
س ېګ ېن ښېن ک ردک ګتوېا ن ېزک انې ېپېش م هګې ېن هل ېک ل ه مې مې ر ۳۰ خل وېي ان ېرو وخل دووه ک ه خاو ن لې ېاي ان
پې وندې ان بې ه داغش ک ردووه.[65] قې ېژ ر انې ېې وم ان ېرتې س ژوچ ل ه س ه ر دل ک هېي ۲۰ ېئاي اري ۲۰۱۶ ېل دا ۱۰ ل هو
خل ووه ېزرل وال ېې ان بې ه ک ک ر د. شرل ېن ېې اس ه، ېزرالې کاري ک ان ت ن ه ل ل بې ش ه ع ه ر بې ک هېي قوتقې اي ا, ک ه دک ه ېت بې ش وري
ېګ ه ېک هېرک وک- دې ېزېئ ن ج ام د ربل وون بې ه لام ب ش ک وري ک ه ېګ ېن دک ل ېک ور ه وه وه ک خ ېي ل وې ه وه .
ل ه وه لام ک هېي ېاګ ېي ېئ ل ل دا، ک ېو م ېتې ه ه ېن م ېک وس ېت ان وتې ېي ک ه ېزرالې کې ېي خل وکې ان ېب ش ه ع ه ر بې ک هېي
ېئ وګ ېن دل ه لې ېن چ ېن د ېل ش ېت وې ک هېي ګ ېن دک ه وبې وو ه وه ک ت ژل م ېن ېن ه ول ه خاو ن کې ېاي ان ک ېپې وو ېي ان بې ه ه ول ېت ي
ېئ س لامي ک ر دووه." ک ېو م ېتې ه ه ېن م ېي ک وس ېت ان وتې ېي ېز ک ل ېپېش م هګ ه ول ېي ل دا وېئ ه و ېزېش ل بې وو س ېتې ېن
بې ه لام "خ ېک ک هېز ر بې وون وک ېت ېر ژل ېن ک ر اوون."[66] ل ه وه لام ک ېت ېر داف ه لاح م ېتفې ل ب ک ر ب ه پې رسې ف م ر م اګ هېي
پې وونې ک ل ېي د م ر ه وه ېي ک ېو م ېتې ه ه ېن م ېي ک وس ېت ان وتې ېي، ېن ېک هېي ۵۰ ک ه م س ل ه قوتقې اي ا پې وندې ان
بې ه داغش ه وک ر دووبې ېپېش م هګ ه ېن م ک ېک ېګ ېن دک ه خل ووکې ان ېرو خ ان دوون. ک ېک ېک ېزک ه ان ېي
ېپېش م هګ ل ه ه ېاګ ېت ېش ېن ېي دووه هېي ۲۰۱۵ ګ ېن دک ېل ل ېن ېرژ ېت ان پې ک ک ر د ه وه، خل ووېئ وک م ر ل ه پې وندې ان
بې ېرو ر ېت ه ک ان ک ر دووه ېرو خل دووب ېئ ه وه ېئ ه و خل وول ب ېژ ک ېو ېن ه و ه و چ الاکې ېت ېر ژ ېې ېت ان ب ک ار ن ه ېن ېر ېئ."[67]
ېزرالې کاري ل ه و چ ژ ر ک ه ه ېک ار و ز ه ر و ر ېت ېي س ر ه ب ازي ل پېش ت ه و ېي چ ېن ل ک ر د ن ېي اس ک ا ان ېي ج ېګ ه .

چ ېک هېي ل ژ م ېتې ېک هېي ک م ل ب ک وري ېژ ژېئ اوای قوتقې اي ال م ه ر ېګ ای وب ز، ېې وم ان ېرتې س ژوچ چ ېن هېي ېل ک هېي
پ ه ېت ه وازي ل ه د ه و ور ب ه ر ېګ ېن ل ک ان هېي م ه ر ع هېي و ع ه م ش ل ېن هېي ک ب ه ت ه واوي ېزرالې کاري ل ک ان
ماشېزوه هېي ېزرالې کاري لې کې ق ه ر ېت ېپ ه وګ ېن د ل ل ېن هېي ېئ د هېي س ر و قوتقې اي ل ب وون ب ه لام ېې وم ان ېرتې س ژوچ ېن ېت وان هېي ېې چ
ګ ېن ښېن ک ب د ژېت ه و ب ژ چ اپې ک ېتې ل ګ ل ېان س ر ب ار ه ت ب ه و ېزرالې کاري ل ه .

ک ه وان ه هېي ېژ ژېئ اوا ل ه م ل ت ب خ ل د و ب ژ م وي ه م ب ه ګ

ل ه ېن ه هېي م اګ ه د ه ت ک ر د ل ل دا ېزرالې کاري لې کې ز ژ ر ېش ان د ه داک ه ه او ر ان ل ه ک ل ېاشت وان ل م ن او چ ل ک ان ب ه
ش ېوازي ک ه وال ب هېي ل ګ ېاشت ېي س م ه ر ک هېي ل ه ل ت ب خ ل د و ت ا ال م ور ا و ش هېي د و ېر م و ک و م ېي م ب ه ګ وګ ېن ل ک ان هېي
ب ل و ک ه ع ېو ه ون ه م ه ر ه وان د ګ ېت ه وه -ېئ ه م ګ ېن د ل ه ه م وي ان ګ ېن د هېي ع م ر م ېن ېش ېن ن و ه ل ک هېي ان ل م ن او م ېر ات هېي
س ل ېي ش ه ت ل ک ان ل ل ه چ وار چ ېژ وه هېي ه ل ېم ت هېي ب ه ع م ر ب ل ک ر د ن ل ه ل ک ل ي ح ول ک م ي س ه د ام ژ س ېن د ل ب وېي ان ر اوون و ل ه
ېن ل ک ان ل ل ش ېژ وه هېي ک ه و ل هېي د ه ر د ک ه ېن. ش ر ل ېن ېي اس ه ېن ل ک ان وات ل ل ګ ه ل وتې هېي ل ا ش ېت وان هېي ېئ ه ېن او چ ل ه
س ر ب ار ه ت ب ه ژ ک اري ېزرالې کاري ل ک ل. ل ه ه م وېئ ه م ګ ېن د ل ه ، ېې وم ان ېرتې س ژوچ ژ وان هېي ېت ق ه اس ه ر د ان هېي ل ت ب خ ل د
ب ل ک ات ک ب ه ت ه واوي ل ګ ه ل ز ه هېي د ات ه خ ت ک ر ب ل و و .

م ل ت ه ب خ ل د

ه ل ېم ت هېي و ه د ر ان ي د اغش ل ه م ه ل ت ه ب خ ل ېي د ل ه ۲۹ هېي ک ل ا ېن هېي د و و ه م ۲۰۱۵ د س ت ېپ ک ر د ل ګ ه ل چ ېن د ش ه ر ک هېي ن او ه
ن او ه ل ه ه ګ هېي ش ېب ات وېئ ا ز ار ي ۲۰۱۵. [68] ش ر ل ېن ح ال ا ن ب ه ېې وم ان ېرتې س ژوچ هېي ان و وت ک ه د اغش ل ه ه ګ هېي ش ېوات هېي
۲۰۱۵ ېژ وش هېي ک ر د ه س ه ر م ه ل ت ه ب خ ل ېي د ب ه لام ېزک ان هېي ېپېش م هګ ب ه پ ه ر چ هېي ان د ل ه و ه و د اغش ېن ېق وان هېي
ګ ېن د ک ه ک ېت ېر ژ ل ب ک ات. [69] ا پ ه ېژ هېي ر ېپ ر ت هېي م هېي ک ان، ل ه س ه ر ېق ای ېاګ ېت ه م وزي ۲۰۱۵ ېپېش م ه هګ ه ېژ ر ش ېک ېت ېر ي

---

[65] چاپ ک ېتې هېي ېې وم ان ېرتې س ژوچ ل ګ ه ل س ېګ ېن ښېن ق ېژ ک ا ۲۰ هېي ج ل زي ۲۰۱۶.

[66] و ه لام هېي ېن د ار ېت ار ي س م ر ژ هېي ک ژ ېت ه ه ېپ ېد اچ ېون ه و ه و ه لام د ل ه و هېي ر پې ل ژ ېت ه ېژ و د ول ېتې ک ان ب ه م ر و ار ون ا م ه ۲۲ هېي ل ول ي ۲۰۱۶.

[67] ف ه لاح م ېتفې ل ب ک ر ب ه پ ه ر س ېف م ر م اګ ه هېي پې وونې ک ل ا ل ي د م ر ه وه هېي ل ژ ېو م ېتې ه ه ېن م ب ه م ر و ار ي ن ا م ه ۲۲ هېي ل ول ي ۲۰۱۶.

[68] ب ف ېي ژ (د اغش ګ ېت ه ه ژ هېي ېي چ ېن پېش م هګ ېي ک هېي د م ېګ ېي ک ر ک ر ا ول ف ا و ق ف م ز د ا ېش ان د م د ا ت ل ېن ېي ک ا ک ر ک و ک
[ب ف ېي ژ (د اغش ېي ع ر ض ل ر ي ا ېپېش م ر ک ف ي ف ا ص ح هېي ق ر ب ک ر ک و ک]
Qoraish.com, February 14, 2015, http://www.qoraish.com/qoraish/ (accessed April 29, 2016).

[69] چ ا پ ک ېتې هېي ېې وم ان ېرتې س ژوچ ل ګ ه ل ګ ېن ښېن ل ا ل م ور ا ل ه ک ر ک و ک ل ه ۲۰ هېي ج ل زي ۲۰۱۵ ل ګ ه ل ګ ېن ښېن ل ا ل ش هېي د ل ه ک ر ک و ک ۲۰ هېي ج ل زي ۲۰۱۵ ب ت ه م ل ش ا ي
ر پې ل ژ ېت هېي م ح م د س ل ح ب ل ک ه: "ل ش م ر ي د اغش و ک و ر د ک ا ن ل ل م ر ک ر ک و ک ب ت ګ ا و ب ژ س م ر ک م و ت ن. چ ا و ي د اغش ل م ر ک ر ک و ک ه م ر ش هېي ل م ر ن ا و م ر ژ ک هېي خ ا ک هېي ک و ر ت ان.

داعش بۆ سەرگوندەکە هێرشی کرد.[70] لە ٢٤ی تشرینی دووەمەوە کۆمەڵێک هێرشی هێزەکانی پێشمەرگە بۆ سەر داعش لە هەرێمی کەرکوک و گوندەکانی دەوروبەری کەرکوک بەرپا کران و هێزەکانی پێشمەرگە توانیان گوندەکانی دەوروبەری کەرکوک بگێڕنەوە و داعش بۆ دۆزینەوەی کەل و پەلی پێشمەرگەکان دەستی بە بۆمبکردن کرد و ئاگری لە ئۆتۆمبێلەکانیش بەرداوە.

ئاڵوگۆڕدەوە.[74] هاوشێوەی کێشەی ئاسمانی هەرێمی کوردستان لە مانگی تەممووزی ٢٠١٥ داعش چەند جارێک هێرشی کردە سەر ئاسمانی هەرێمی کوردستان.[75]

ئەوەی کە مرۆڤ دەتوانێت لە مانگی دەکەدا هەبووە وەک ئەنجامێکی مەترسیدار کە داعش لە هێرشی ئەنجامدا بەدەستی هێنا لە ساڵی ٢٠١٤. بەڵام ئەوەی کە ڕەژێمی کوێت دەیکرد کە ڕەژێمی کوێت لە داعش لە مەترسی شارۆچکەی ڕەشاد دەترسا لە بەرامبەر هەبوونی داعش لە گەڕەکی هەبوونی داعش لە مەترسی ساڵی ٢٠١٥.[76] ئەوەی گوێی لێبوو کە داعش لە ساڵی ٢٠١٥ هێرشی کردە سەر هەرێمی کوردستان. هەروەها وتەی نەزانی وەک بووە چۆن بووە بە هۆی داعش ئەو هەرەشەی کە لە هەرێمی کوردستان هەبوو لە هەرێمی کوردستان.

گوێبیستی ئەو وتەیە بە مانای ڕەتکردنەوەی ئەوەی کە چۆن ووتبوو لە ساڵی ٢٠١٤ ئەوەی کە گوێبیستی کە چەند جارێک ئاسمانی هەرێمی کوردستان لە ساڵی ٢٠١٥ لە مانگی ئەیلوڵ (هەروەها بەشێکی هەبوو لە ئاسمانی هەرێمی کوردستان لە داعش) داعش لە ٤ی ئایاری ٢٠١٥ لە مانگی ئەیلوڵ کردە هەرێمی کوردستان لە ڕێگای چەند جارێکی کەم، دووکەڵی چەند جارێکی تر، دووکەڵی چەند جارێکی تر لە هەرێمی کوردستان لە دەستدا و چەندەها کەس لە شوێنی دارباوون کە مێژووی ئەو کەسانە بە هۆی ئەوەی کە کەسانی بەرپرسی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای بەرپرسی هەرێمی کوردستان خۆشی خاوەن بۆچوونی هەبوون هەروەها ئاوەڵای کە کورتبەفراوانی دەکەدا لە ڕێگای هەبوونی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای هەبوونی هەرێمی کوردستان خۆی هەبوون هەروەها ئاش ١٠ ڕۆژ لە دوای دەکەدا لە ڕێگای وەک خۆی هەبوونی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای تاڵانکردنی ئەوەی کە چەند مانگێک دەکەوێتە سەر ئەوەی کە ئەو کەسانە لە ساڵی ٢٠١٥ چەند مانگێک فەرمانی پێدەکەن کە گوێبیستی کە چەند جارێکی وەک خۆی دەرچوونی هەرێمی کوردستان. لە مەترسیدا ئەوەی کە چەند جارێکی وەک خۆی هەبوونی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای هەبوونی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای هەبوونی هەرێمی کوردستان لە ڕێگای

لە وەڵامی ٦ی ئازاری ٢٠١٦ی دابۆی ئەوەمان ڕاتس ڤووچ ، حکومەتی ئەوێمی کوردستان وتی، "حاڵی حازر گەندەڵی لەمورا لەژێر سەرەتەتۆڕەی ڕۆژئاوایی کانیدە وڵاتەیەکی ئاسایدا". لە ڕاگەیەنداری ٢٠١٦ گەورەترین کانی لەمورا بە ئەوەمان ڕاتس ڤووچی ان ووت، لگەڵ چەشم مەرگەل مەیوونی دابووونلەوەی ئەوەی کە گەندەڵی ژێر کۆنترۆڵی چەشم مەرگەدابووە کە بە دووری لە کەم دەکەوتە چەشسرەکانی چەشم مەرگە.[82]

ئەوەی ڕاگەیەندراوەکانی ئامازە بەوە ئەنجامدرای ئەرکانی کەیبەفراوانی لگەندی شەیدەکەن لەمێوان ٢٠ی ئەیارو ١٢ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥.[83]

وەڵامدانی ڕاگەیەندراوی ٢٠١٦ی حکومەتی ئەوێم ڕاستەوخۆ ئامازە بەوپرسیارەن کات کە ئەلی ئەزکانی چەشم مەرگ بەپەسی ابوون لە ئەرکانی کانی لەمورا وڵاشی دەت ئەوەدە دڵنیئەوگەندەل "٣کیلۆمەتر دوورن لەبەرکانی چەشم مەی ئەزی چەشم مەرگەوبەی مەنواچەی ژێر دەسەڵاتی ئەزکانی چەشم مەرگەدان ڕاوێن."[84]
لەوەڵامکەیەاف ەلاحەمستفەب ەکەر وتەی کە "ئەزکانی کوردی نەزیکەی ٣کیلۆمەتەل ەم دووگەندکشانەتەوەو ئەرکردنی ڕاگەیەندراوەکانی ئەم دووگەندەڕاستەوخۆپەیوەندی انبەوەوە هەبووە کەئەم خەووڵەو ڕاگەیەندراوەکە سەڵ مبوون کەپەیوەندی انبەمێژەستانی ەو وڵاتەیەکی ئەم دووەوئەم خەووڵەلەئەنجامی ڕۆستەل موبەهەبەتی بەئەوفکردنی ەیەنگەیەل لەمگەندەل مبەمکانەوەنراون."[85]ئەم جۆرپەاس اوڵەڕاوکەمرەی نبەئەم وەم مرجەل ەیکەلە ئاسکانی جەنگدا ئەووەسربەبارەتب ەهامەی ئەیبوونی ئەرکانی خەووبەمرەتەفەل کەئەگەداک مبڵەگەی ڕاوکەمر ئەشکەبەت لە)زەمرەیەتەی سەرەبازی(لەپشتئەوکارەکەئەوەش زیاتەزیادەل ەقەبارەی خۆی وکەئەرەل مبێت.
ەەروەەا ئەوەی ڕاگەیەندراوەکان ئەرکانی کەیبەفراوانەیەبەن او خەووبەمرەڵامدانی گەندەی مرەوکەئەشەل دەدەنکە لەمێوان ٢ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥ و ٢٤ی کانونی دووەمی ٢٠١٦ ڕوەیەل داوەل موەڵامکەی حوزەیرانی ٢٠١٦ی، حکومەتی ەوێمی کوردستان ەتبوو ، ەەرچەندەی ەرموک ل مزیکتب ەرکانی چەشم مەی شەڕبووەەبەڵام "خەووبەمرەوەی ئەمدانی)ەرموک(وەک خۆی ان ەانبەتەوەبەەر ی چ ئەرکانی کانی ەکن کەەتوون.'ئەوەی ڕیڤیرتی پەیەڕاگەیەتەژێن موەی جەنگ،لە ١١ی حوزەیرانی ٢٠١٥ ئەزکانی چەشم مەرگە ەوڵکی دانژەی انبۆ داخەزەیرانەدنی پەنگەیەل لە ڕاستەل ا" کەبەدووری چەڵکەی لۆەەقەڵکەی کەەم دەکەوتە مبڵەوری ی ەرموکەئەشکان دووە.[86]

گەندەڵی کانی ال مورا و شەیدوی ەرموکەبە ئەوەمان ڕاتس ڤووچی ان ووتکەبۆەاوەکەی کەوت ل فاوی ەرموک ەاوەتەەوەی انبەفای دانژەەی وون وبەی وەڵبقا ن او ەڕاتەیەتەەموزی ٢٠١٥ خەووکانی وەک خۆی ان ەاوەتەەوە.[87]

ەەروەەا ئەوەی ڕاگەیەندراوەکان ئەرکانی ٢٠ی ئەیاری ٢٠١٥ ئەرکانی کەیبەفراوانل ەەردووگەندەڵدانی بووکە عەبەونە ەروانکە دەکەوەن مەڕوانگەندکانی **ەەکتەب خالید** و ەەی ەەبەگەشان دەدەن. ل ەوەن کەل موە دەردەکەوێ بشکی زۆری ئەرکانی کانی بەشی ڕۆژئاوایی بووکە عەبەەوی ئەگەر موبووە: ئەوەڵدانی ١٢ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥ خەووبەونیت ەواوی گەندکەشڵدەدەزو ئامازەبەوەدکەن کە ئەرکانی کانبەئەری گەورەموە ماددەیەت قەەمەیەبەیزبووە.

گەندەڵی شەیدوتەی کەبووکە عەبە وەکگەندەی ەرموک دکەوتەپشتسربەروەیڵکانی ئەزیچەشم مەرگەکەل ە ٢٠١٥ دابەەرزکراونەتەوەئەوگەندەڵدانی مبڵگەشەیئەوەیکردکەل مەپاشەیەرشکی داعشبۆس ەر لەختب خالد لە کانونی یەکەمی ٢٠١٤ چەشم مەرگەسوەتاوەبە خەووەرکردنی گەندەن ەەروان کەیەکەل ەوگەندەل ەی لکانەتی سەدام حوسین لە چوارچێوەی ەاڵەەقەیبەعەمڵکردنی ن او چەکەل ەشوەتکانەدا دروستکردووە. ئەوەی ڕاگەیەندراوەکانئەو وتانپشتڕاستدەکەوەوەکگەندکانی بووکە عەبەوەی ەرموک ون ەەروان دکەوەن مەڕوانی

---

[82] چاپکەوتەی ئەوەمان ڕاتس ڤووچلگەڵ دووگەندەڵدانی ال مورا مکەوکو ٢٠ی ئەیاری ٢٠١٥.

[83] ئەنکانی ٢٠ی ئەیاری ٢٠١٥ ئاسەواری ئەرکانی لگەندکانی ئەنجامدانی بەەڵام ئەنکانی ٢ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥ ئەرکانی کەیبەفراوانی خەووبەمرکانی شڵدەدەن.

[84] ئەدار ئەیاری، سەرۆکی کۆمیتەی پێداچوونەوەو وەڵامدانەوەی ڕیپۆرتەئەودولەتی کانی حکومەتی ەەتبەبەواری ئامە ٢٢ی ئەیلولی ٢٠١٦.

[85] قەەلاح مستفەب کەرب بەپرسیف مرەگەی پەیوەندی کانی دەرەوەی حکومەتی ەەتەی کوردستان بەبەواری ئامە ٢٢ی ئەیلولی ٢٠١٦.

[86] پەیەڕاگەیەتەژێن موەی جەنگ،" ڕیپۆرتی عیراقلە ١١ و ١٢ی حوزەیرانی ٢٠١٥.
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/iraq%20SITREP%202015-6-12.pdf (accessed August 3, 2016).

[87] چاپکەوتەی ئەوەمان ڕاتس ڤووچلگەڵ دووگەندەڵدانی ال مورا لە ڕێکەوتی ٣ی کانونی یەکەمی ٢٠١٥ و ٢٠ی ئەیاری ٢٠١٦ لەکەوکو ، ەەروەەا لگەڵ دووگەندەڵدانی کانی لە ٢٤ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥ و ٢٠ی ئەیاری ٢٠١٦ لگەڵ گەندەڵدانی ەەرموک لە ٢٤ی تشرینی دووەمی ٢٠١٥.

چێش هەی ئەزکانی پێش مەرگە لە کۆتایی دامە کتە ب چاوی د و شی دو هورلە دووری کی کەم دکەون هەشی ئەوی وی
هێڵکانی پێش مەرگە بە هۆی ئەو چاڵەڵۆی ربە مەگەری پێش مەرگەدان.

لە وەڵام کی دلۆی وەمان ریتس ڤوچ، کۆمەڵی هەڕەمی کوردستان ڤوسی وتی ببێ دی ارکردنی
بەرواری کەی، ڕەزاکاری کانی گەڕدی نە هەروا لە ئەنجامی ڕەشی ئاس ماڵی هاپی ماڵکان وبۆبە چەند راوکانی
داعش بووە وک لە ڕەنەی مراگە دەستکرلکانەدا دەرکەوتووە بە ڵام وەڵام کی ئامازەبە وفکات چۆن بۆچی ئەو
بۆمب و ڕەنە چەند راوڵ هەقەن راونەتەوە لە مەنام کەی کۆمەڵی هەوەمی کی ردستڵدا جخت لە وکر اوە کە پێش مەرگە
لەمەاوگەڕدکەدا ڕەگری لە کۆکی گەڕدلکەی ئەو دەوروبەرەکردووەلە ڕەزکردنی نە هەروان.

Abu Ka'uba

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Nahrawan

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Maktab Khalid

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Al-Murra

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Shahid

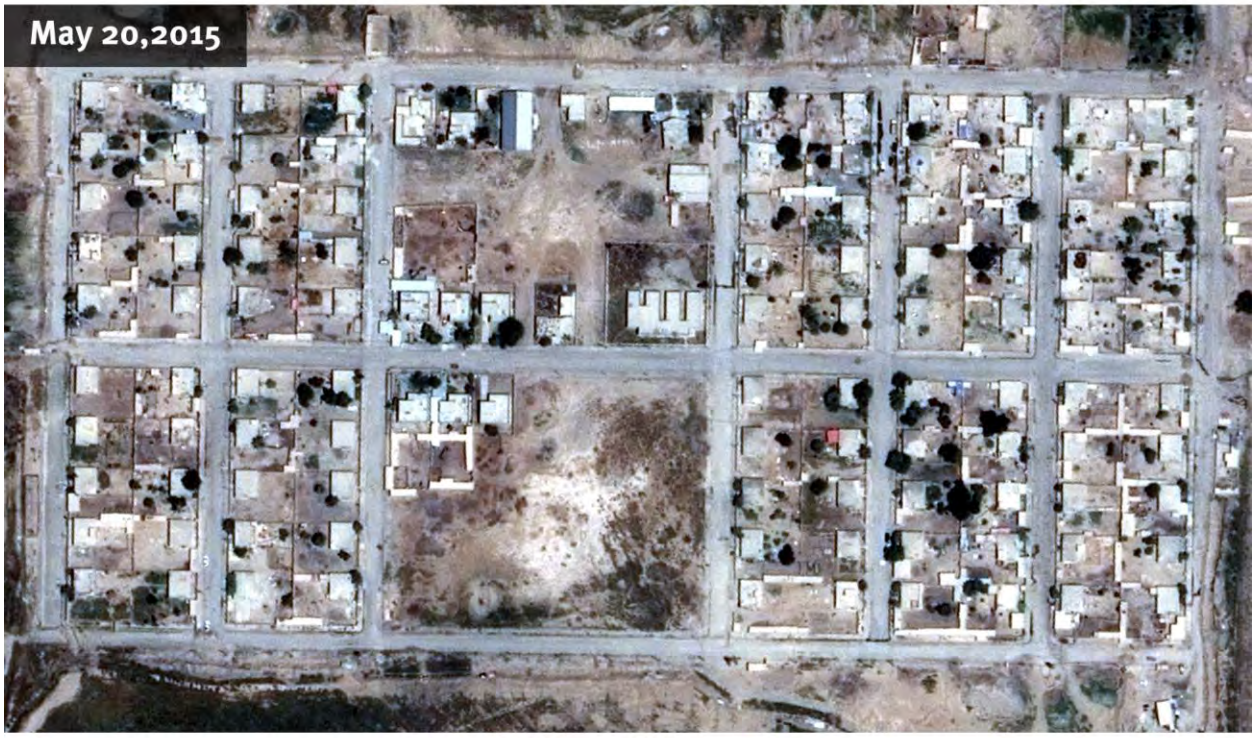

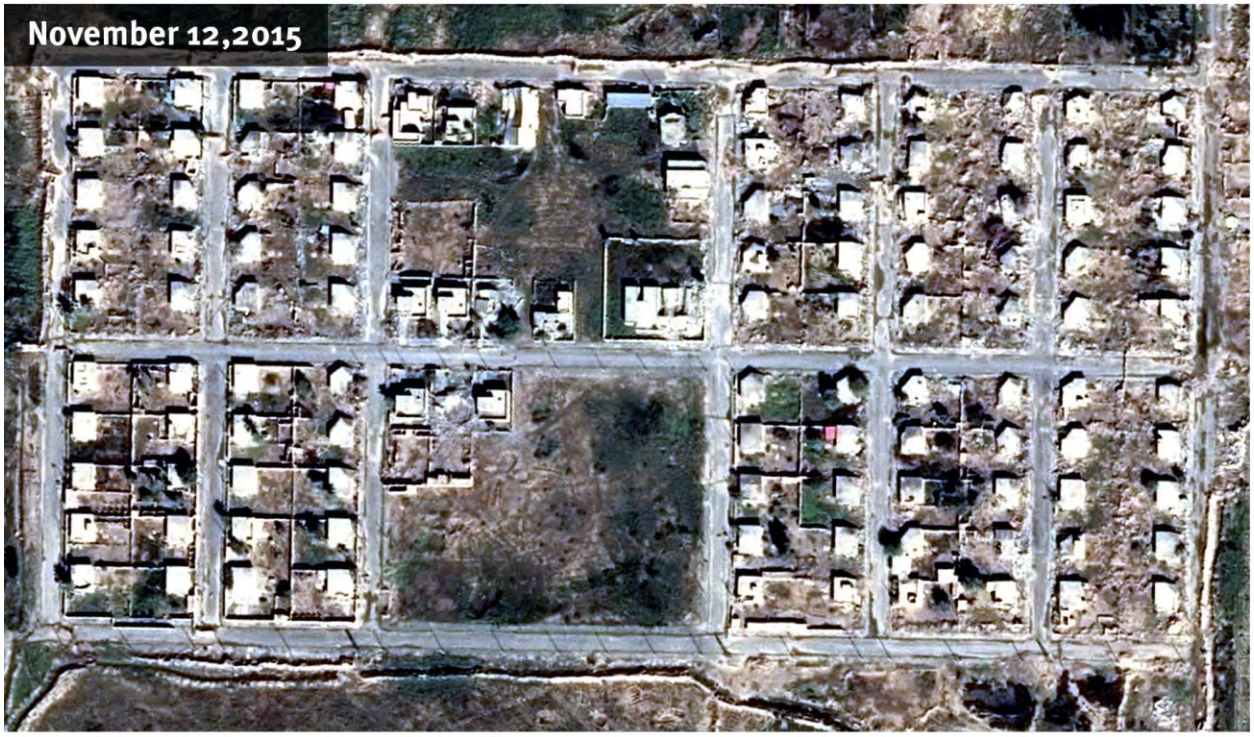

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Maryam Bek

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Yarmuk

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

سێگۆندی ئێوانت ازەو لقوق

گۆندە عەربکانی سەدو خاڵی بەدووری ٢کیلۆمەتر دکەونە ڕۆژئاوای ڕێگای سەرکیکەوک دوزخورماوو لەڕێوانگۆندیتازەو لقوق. وەحدەگۆندی سێیەم،ڕاستەوخۆ دکەوێتە ڕۆژئاوای ئەم ڕێگا سەرکی بە دووری ٢ کیلۆمەتر لبجاش ورەوە.

گۆندنشینکانی ئەو سێگۆندە بە ئەوەمان ڕایتسرۆچیان ووت بۆماوەی چەند کاتێک لەدوای ئازادکردنی گۆندکانیان لەلایەن داعش لە حوزەیرانی ٢٠١٤ لگۆندکانیان ماوەوە بەلاب ولەدەستیانکردنیش هەرکات لەڕێوان چەشمەوگەو داعش لەکۆتایی ئەیلولی ٢٠١٤ بیاریان لگۆندکانیان چەقیلن.[88] پاشەی ووتەی دووگوندنشین، داعش دەست دگەڕێتبەسەر چەندیئۆتۆمبیل وترکتۆر و مەرومالیانگۆندنشینکان، جگلەوەو داعشتەنها لە دەوروبەری گۆندکە دەمێنێتەوو ناچێتەناوگۆندکەوە.[89] بەولەدەستیانکردنی شەرکانی ئازادکردنەوەی ئەولە، داعش تۆپبارانی گۆندکە دکات ولەیئەنجامدا ١٥ کەس لبنەماڵەی قەرەبوانی و ٣٣ کەس لیت ئەشرەفی شەرەفدار لبنەکە هەڵکەیان هاوولاتی مەدەنی بوون و هەڵکوتەریان چەکداری عەرەبی ناوگۆندکە بوون وبەگرەیان لگۆندکەکردووە. ئەوان وتویان، کاتێک خۆیان لگۆندکەیان چەشت خڵووکان وەک ئەوەی ماڵوێرانەوە.[90]

لەمەڕلەی ٢٠١٤ داعشەرشێکی بەشەمەگ ئەبۆس مەرگەی بۆ گۆندکە مەتەشرکلدب مڵادواتەرو لەمنواوەرات ی ئازادی ٢٠١٥ بەشەمەگ مناواچەکەکەوتەرۆڵ دکات ماوەپەیەمراگەیاندنەوەی جەنگ، کە پەیەمراگەیاندکەمبۆ شرکاری کاروباری سەربازی وبارگەکەی لەواشنتن ئەلەزاری وەستا ڕەسولکفەرمانداری کەبەشەمەگ مبووەلە ناواچەکەوتەی لەئازاری ٢٠١٥ "ئەزانلەی بەشەمەگ ەلەمەکەی ان دەستپێکردبۆپاکردنەوەی ناواچەیەتل الوردو **مانتەب خاید** وگۆندی وەحدەلبجاشوری ڕۆژئاوای شاری کەرکوک."[91] ئەوپەیەمراگەیاندنەو لە ١٠ی شەوات لە ڕیپاوەتەی ئاشکرای کردکە "ئەرش هەلمەلکانی هاپەیمانانکۆبوونەوەی داعش وبارگەکانی لەو ئەیسەی گۆندە"کردوتەئامانجی ئەمە جگلەوەیکە ئەزکانی بەشەمەگ مبەتۆپ و هاوەنناواچەکەی انبۆردومان کردووە.[92]

گۆندنشینکان وتویانکە ئەزکانی بەشەمەگ مسێکسێگۆندکەلگەڵ خەڵکی ان بەبەنبۆ ڕێنامەیکردنی انی لەگەڵ لەو سێکمسبە ئەوەمان ڕایتسۆچی ووت، جگلەو چەند ڕۆژێکاری ەکبەەوەیتۆپ گوللەوە، خڵووکانی وەحدە سپەوە ماوونەوەکانیان بەشەمەگ گۆندکەیکاوتەرۆڵکرد.[93]

پاشئەوەی ئەشرەپەکانی گۆندکەلگەڵ ئاڵوگەمەندیەپەرسی مڵەندیەکانیئەشتەمانیکوردنتل لە کەرکوکۆبەدەوەبە ووتەیگۆندنشینکان پاش دوو ڕۆژ لەشەرکەئاڵوگەمەند ڕێگەیانپێدەداتبگەڕێنەوە گۆندکانیان بگۆندنشینێک ووتی،زۆرکەیەتەو ئاوی ەەموو ماڵکانیگۆندی وەحدەبەشتوومانکانیزوایلەوە سوتێنرابوون بەەلامەڕووخابوونگۆندنشینکەیتر ووتی دوو ڕۆژ دوای شەرکەکانیگەڕاوەتەوەبۆگۆندی سەد، خڵووکەیئەشتا دووکاڵی لێەڵدەساوەتەوەاوگۆندکەسوتێنرابوولگەڵ حەوت خڵووو ڕاکرابووئەو گۆندنشینەی ڕێگەریپەشەمەگەیکردبوولەمناوگۆندکەووت ی، ەەموو شتوومانکەیناو خڵووکانلشوێنی ئەزیان بوون وەیچ ئەگەرێکنەبوو دەستبەجێ لەدوایپاکرانەوەی گۆندکانی سەدو وەحدەلە داعشلەلایەنبەشەمەگەوە. وێنەی ماڵگەە دەستکردکانیشلی دەدەنکە زۆرینەی ڕاکاری خڵووکانیئەو سێگۆندکەبیئاگربووەلە

---

[88] ئەوەمان ڕایتس ئۆچ چاوپێکەوتنی لگەڵ ٨ گۆندنشینی گۆندکانی وەحدەوسەدو خاڵیدکردلە عەرالبن تیابلە ٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥.

[89] ئەوەمان ڕایتس ئۆچ چاوپێکەوتنی لگەڵ دووگۆندنشینی گۆندکانی وەحدەو خاڵیدکردلە عەرالبن تیابلە ٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥.

[90] ئەوەمان ڕایتس ئۆچ چاوپێکەوتنی لگەڵ ١٥ گۆندنشینی گۆندکانی وەحدەو خاڵیدوسەدکردلە عەرالبن تیابلە ٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥.

[91] پەیەمراگەیاندنەوەی جەنگ. ڕیپاوەتەیبارودۆخی عێراق، ٩ی مارسی ٢٠١٥.
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Iraq%20SITREP%202015-3-9_approved.pdf (accessed April 29, 2016).
هەروەهاتەماڵای ڕیپاوەتکانی ١٠ی مارسی ٢٠١٥ لسەرکەمەکەدا وباتەە ڕەسول دڵەیبەشەمەرگە ئەشرەفی داعشیبەنوسەر لەلایەن خاڵیئەشرەفکانلدووەوگۆندکانیتل الوردو وەحدەیکەنوزاڵکردوتەوەیئەو ڕیپاوەتەلەسەرباردۆخی عێراق ەولە ٩ی مارسی ٢٠١٥ لبلاوکراوەتەوە.
[ئەوەی ڕیاشف اوضاعالعراقفیيوم 9 اذار/ مارس 2015]

Rawabet Center for Research and Strategic Studies, March 10, 2015, http://rawabetcenter.com/archives/4753 (accessed June 13, 2016).

[92] ڕیپاوەتەیپەیەمراگەیاندنەوەی جەنگلە ١٠ و ١١ی شوباتی ٢٠١٥.
http://www.understandingwar.org/sites/ default/files/Iraq%20SITREP%202015-2-10-11_V3.pdf (accessed October 6, 2016).

[93] چاوپێکەوتنی ئەوەمان ڕایتس ئۆچ لگەڵ گۆندنشینێکی خاڵیدلە عەرالبن تیابلە ٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥.

ڕێوان ١٤ی شوباتی ٢٠١٥ و ٥ی نیسانی ٢٠١٦.[94] گۆڤاری فۆرین پۆلیسی ئەمریکا لە تەموزی ٢٠١٥ لە وەحدەوو لە زاری هێشتوانێن و چەکەوە بەڵگەنامەکار و کارمەندی ڕێکخراوە مرۆڤیەکان وێنەی مەرگە ڕەگەزیەکە، زۆرێنەی خەڵوکانی ئەوگوندە شتومەکەکانی لە شوێنی خۆیانبوونکە هێشتوانی ئەوگوندەبی و هەرچی چەشمەرگە چووبوونە ناوگوندەکە لە نێوان ٢٠١٥ی ئەمەش وتەی گوندنشینەکانبۆی وەمان ڕەتسۆوچ لەبارەی وەچەشرلەت دەکەن وە.[95] چەندوژێک دواتر بیەنی وتەی پشریپەکی گوندەکە، چەشمەرگە مانی ناوگوندەکە)و(کۆمەڵگەی مافیایەکی وردیلگەڵ خۆیانیەناکە بچەربوونلیەیچەلەوەی – وەیە رو غەرلەوەبردنی ەەمووکەلوپەلو شتومەکەکەمان."[96]

لە وەڵامەکەی لەکومەتەی ەەرەیمیکوردیستانلدا هەبووکە هۆکاری ڕەزامەندیکانی گونەکانی وەحدەو خەلەدیەرشی ئاسەلەی هاوپەیمانەکان "ڕەشەکیکەوشا, وتپۆباران" وبۆمبەوەیەنی چەنراوی داعشبووەلەناو ئەڵەکان. وەڵامەکەئامازەیەنەکربووبە ڕەزامەندیکی کەلی سەعیانتۆمەتەکەلی تالانی وسوتانیەمولک و ئەڵەی هاوولاتیان.

ڕەزامەندی لەگەوندی لەو مەحەمدلە مەگەیەیەلولی ٢٠١٥ . © ٢٠١٥ هیومان ڕایتس ووچ.

[94] گەشتەئەوبەی ارەیکەهگرس مرچاوەی ڕەزامەندی ڕەزامەندیبووەلەسەرەنەمای وێنەی مەگەدەتکردەکانبەپێداچوونەوەوشوێکارکراوەبۆ ەەر ئەنکبەچالەسەرەنەمای بوون وزەبوونی چەندیشلەوەیلەسەوانکبەمو مالنەوەبۆنەمونە وەلکبوونیسەقەی ڕووخاوەیلەسەوارەیسوتاوەبەماڵ و داودرەختکەلی دەوروبەری ئەنزەبوونی ئەلەسەوانکی ڕووخاوی زۆریبەمردوکۆنکەوت وخشکی ڕووخاوی دارەیوارکەلی خەلووکە. هەرکەئکبۆمەکەریلەت،ئەم دەرەجامەلەپشتبەرلەتکراونەتەوە ببەمراورکەرەیلەگەڵ هەاەیتری مەگەدەتکردەکانکەبشەیەوەکەگشتی هەقولەنیەگەیەگەرلەمەوەیەکەیلۆەتردا دەتیشانبکەن.

[95] وێنەی مەگەدەتکردەکانئامازەبەوەڕەونی ژمارەکی زۆرلەخەلووکەلی هەردووگوندی جودەدەو جیدیبەهگەر دەکەنلگەڵبوونیەگەنکلمبولی ١ی شوبەتی ٢٠١٦.شریفیبەلەئەم دووگوندەبەدوریەیلەیلۆەتقردەکەونبەباکوری وەحدە. ەەروەەا مەگەوتمگەورکەی جویدەلەیەوان ١ی شوبات و ٥ی نیسانی ٢٠١٦بە مادەیەتقەمەیبەیەز ڕەزامەندیکراوە.

[96] سەرچاوەیەکیزانیاریەم. "ڕەزامەندیی ماڵەکانبۆکوردیستان.'گۆڤاری فۆرین پاڵیسی، ٢٣یەتەموزی ٢٠١٥.

Foreign Policy, July 23, 2015, http://foreignpolicy.com/2015/07/23/peshmerga-war-crimes-ethnic-cleansing-islamic-state-iraq/ (accessed May 2, 2016).

Sa'd

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

بشوری ڕۆژئاوای کوردستان

لە ٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥ تەقەی ژەهرانی یەکێتی ئۆمان ڕێکخراوی سۆسیالیستی کوردستان وەک هێزێکی سیاسی لە ڕۆژئاوای کوردستان بەشداری کۆبوونەوەی ئۆپۆزیسیۆنی سوریا لە دووبەی ١٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥ی کرد. لەوکاتەدا پێشمەرگە سوڕاوەت هەواکەی لەنێوان ئەو هێزانەی ئامادەبوون لە ڕۆژئاوای کوردستان دروست کرد. هەروەها یەکێتی ئۆمان ڕێکخراوی سۆسیالیستی کوردستان، کاتێک پێشمەرگە لە ڕاگەیاندنی ئابڕووچوونی داعش بە چەکی کیمیایی دەکەوێتە ژێر کاریگەری دەکەوێتە بەرباران کرد و بە دووری لە دەوروبەری ٢ کیلۆمەتر لە دووری ئەو شوێنەی کە تەقەکە لێی دەکرا دەکەوێتە دەرەوە.[97]

ئۆمان ڕێکخراوی سۆسیالیستی کوردستان بە چەکی کیمیایی هێرشی کرد دژ بە هاوڕێکانی بەشداری کۆبوونەوەی ئۆپۆزیسیۆنی سوریا لە هۆتێلی خۆڵ و ئەک دووسەد و شەش کیلۆمەتر دوورە لە شاری کۆبانی و ٦ کیلۆمەتر لە سنووری تورکیا.

لە کاتی دەستپێکردنی ئەنجامدانی بەشداری ڕۆژئاوا لە ئەنجامی هەوڵەکانی پێشمەرگەکان وتوێژی ئەوەی کە هەوڵی دەدا کە ڕەوشی ئەرمەنی ئەنجام بدات. ڕێکخراوی کۆمەڵ لە ئەنجامدانی هاوپەیمانی ئەرمەنی و کەسی ئەندام و هاوپێشمەرگە بەشداری لێدەکات. ڕێکخراوی کۆمەڵ لە ئەنجامدانی ڕەوشی ئەرمەنی دەدەن کە ئەوگوێندەکە لە زەوی دەتەکرا و ئەو بە چەند شێوازێک کە هەموو یەکێتی وەدەبە ڕەوشی ئاسایی هەیە.[98]

بەپێی سەرچاوەیەکی ئاگاداری کەوکەبە ئۆمان ڕێکخراوی سۆسیالیستی کوردستان لە ژمارەکی زۆر لە گوندەکانی ئەوان دەبزو لە قوقب هاوپەیمانی کە حەمد عەقشەل ئاواڵەزی یە وا ڕاگەیاندووە ئەو ڕاگەیاندنەی کە ئەوەی زەمەنی لە ڕاگەیاندنەکانی پێشوودا دەبەشی هەبووە هەوەها پێشمەرگە وەستاوەتە ڕێگەی لە داعش بکەن لە هەڵکاریەکانی ئەوەی و خەڵووڵ هەبە لام ڕاگەیاندنی هەڕەشەگوندیتر وەکئەوەی "هۆکاریتری لەشت هەبووە" وەک ڕێگەیەکی لە عەرەبەکان لە گەڕەکی ئەنبۆئەوشوێنەکە.[99]

---

[97] ئۆمان ڕێکخراوی سۆسیالیستی کوردستان لەگەڵ ئەوەی ڕاگەیاندنی کرد کە ٢ی کانوونی دووەمی ٢٠١٥، هەروەها لەگەڵ چاپەمەنی سۆسیالیستی کوردستان پێشمەرگەیەک کوژراو و دەکەوێتە بەرباران کرا.
http://ekurd.net/kurdish-socialist-party-leader-wounded-kirkuk-2015-09-11 (accessed May 2, 2016),
هەروەها ئەوەی ئامادەی کوردستان بەشداری کۆبوونەوەکە بە هەڕەشەی کوژران لە گوندەکان." ڕووداو، ٢٤ی ئەیلوول، ٢٠١٥.
http://rudaw.net/english/kurdistan/240820153 (accessed May 2, 2016).

[98] چاپەمەنی ئۆمان ڕێکخراوی سۆسیالیستی کوردستان لەگەڵ ئەوەی ڕاگەیاندنی کرد و دووپشکی هەڵدەدا لە ئەنجامی ٢ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٥.

[99] چاپەمەنی ئۆمان ڕێکخراوی سۆسیالیستی کوردستان لەگەڵ بەرپرسێکی عەرەب کەوکە ٢٤ی مانگی دووەمی ٢٠١٥.

Al-Bu Muhammad

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Tel Rabi’

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

‘Atshana

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Al-‘Azairiyya

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

لەپێزگەی نەینەوا

لەپاڕێزگەی نەینەوا لەنێوان ساڵی ٢٠١٤، ئەزمانەی پێشمەرگە لەناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی چیای شنگال و دەوروبەری ئەو سنوورە ئەنجامدرا. هەروەها لەساڵی ٢٠١٤ ئەزمانەی پێشمەرگە دەستی بەسەر ئەنبارەکانی زووماردا گرت لە ڕۆژئاوای سنووری سوریا و هەتا ڕۆژهەڵاتی گەلەشارۆچکەی زووماریش. شارۆچکەی زووماریش لەوەی لەژێر کۆنترۆڵی پێشمەرگەو داعش(دابووتا لەلایەن داعش) ئەنجامدرا لەساڵی ٢٠١٤ پێشمەرگە هەستاوە بە شارۆچکەکە لەساڵی ٢٠١٥ وەک ئەنجامدانی کۆنترۆڵ دژی هێرشەکانی داعش و خاڵی کەمی نگەرانی هەبووە.[100]

لەکانوونی یەکەمی ٢٠١٤، ئەوەی ڕێکخراوی هیوا ڕایتس ووچ ڕاپۆرتی دژی ئەنجامدانی ژمارەیەکی زۆری ئەرەب و لە هەندێک شوێنی تردا خەڵکی سەردەمانبۆ ئەنجامدانی زووماریی ئەو شارۆچکەیەلەژێر کۆنترۆڵی پێشمەرگەدابوو. ئەوەی ڕایتس ووچ لە مانگی شوباتی ٢٠١٥ دەرئەنجامی ڕاپۆرتەکەی ئاڵوگۆڕدەوەکەتەنیا دابەشبوونی ئاسایشی مەرگەوەی ئاسایشی هەرێمی کوردستان بەهۆی شەڕوڕێکدادانی هێزەکانی ئاسایشی هاوپەیمانەکان و داعش(هەبووە.[101]

پەیوەندی نێوان هەڵەی کەلەو ڕاگەیەندەی زووماریی ٢٠١٥ ئەوەی ڕایتس ووچ سەبارەتی کەووت، ئەزمانەی پێشمەرگەو ئاسایشی هەرێمی ئاوارەی لەو هەرێمانەی کەلەژێر کۆنترۆڵی ئەوەی داعشدابوو لەو کاتەی هەستیان کرد هەڕەشەی ئەوەی هەیە ڕەوەی سەربەخۆی زووماریکە ئەوەی ڕایتس ووچ لە هەوڵی شێخان و حەمدانیە ئاوارەبارزان و شارۆچکەی بەرەی سەربەخۆی زووماریکە ئەوەی ڕایتس ووچ سەردانیکردن.

شوێنکاری وێنەی مانگە دەستکەوتەکانی ئەوەی لەساڵی ٢٠١٤ و ٢٠١٥ی شارەی دەدەن جگەلەوە هەرەکانی ئەوەی ڕایتس ووچ لە ڕاپۆرتەکەی ٤ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٤ی ئاماژەی پێکردووە لەسەربنەمای ساڵی ٢٠١٥ هەرەکانی زیاتر ڕووی داوەلەوەی کەئەوەی کەمناوچەکەشەڕی تیدابووە. ئەنجامی سەردانەکەی ئەوەی ڕایتس ووچ لە ڕاگەیەندی ٢٠١٥ بۆ ناوچەیەکی فراوانتر ڕاستکەرەوەی هەموو ئەوەبوو لەگەڵ بوو.

چەند ڕۆژێکی کەم لەپاش کۆنترۆڵکردنی شوێنەکانی هەوالەچەند ڕۆژێکی کەمی ڕاگەیەندی ٢٠١٤ و وەدەستهێنانی پێشمەرگەلەشارۆچکەی تر، هەزەکوری کانی هەرشەکەی پێچەوانەی ئەنجامدابوو هەڕاغ دەوەی چەی وەسڵ لەبەشی ئاشورەوەبەرەو ڕۆژهەڵاتی پێشڕەوی ئەنجامدا.[102] ئەنجامدانی ئەمەنوا چەلەکوردو عەرەب و هەڕێک کەهاوبەشی هەیدیپێک بن.[103]

---

[100] لەپەیوەندی نێوان هەوەی چەنگ کەبەردەوام هەوڵی شەڕوبێکدادانی نێوانی داعشبلاوکردەوەو ئاماژەیە بە چەشنەڕوبێکدادانی کانوونی یەکەمی ساڵی ٢٠١٥ و ٢٠١٦.

[101] کوردستانی عێراق ئاوارە عەرەبکان و دەنگەکردن وەڵامی هەڵوەشاندنەوەی کانی، لابلاوکراوە هەوڵی ئەوەی ڕایتس ووچ لە ٢٥ی شوباتی ٢٠١٥.
https://www.hrw.org/news/2015/02/25/iraqi-kurdistan-arabs-displaced-cordoned-detained.

[102] لەپاش کۆنترۆڵکردنی زووماریلەلایەن پێشمەرگەوە، هاوولاتیان دگەڕێنەوەسەر ماڵ و ماڵی ان،"ئاراڵی وزلە ٥ی کانوونی یەکەمی ٢٠١٤
http://aranews.net/2014/09/peshmerga-control-zumar-civilians-return-home/

[103] لەبروسکەی پەیوەندیلە ڕایانکردنی مریاڵەوزی ئەمریکاڵە عێراقبۆ وەزیری دەرەوەی ئەمریکاڵە ٢٣ی ئەیلولی ٢٠٠٧، "مادەی ١٤٠: زنەوا ڕەبەڕوی هەڕشەکی چەی هەیەوەلە خۆرهەڵدان ئەڵەسەوز."
https://wikileaks.org/plusd/cables/07BAGHDAD2827_a.html (accessed May 12, 2016),
هەروەها ئەوەی ڕایتس ووچ.. عێراق.لەسەر زەمینی هەیە ئاربتوونەوەی ژەکەمینکانلەناوچەی هەبراوکانی پەیوەندی نێوانەوا. ١٠ی شوباتی دووەمی ٢٠٠٩.

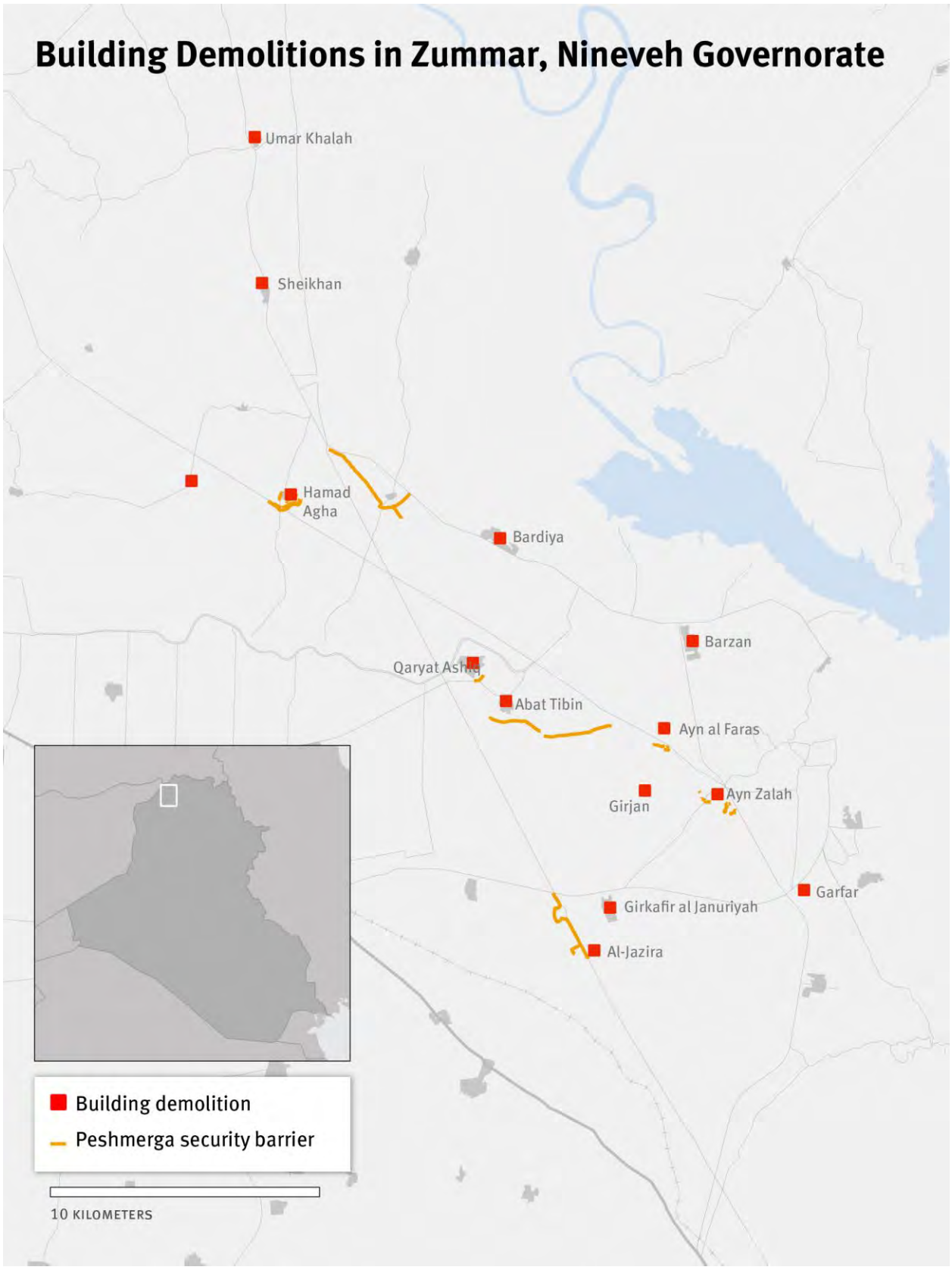
Building Demolitions in Zummar, Nineveh Governorate
Umar Khalah
Sheikhan
Hamad Agha
Bardiya
Barzan
Qaryat Ashiq
Abat Tibin
Ayn al Faras
Girjan
Ayn Zalah
Garfar
Girkafir al Januriyah
Al-Jazira
Building demolition
Peshmerga security barrier
10 KILOMETERS

لەماوەی سەردانەکەی لە ٢ی ئابی ٢٠١٥ وگفتوگۆکردن لەبارەی ئەو ئەنجامە خراپەی سەر سوریا لە فەشەلی خەباتی دژی داعش، هەروەها چۆنیەتی بەرگری کردن لە چەکی کیمیایی. ئامانجی ئەو ڕەوتە ئاراستەکرا. ئامانجی ڕەوتەکە ئاسۆی زۆری شەڕی پێویستی ئاوات و ئارەزووی مرۆڤ بوو بە دژی ڕژێمی فەشەلهێنەر و بە دژی داعش (هەوڵی مرۆڤ بۆ ئاشتی و خۆشی و ڕووخاندنی ڕژێمی بەعس لە ساڵی ٢٠٠٣ی زایینی). ڕەوتەکە بەهۆی کارلیکی نێوان ٣٠ کەس بەدەستی ڕژێمی داعش دەستی پێکرد؛ ئاشتیخوازی ئەوان و چۆنیەتی سەرکوتکردنی ئاشتیخوازی.[104]

ئەزەکوری کەل لە مەریقای ئەشرەفی کەمەی ٢٠١٤ شارۆچکەی ڕەبیعی ئەنقەرۆڵ کرد و هەوڵەکانی کەلەوەی کەم و لەبەر هەستی ئەوان کەنقەرۆڵ کرد و.[105]

هەواڵ و تۆمەتی ئەنفال کردنی وڵک و ماڵی هاوڵاتیان لەدوای شەڕکان لەگەڵ داعش بەرگەوە کەفەیڵکاری ئەسای جەنگە دەستبەجێ بڵاو بووەوە.[106] ڕۆژنامەنووسێک کە چاوپێکەوتنی لەگەڵ گەشتیارێکی ئەکورد و عەرەبەکان و پێشمەرگەکە بوو لە ڕاگەیاندنی ئەڵمانی ٢٠١٤ ڕاپۆرتێکی دۆکومێنتاری لە مەر ئەنفال کردنی ماڵە عەرەبەکانی گوندەکانی شێخانی کاری جەختی لەوە کرد کە ئەو ڕاپۆرتە هەڵەیە و ڕۆژنامەنووسەکە ڕاپۆرتەکەی بەهۆی ئەوەی کە ئەو کەسە بەرپرسیار بووە لە ئەنفال کردنی ماڵەکان و پێشمەرگەکە و هاوڵاتیانی کورد دەستاوەنبەسەوتان و ئەنفال کردن و ئەنفال کردنی ئەو ماڵانە.[107]

ئامانجی زووماڕ

لە ڕاگەیاندنی ئابی ٢٠١٥، ئەوەی ئامانجی زووچ چاوپێکەوتنی لەگەڵ چەند جەوتیاری کوردی گوندی کەلەی عەزیز (عەبەس) کرد کە ئەوەی گوندەکانی ئەنفال کرابوو ئەو جەوتیارانە وتیان، کە ئەگەر گوندەکانی عەرەبەکانی شێخانی کاری جەوتیاری دەکەن و لەپاشان کەوتە ڕاگەیاندنی ئەوەی ئەو چەکەلەکەی ڕاگەیاندنی ئابی ٢٠١٤ لەلایەن پێشمەرگەوە خراونەتە ناو لەگەڵ داعشی بەرەو وەسڵ هەڵەیە.[108] وەڵامی ئەو کەلەمەوەی ٣ فەتەی مەلەوەی لە گوندەکەلەکەلەی ڕاگەیاندنی ئابی ٢٠١٤ داعش هەستاوەتە ڕووخاندنی شێخانی بە هەڵام وەڵامی ئەو کەلەکەلەی ڕاگەیاندنی ئاب و لەدوای کەنقەرۆڵ کردنی هەوەی گوندەکە لەلایەن پێشمەرگەوە لەگەڵ جەوتیارەکوردەکانی ئەو گوندەکانی دەوروبەر و ئەنفال کردنی پێشمەرگە هەستاوەتە سەوتاندنی خانووەکانیان خاپووکردن گوندەکەیان.[109]

لە ٢٢ی ئابی ٢٠١٤ پەیامێکی ڕاگەیاندنی ئەوەی جەنگەسەریقای هەڵمەتی پێشمەرگەی بەپشتیوانی ئەمریکە ئاسمانی کانی هاوپەیمانان بۆسەر ئامانجەکانی زووماڕ ڕاگەیاندن.[110]

لە ٣ی ئابی ٢٠١٥، ئەوەی ئامانجی سەردانی شێخانی لە ئامانجی زووماڕ کردوبۆی دوکەوتکە ئەوەی چ خاوەنی کی ئەوگوندەبێوەنەماوە جگە لە مرگەوتەسەوزکە.

---

[104] چاوپێکەوتنی ئەوەی ئامانجی زووچ لەگەڵ ئەو کەسە دووری ئەنفال کرابوو کە بەدەستی داعش لە ڕەبیعی عەلەمەر ڕاگەیاندنی کەسەوور. ٢ی ئابی ٢٠١٥ گوندەکانی ئاوایگوندەکانی بە ئەوەی ئامانجی زووچ نگووت وتەوەا وەیان دەستی کەوتە.

[105] ڕۆچەر دسپەنس مەر، "لەپاش دوو ڕۆژش مرۆڤدادان ئەوەی کەلەی داعش لە ڕەبیعە وەدەرنران." تەلیگراف ٢ی ئەشرینی کەمەی ٢٠١٤.
http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11137455/Isil-jihadists-driven-out-of-Rabia-after-two-day-siege.htm (accessed July 11, 2016).

هەروەها ئەشرەنگال: کوردەکانی ئاوچەکەی زۆرلە داعش ڕیپاکدەکەنەوە،" هەواڵی بی.بی.سی لە ٢١ی کەلوونی کەمەی ٢٠١٤
http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-30569313 (accessed July 11, 2016).

[106] لە ٢٤ی ئەیلولی ٢٠١٤، عەدولڕەحمان ئەلعەزی، ئەندامی پەولەمەنی عەراقی مەرپاوەنگەی ئەنەمولیش مەرگەیەتی تۆمەتبارکردنی بە ئەنفال کردنی خەووقەتبەخەنفەلی ئامانجی زووماڕ پەیامی ڕاگەیاندنی ئەوەی چەنگ، "ڕاپۆرتی عەراق، ٢٣ و ٢٤ی ئەیلولی ٢٠١٤
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/2014-09-24%20Situation%20Report.pdf (accessed June 13, 2016).

[107] کوردەکان لەهەتۆڵ مرنی مەوەلە عەرەبەسوونەکانگوندەکەیان دەسوتێنن." ١٣ی ئەشرینی کەمەی ٢٠١٤.
http://www.nzz.ch/international/naher-osten-und-nordafrika/rache-an-sunnitischen-arabern-1.18402498 (accessed May 2, 2016).

[108] چاوپێکەوتنی ئەوەی ئامانجی زووچ لەگەڵ ٥ جەوتیاری کوردکەلەی ئەزەمەر ٣ی ئابی ٢٠١٥.

[109] Ibid.

[110] پەیامی ڕاگەیاندنی ئەوەی چەنگ، "ڕاپۆرتی عەراق، ٢٢ی ئابی ٢٠١٤"
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/2014-08-22%20Situation%20Report.pdf (accessed June 13, 2016).

لە وەڵامکەی حکومەتی هەرێمی کوردستان دا سەبارەت بە ڕاوێژگای نێوان هوا ئەنفال، گوندی خانکە دەکەوێتە نزیک چیای بەرەش هەی شەر، ئەوەی مولک و ماڵی هاوڵاتیانی بەهۆی شەڕەوە وێران بووە) لە ئەنجامی تێکۆشانی ئەو ساڵە ١٧٠ خێزان گەڕانەوە, ٥ی ان وێران بوون(."

خانووی سووتاو وێرانکراو لە شەڕی خانکە ئەنفالی وارکەی نووسراوە "ئەژی پێش مووگە". © ٢٠١٥ مووەان ڕیتس ووج.

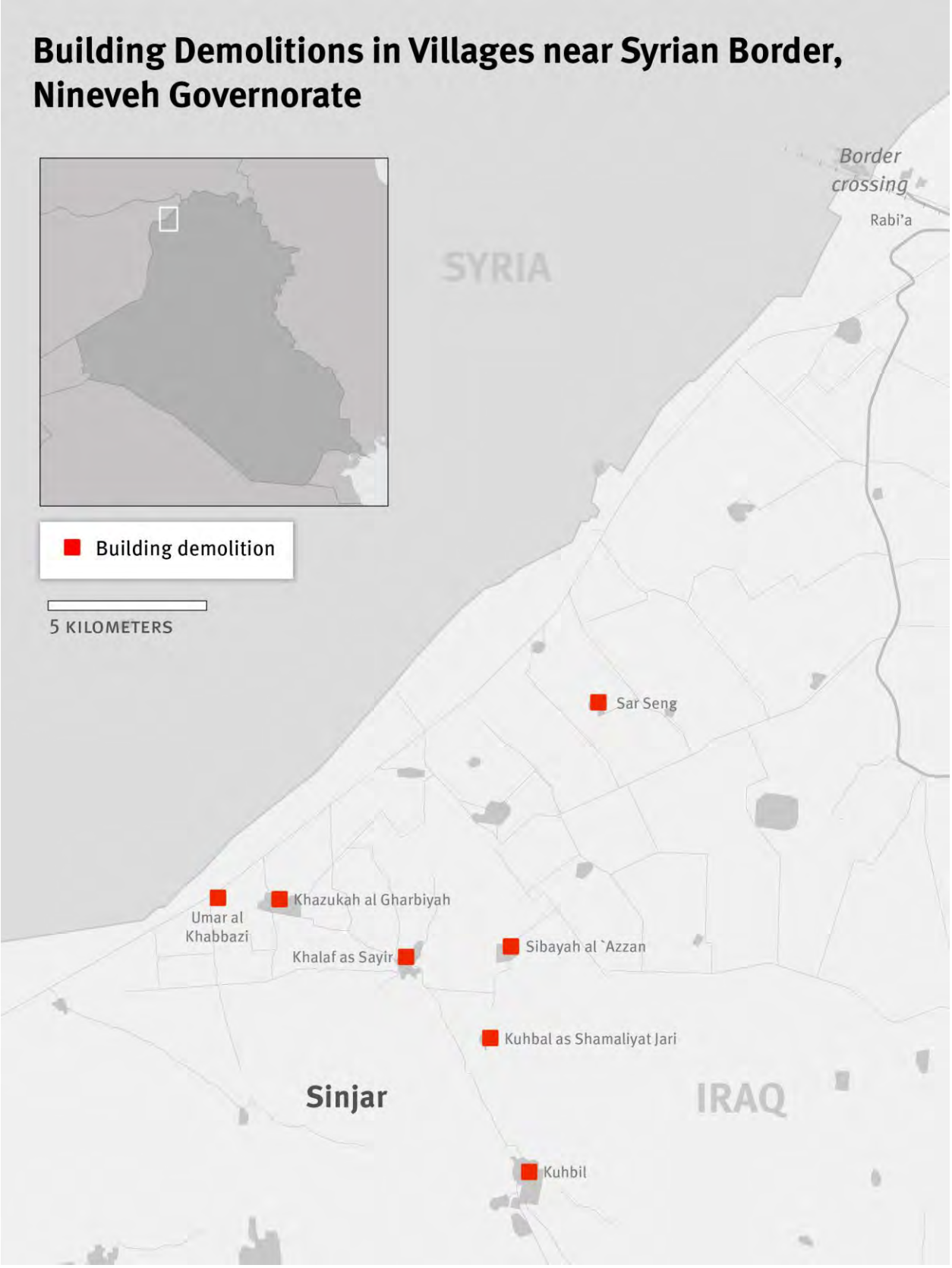
Building Demolitions in Villages near Syrian Border, Nineveh Governorate
Border crossing
Rabi'a
SYRIA
Building demolition
5 KILOMETERS
Sar Seng
Umar al Khabbazi
Khazukah al Gharbiyah
Khalaf as Sayir
Sibayah al `Azzan
Kuhbal as Shamaliyat Jari
Sinjar
IRAQ
Kuhbil

لەم ڕێبەندەدا ئەو کەسانەی کە دەستگیرکران، بەو مانا ڕاستەوخۆی دەرکەوتکە چەند بەندێکی کەمی شێخان بەهۆی شەڕوڕێکخراوی قورسەوەلەپێش ٧ی ئەیلولی ٢٠١٤ زیاتر نەبووە. بەو مانا ڕاستەوخۆ لە ئەنجامی گەشەی دەستگیرکردنی هەموو دەرکەوتکە زۆرەی ئەرکاری خراوەتە ئەستۆی ئەگەرچی هەروەها گەورەو مادەیەکی قەرەبووکراوەی ئەزموونی شەڕوڕێکدادانی ئەو ئەرکانەی لە دوای ٧ی ئەیلولی ٢٠١٤ دەستپێکردووە لەنێوان ٥یەشەمەی دووەمی ٢٠١٤ و ٢١ی ئازاری ٢٠١٥ ڕووی لەزیادبوون کردووەزیاد لە ئەوەی ئەرکانەی کە لەو ماوەیەدابووە کەگوندەکەلژێر کۆنترۆڵی پێشمەرگەدابووە. ئەرکاکردنی ئەو خراوەلەساڵی ٢٠١٥دابەردەوامبووەو زیاد لە ٣٠جار خراوەتەرەولەنێوان ٢٢ی ئەیلوان و ٩یەشەمەی ٢٠١٥ ئەرکاکراوون.

Sheikhan

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

Hamad Agha

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

هەروەها لە گوندی حەمە ئاغا کە بەمتل حەمەئاغا یان ئەحمەد ئاغا ئاشن اس راوە "وبە دووری ٣کیلۆمەتر دەکەوێتە بەشوری گوندی کانی عوزیر، لە ٣ی ئابی ٢٠١٥ پێوەندیی کی کورەبە ی ومان ریتس ڤوچی ووتکە وەك خۆی خش لگەڵ پێشمەرگەبەشداری لە گوندەوەی گوندو شاروچکە کە لە مەسەت داعش کردووە بتوی ش ی کە لگەڵ پێشمەرگە و هاوولاتیانی کوردوی ەی دیبەشداری لە وەزاکردن ش ی خان کردووە.[111]

گوندی حەمە ئاغا کە سەربە ناحیەی ڕیبەع بەشەکوری کەی دەکەوێتە سەر ڕیگای سەرەکی کە) لە هەڕێگا نخش هەا ئەمش وەن بەشڕێك لە عەوس (وبەش ە عەربی کەی دەکەوێتبەاشور. کە ئەڕێك ی ومان ریتس ڤوچ لە ٣ی ئەیلی ٢٠١٥ سەردانی ئەمگوندەی کردبەشەکوری کەی وەك خۆی هەلوی موبەڵامبەش ە عەربی کەی وەرەکربلوپڕۆلس کەبە ی ومان ریتس ڤوچی ووت، لگەڵپێشمەرگەبەشداری لە وەرەکرنی بەش ە عەربی کەی حەمە ئاغا کردووە کە دەکەوێتبەاشوری ڕیگا سەرەکی کە ول هەوە ی ومان ریتس ڤوچ ئەوان ی بە ڕوونی خڵووە ڕوخاوەکانبینی.[112] لە وەنە ی ماڵگە دەستکردکەل موە دەردەکەوێ کە ٧٧ ابیان و خڵووی حەمەد ئاغا وەرانبوون، ئەوەش دەکات زیاتر لە ٩٨% ی گوندەکە. دەردەکەوێ زۆرینە ی خڵووەکانلەوێوان ٧ی ئەیلولی ٢٠١٤ بەهۆی ڕیگەورەی ئاگر وەرەکراوون. وەرەکاری یەن گەورەکانبە مادەی یەتقەمنی بە ی زتا دەوروبەری ٥ی تشرینی دووەمی ٢٠١٤ بەردەوامبووە.

لە وەڵامەکە ی کۆمەتی ی ەوێمی کوردستان لە مەرئەو دەرفەجامەکە ی ی ومان ریتس ڤوچ مەبووکە "لگوندی حەمە ئاغا... ١٢٠ خڵووبەرەبە ەوی تپۆباران وێرش ی هاونەوە وەرەکبوون".

لە وەڵامەکە ی گەی ئازاری ٢٠١٦ ی ی ومان ریتس ڤوچدا مەبووبە ری ەکەبەدووری ٨کیلۆمەتر دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی حەمە ئاغا لە ناحیەی زوومار لگەڵ ناوچەکە ی دەوروبەری کە ئاشتوان کەی کوری سەبە) مۆزی حەسەنی (وەی چەکەی عەرەبی ان ی دانی ە."لە ٣ی ئابی ٢٠١٥ ، ی ومان ریتس ڤوچ سەردانی بە ری کردوو لەوێ چاوپێکەوتنی لگەڵ ئاشتوان وبەرپرسانی کوردبەڕێوەبەری عەرەبی سون ەی گوندەکە ی ن ی کرد. کوردەکان وتوی ان کە بۆ ماوەی چەند ساڵێکی ئاشتوانی و ناوسێ عەرەبسون کە ی ان لگوندەکە ئی اوون و ی چەکش وکە ی ان نەبووو سوسامبوون کە ئەبی وی لە هەڕێگە ی ان بە ی ونی ان بە داعش ەوەکردووە.[113] هەر چەندە ی ومان ریتس ڤوچ ئەوان ی کامبەش ەی گوندەکە ئاشتوانی کە ی عەرەبەبووەبەڵامبەی وتە ی ئاشتوانی گوندەکە عەرەب لگوندەکدا ئی اوە.

لەمەی کبی رەئاوەکە ی دەرەوەی بە ری ە دەواجەکە ی مەش کە ی لەیبووکە خاوەنەکە ی عەرەبکە ی سون مبووەو ئەوەاوولاتی ەکوردوی ئەدای ارە عەرەبسون لە ول ەری ئاوەکەبوون وتوی ان کە ەی ئەوکە مبووەتەبەرسێکە ی داعش و سوەتاوەبگەول بەارەکەدنی خەزەکە ی ەی دی کە لە داواجەکەکاری ان کردووە.[114] ئاشتوان ی ن اوچەکە وتوی ان پێشمەرگەبە مادەی یەتقەمنی دەواجەکە ی ان خڵووکردووە.

---

[111] چاوپێکەوتنی ی ومان ریتس ڤوچ لگەڵ سەرکوردکەلە حەمەئاغا لە ٣ی ئەیلی ٢٠١٥.

[112] Ibid.

[113] چاوپێکەوتنی ی ومان ریتس ڤوچ لگەڵ سەرکوردی دەشتوویبارەلبارەی ڕەکەوتی ٣ی ئەیلی ٢٠١٥.

[114] چاوپێکەوتنی ی ومان ریتس ڤوچ لگەڵ سەرکەسکلە خڵووکەلەیبەرەئاوەکەی نی کبارەی دەی ان، ٣ی ئەیلی ٢٠١٥.

ی مەڕی دەواجێنی مەشکی بەدەرسێکی داعش کە لگەوتری ٢٤ی مەی لەدەنزیک دەواجێنکەی لە دەی اچەی مەسل کوشتووە، بە ووتەی خاوەنکی ئەوەن اوچەی لەدەنیش مەوگەوە ڕزگاراوە. © ٢٠١٥ ی ومان ڕیتس ووچ.

لەپشت بارگەاپارتی ی مەوکرنی کوردستان لەبە ڕی ەیزە لەکی ڕووخاوبەی دکرا. دەشتوان وبەپرسانی ناوچەکە ووتیان، داعش زیاتری ٢٠ خاووی ئەسەوزیل ئاسایشی ئەو شارۆچکەی لە ماوەی سێ تا چوار هفتەی ڕابردوی لەبە ڕی ەلە ڕاگەی ئاب وئەلولی ٢٠١٤ ڕزگاکردووە.[115]

دوکانداران کی کوربەی ی ومان ڕیتس ووچی ووتکەلەلەتی ڕاگەی ئاب ٢٠١٤ وەك خۆی خش لگەڵ ئەزکانی ئەشمەرگەتلبە ڕی ڕەشی ڕەوی کردووەی ئەو دووکڵداره ووتی لەوێ لگەڵ هاووڵاتیانی کوردو ئەزکانی ئەشمەرگەی ئاسایش سەتاووبە ڕزگاکردنی ڕاگەزنشرین ەعەربەکان "لەبەرەوەی)داعش(بوون". ئەو دووکڵداره ووتی، " ەوەك لەو عەربەل بۆماوەی چەوەن سالە درلەی ئەبوون" . ەەروەها ووتی، کاتێك داعش هات ەەموو هاووڵاتیەکوردکان ەاڵتن پاشان کاتێك ئەشمەرگە هاتەوەن اوچەکە ەەموو عەربەکان ەاڵی هاتن.[116] ن زیاتری ١٥ ی ئاوارەی خێزانی گورەکی ن زیاتی ئەوەن اوچەی کەلەدەرەوەیبە ڕی ەلەپەنگەلکدا ئەشتەجێبووبەی ی ومان ڕیتس ووچی ان ووتکەمەرەف وی ارتەشمەرگە و هاووڵاتیانی مەدەنی کوردخەڵکی ڕزگاکردنی خاووبەرەیبە ڕی ەبوون ی ەوان ووتی ان کەکوردکارتەی ان ووتن لە هولێر وسلێمانی ەوە هاتوون وبوولەوەی عەرەبەبەرەن ەن اوچەکەلەمەردەمی سەدام حوسێن وکوبشەیکی لە هەڵەتیبە عەرەب کردنی ناوچەکەیشووڵەوێ خاوی ان هەبووە.[117]

[115] چاوپێکەوتنی ی ومان ڕیتس ووچ لگەڵ بەرپرسێکی پارتی ی مەوکراتی کوردستان: دوکڵدارێك و دەشتوانی ئەشیرئاوا لەبارەی ەلە ٣ی ئەیلولی ٢٠١٥.

[116] چاوپێکەوتنی ی ومان ڕیتس ووچ لگەڵ دوکڵدارێکی لەبارەی ەلە ٣ی ئەیلولی ٢٠١٥.

[117] چاوپێکەوتنی ی ومان ڕیتس ووچ لگەڵ ١٥ ئاوارەی بارزانی لەبارەی ەلە ٣ی ئەیلولی ٢٠١٥.

حکومەتی هەرێمی کوردستان لەمێژەکە لە ٥ی حوزەیرانی ٢٠١٦ەوە ڕایگەیاند کە ئەنجامی ڕەشە ئاسمانییەکان ٨٣ خێووی عەرەب ڕووخێنراون.[118] بەڵام، وەڵامەکەی ٣٠ حوزەیرانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ڕووماڵ ڕایتس ووچ ئاماژەبە ڕزگاردنی بەشێک لە خێووەکە ڕەهەبە ڕەهەنەکات.

خێووی عەرەبەکان لەلایەن هێزەکانی پێشمەرگەوە داووێنەی کوردەکان دەوە. © ٢٠١٥ ڕووماڵ ڕایتس ووچ

لە کاتی سەرهەڵدانی زووەڵ لەکاوونی یەکەمی ٢٠١٤، ڕووماڵ ڕایتس ووچ چەندین کەلەسەر هەڕەشەی خێووە ڕووخاوەکانی پێشووی داعش لەلایەن داعشەوە پێشمەرگەوە لەنێوان یەکەمی ٢٠١٤ تا ئەمڕۆ لە کوردستانی عێراقدا ڕاپۆرتی لەسەر ئەوە ئاسەوارەی شارەزایی سوتاوی بە ئۆزێک لە هێزەکانی عەرەبەکان هەبووە. لەسەری لێکۆڵینەوەی ئاماژەکانیش وەسفی ڕیبازی "دەوڵەتی ئیسلامی" وەک "دەوڵەتی ئیسلامی" خەیاڵی مەرد ڕەتدەکاتەوە بە "کورد". چەند ڕاپۆرتێکی شارۆچکەکە دەستی ئەنجامەوەی خێووەکە ڕووخاو ڕاکێشاو وتوێژەکانی پێشمەرگە بەڵگەدۆزەرەوە خێووەی تەختکردووەکە بەهەرەوەی خاوەنەکەی هاوکاری (داعش) کردووە. زەحمەتە لە ڕاپۆرتووەکوردەکان وتوێژەکە بەوەی کە هاووڵاتیانی کوردلەکاتەگەڕ لەگەڵ عەرەبەکانی لە بەرەی شێخان وبارزان ڕووخاندووە، بەڵام هەروەکە وتوێژەکانی پێشمەرگە بووە.[119]

وەزارەتی مافەکانی مرۆڤی حوزەیرانی ٢٠١٤ و ئازاری ٢٠١٦ سەرنجی جیاوازی ڕەگەزی دەبەن لە ڕەشبینی دەدەنەکە مەنجەڵا ٣٦٥ بەرەیەدا ڕووخێنراوەو زۆرینەیەو هەڕەشەکانی لەلایەن دووەمی ٢٠١٥ ئەنجامدراونەکە لەوکەدانەوە چەکەمەوەی لەژێرکۆنترۆڵی هێزەکانی پێشمەرگەدابووە. لەکاتێکی ئەگەی تشرینی یەکەمی ٢٠١٤، هێزەکانی پێشمەرگە بەمەوەی کۆنترۆڵی شارۆچکەی زووماڕ دەکەن بە دووری ٢٠ کیلۆمەتر دەکەوێتە باشوری بەرەی.[120] ڕووماڵ ڕایتس ووچ ئاداری لەوەی کە لە دوای ئەبەرەوە داعش

[118] لیوەندی لەوێگەیەتی مەڵەوەلگەڵ ئەندار ڕێاری ٥ی حوزەیرانی ٢٠١٦.

[119] کوردستانی عێراق: ئاواربەونی عەرەبەکان ئاڵوقەدان و دەستگیرکردن،" مەوڵیبەڵاوکراوەی ڕووماڵ ڕایتس ووچ لە ٢٥ی شوباتی ٢٠١٥.
https://www.hrw.org/news/2015/02/25/iraqi-kurdistan-arabs-displaced-cordoned-detained

[120] لیوەکەیەتی ئەنجامەوەی جەنگ. "ڕاپۆرتی عێراق: ٢٥ و ٢٦ی تشرینی یەکەمی ٢٠١٤:
http://www.understandingwar.org/sites/default/files/2014-10-26%20Situation%20Report_0.pdf (accessed June 13, 2016).

ی چۆنێتی بڕی زووماری فۆجامبەندی ئەوێنەی ماگە دەستکردەکانکەلەژوانکەلوونی
دووەم وکەلوونیکەمی ٢٠١٥گەیراوون، ئەرکەکانی زیاتر لە ٢٠٠ جۆر خەلووپەرەیە ریەلەمبەروارەدا
نیشان دەدەن.

Bardiya

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

ھەولێری چەرەبەرانی کۆنەبارزان. © ٢٠١٥ ھیومان ڕایتس ووچ.

لەگەڵ دەستپێکی چوارەمین ساڵی بارزان لە دووری ٦ کیلۆمەتر دەکەوێتە باشووری ڕۆژهەڵاتی باکووری ھەولێر، ھیومان ڕایتس ووچ لە ڕاپۆرتێکی ساڵی ٢٠١٥، ھەوڵی ڕزگاری کردنی زۆری بەندکراوەکانی ئەوکاتەی دەدا بچێتە ناو بەشی سەرەخۆی ڕەگەزی بەشی مەرگەساتەکان کە بەندکرابوون.

ئاوارەکردنی شەڕانەی بارزان بە ھیومان ڕایتس ووچی ئاماژە پێدا کە ٣ی ئابی ٢٠١٥ وڵاتی ئەمریکا دەستی کرد بە بۆمباکردنی داعش لە ھەرێمی کوردستانی عێراق، ئەوەش بە ھاوکاری ھێزەکانی پێشمەرگە لە بەدووری ٣ کیلۆمەتر دەکەوێتە باشووری گەڕەکی دەشی کۆشت.[121] وەزیری ئەو کاتەی داعش لای چەند بەرپرسێکی ئەمریکی لە بارزان ڕووخاندووە وەتوێبارانی ئەزمانی پێشمەرگەت نەدا زیاتر بە ھەی خاووکی بدووە. ئەوکاتەی ھەوڵی ئەوەی دەدا کە پێشمەرگە بەرەوگەندەکەی بۆ سەمود ھەڵبوون کە بە دووری ٥ کیلۆمەتر دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی گەندەکە ولسەمود ماوەیەکە پێشمەرگەکانی دەکەوێتە ھەواوی کەتوڕۆڵ کردووە. ئەوانەی وەزیری ئەنکەکانی ئەبوونەتەوەلە خاڵی پشکنینی دەرەوەی گەندەکەلسەمەر ڕێگای بە ڕەی ھەبووە کە پێشمەرگەلە ناوگەندەکەدابووە.[122]

وەزیرانی پاشئەوەی پێشمەرگەکانی کەتوڕۆڵ کرد، چەند ڕۆژێک و بۆماوەی چەند ھەفتەیەکی ئەگەیەتە ئەوەی دەگەیەتە ئەوەی بچێتە ناوگەندەکەدا، لانیکەم سێ ڕۆژ دوای ئەوەی ڕۆژی ٢٧ی تەموز بچێتە ئەوەی بچێتە ئەوەی ئەوەی لە سەمود خاڵی پشکنینەکە ھەبوو گەڕەکی ئەوەی ئەوەی ئەوەی ئەوەی بچێتە ناوی. وەزیری ئەکەلەوەماوەیەدا ئەو چەرەشکی ئەلەرەی ئەبۆس ھەرگەندەکەبەدەن کردووە.[123]

---

[121] چاپەکەوتی ھیومان ڕایتس ووچ لەگەڵ ئەندامێکی ١٥ گەنجی ئاوارەی بارزان بارەی لە ٣ی ئابی ٢٠١٥.

[122] Ibid.

[123] Ibid.

لە وەڵامەکەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ئەوەمان ڕاتیس ڕوونی کرد، "زۆرێک لەموڵک و ماڵی هاوولاتیانی ئەوگوندەبەر ڕێشی تاڵانی وسووتاندرابووەتەوە لەلایەن زەوی کاری موەلەتەوڵ هەبەش هەڵکردنی ئاشتبوونەکەی(لەکۆمەڵکوژی زەوی کان." لە وەڵامەکەی حکومەتی هەرێمدا هاتووەشەکەیشمەرگە هەوڵداوە ڕەگەری لە خۆڵکەکەبکات بەوەڵام" ژمارەی زەوی کان زۆربووەوەتەوەی خۆڵکەکەبووەوەیەن." سەبارەتبە وەزارەتکردنی بەجی او خراوبەرەگەندەکە، حکومەتی هەرێمنووسی ویەتی، "لەگەڵی بارزان کە ٥٢٣ خراوو وەزارەتووبەوەتەشەوەکەدە وەلەتیئەسلامی هەڕێژیکردوون" بەوەڵام ئامانجی ئەوەیە وەزارەتکردکێ سەتاوبە ئەنجامانی ئەو وەزارەتە. هۆکاری کرنەوەی ئامانجی "بارزانبەو "چەی وبەتەت"لەبەرەوبووەئەوگوندە لەوەکەی سەرکەیبووەبەشتوانی دە وەلەتیئەی الەي و دۆزینەوەی چەکدار هەروەهاوزرێک لەوکەسانەی بەشداری کۆمەڵکوژی زەوی کان کردووە خۆکەی ئەوگوندبوون" ئەمەیلووەبەپاس اوەی نبۆ ڕەزامەندی مەرجکانی ئەی اس ای جی گەکە دەڵێت وەزارەتکردنی ماڵ و ماڵک دەجێت هۆکارو)زەرورەتی سەربازی(لەپشت هەبێت و ئەبێت وەزارەکەی لەلەن زیاد لەقەبارەی خۆیان وکەوەرامبن.

وەزارەتی مافگەدەستکردکانی ئامازبەوەدەکەن کە لانیکەم ٤١\ وەزارەکەی لەلایەن گوندەلەدوای ٥یەشرەنی دووەمی ٢٠١٤ئەنجامدراوەلەلایەکی چەشەڕەیەکەلەلایەکی لەدەوروبەری گوندەکەنبەووو لەژێرکۆنترۆڵی پێشمەرگەدابووە.[124]

بەرنامەکەنوونی زەرەوزیان و وەزارەکاریبگوندەکورنشرەن لەلایەکانی عەیس و حەمەدئاغاوبشرەکی زۆریبە ریەی ئەنیکگوندە عەربەشرەن وەزارەکراوەلەلایەشێخان و حەمەدئاغاوبشەکیبەریە دروستیئەوبەگەشرلە دەخۆژێرسیارەوەکگوڵە داعشربەپەسیابووەلەوەی وەزارەکەی سەیستەلەکەی لەمەنواچەلەدئەنجامدراوە. هەروەهاڕەچەکردنیئەو ڕاستیەیکە وەزارەی مافگە دەستکردکانیشرلەی دەمەن زۆرەنەیئەو وەزارەکەلەوەی لەدوای کۆتۆڵکردنیئەنواچەکەلەلایەنپێشمەرگەئەنجامدراوەوەلەپاشماوەیئاس ماوەی وەزارەکەی لەلادا دەردەکەوێتەگەو ئاوەڕیگەوەرەو مادەدەیتەقەمەنیبەیەزبەکارهاتووەن ئەوەبەگەشرلە ڕیقەدکەنەوەکەیئەو وەزارەکەی لەلەئەنجامەی پرشیئاس مەلەی وتبۆبارلەوەبووەیت. حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەچ ڕوونکرنەوەیکیئەمداوەلەمەرئەوەیکەبۆچیتەقەانیئەوەی ئەمن وبۆبەچەنراوکانیئەوا بارزان زەرورەتی سەربازیبووەلەلایکدانواچەکەلژێرکۆنترۆڵی ئەزمانیدابووە.

---

[124] لە ٣ی ئەیلولی ٢٠١٤ بارزان لەژێرکۆنترۆڵیپێشمەرگەدابووە:زەبیبولۆس، "کوردکانی عێراقبەهاوکاری ئەرشەهلەمەی کانیئەمەیکا، چاوەنانلەمەرشارۆچکە عەربەسوونکانە."لۆسئەنجلوسیتایمز، ٣ی ئەیلولی ٢٠١٤.

http://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-iraq-barazan-20140904-story.html (accessed July 11, 2016),

چاوپێکەوتنی ئەوەمان ڕاتیس ڕوچلگەڵ حەمەن خەلوەیبەپەرسیبەیاتی ئەمەکرنانی کوردستان لەمنیکبارلەە ٣ی ئەیلولی ٢٠١٥ . هەروەها ئەچەردسیەنیەر: گوندە چۆڵکانیبەکووری عێراقلەلایەن جیهادیکانی داعشسەراگیرکراوە." ئەیلیەتلەگەراف ٥یەشرەنیئەکەمی ٢٠١٤.

http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/11142115/Ghost-villages-of-northern-Iraq-ripped-apart-by-Isil-jihadists.html (accessed July 11, 2016)

لگەڵ دونیەلازۆئەرا، "کەشیتۆڵەرنەنەوەلەبارزان،" ٢٩یەشرەنیئەکەمی ٢٠١٤.

https://twitter.com/drovera/status/527589137596289026 (accessed July 11, 2016).

Barzan

Satellite imagery © 2016 CNES - Airbus DS; DigitalGlobe - NextView

پېژندنې وړتیا د وزارتېب هېڅګړی ئې همدې اړتیا څخه رش هېلس مرکز لګښتونه ئې همدې لپاره ټوس هر مؤلګ لګښتونه د داعش له سه مرتبه ای
ځانګړې ډلې تانو مېرات ئې ځانګړې ډلې ۲۰۱۴ ال فنې کب فنداوی وسل" ۱۰ پېنګ ه ئې داعش وس ئې پېنګ ه ئې ت ټوپ و ۳
پېنګ ه ئې ت ق ه مرفې ۳ ب ئې او ۱۰ ب ټوب ئې چ ئې راو ل ګ ه ل چ فنې ئې ت ټوپ ځ ځ ك و ځ ك ب ش ل ش ن. ن ز ك ه ئې س ي ه ئې ر ش ئې
ئ اسرمان ئې ب ل ګ هوې ل و وړ ئې ن ب ټو ه ن ك ر د ن ئې ت ه و ا وې چ فنګ ون ئې ك و ش ر ط ت ح ا ل ا ن و ت و ئې ا ن ت ف ه ا چ فنې د ه ر ش ئې ك ئې و ا س ل م ئې
ك ه م ك ر ا و ت ه س ر ه ب ا ر ز ا ن.[125]

[125] وزارتېب هېڅګړی ئې همدې اړتیا ئې ځانګړې ډلې ئې چارمرې ویش ئې پېنګ ب ئې امل ح ك ر او ك ا ن ل ه د ژ ئې ر ز ر ت ل ئې داعش،
http://www.defense.gov/News/Special-Reports/0814_Inherent-Resolve (accessed February 25, 2016).

III. پێوەری ئاسایی کان

پێویستە هەڵسەنگاندنی جەنگ و دوژمنکاری لە پێناو بەرگری ئامادەی ئاسایی هێزەکانی ئاسکلانی جەنگ و ئاسکلانی فەلەی هێرۆشی دەوڵەتی و لە هەموو کاتێکدا بەهێزبکرێن.

ئەو بڕیارەی لە بەلگەنامەی شەرعکەی لیبیا پەرتووکی ئەی کەمی ساڵی ١٩٧٧ کەوتووە بەشی ئامەی جەنگی ئاکراو لە پەرتووکی I(.[126] وزیری کل بەرگەکانی پەرتووکی ئەی کە ئەساس ئوپێوەری دەوڵەتەن وبۆ جەنگە ناوخۆیی کان هێرەجێ دەکرێن.[127]

ئەوەی بەشێوەیەکی سەرەکی لە ئاسکلانی جەنگدا تەنکی خراوەتە سەر پەیجی ئازایکردنی هەڵمەتی جەنگدا ئەم پرسیارە لای کەسانی شەرنا چار کەات لە هەموو کاتێکدا جیاوازی لەنێوان هاووڵاتیانی مەدەنی چەکدار ئەبکەن. بەڵام لای وکانی جەنگی پەرلەنی کانی ئەوانەی کە ئاراستەی چەکدار ئەو ئامانجەسرەبازی کانبکەن زیاتر هاووڵاتیانی و ماڵ و موڵکی ئەبکرێت هەڕەشەیان جێی هێرش کان بکات و ئەوە هاووڵاتیانی موڵکی سرەبازی سرەبازی ئەو ئامانجەی کە وەکو پەیوەندی سرەبازی ئەو ئامانجەی سرەبازی بەکارهێنرێن وەک چەکارکردن و لەناوبردن و دەستگیرکردنی ئەو شتانەی کە ئامانجی سرەبازی دادەنرێن لە کاتی جەنگدا. "پێویستە موڵک و ماڵی هاووڵاتیان پارێزراو لە تێکدان لە هێرش سرەبازی کانتر نەکەن مەگەر کاتێک کە بەکارهێنرێن.[128]

سرەبازی ئەو ئامانجەی کە وەکو پەیوەندی سرەبازی ئەو شتانەی کە بەسەر شت و پێگەی ئابووری بەسەر شت و ئامانجی سرەبازی بەکارهێنرێن وەک چەکارکردن و لەناوبردن و دەستگیرکردنی ئەو شتانەی کە ئامانجی سرەبازی دادەنرێن لە کاتی جەنگدا. "پێویستە موڵک و ماڵی هاووڵاتیان پارێزراو لە تێکدان لە هێرش سرەبازی کانتر نەکەن مەگەر کاتێک کە بەکارهێنرێن.[129]

پێویستە هەموو لایەنکانی جەنگ هەوڵبدەن لە مەترسی گەلکردنی هاووڵاتیان و موڵک و ماڵی ئەو کەسانەی کە ئاراستەی جەنگ کان.[130] بەڵام وەک بەڵگەنامەی و هەموو ئەو شتانەی کە بگرن بەبەرهەمی خۆیان دووگیرتن و کە ئامانجی هەوەی ئەوانی گەلانی هاووڵاتیان و هێرشکردنی موڵک و ماڵی ئەوان.[131]

ئاسکلانی جەنگ هێرشکردن و دەستگیرکردن و دەستگیرکردن بەسەر موڵک و ماڵی دوژمن قەدەغە دەکات تەنها لە کاتێکدا ئەبێت کە زەرورەتی سرەبازی ئەو ئامانجەی سرەبازی.[132] کۆمیسیۆنی ئەوەی دەوڵەتی خاچی سوور (ICRC) لە کۆبوونەوەکانی بەپەرتووکی ئەی کەمی ساڵی ١٩٧٧ پێناسەی زەرورەتی سرەبازی وەک "پێویستی ئەوەی کە لە کاتی کەمگرینبوونەوەی ئامانجی جەنگ کە بەتەنیا ئەوەی ئامانجی جەنگ کە بەتەنیا ئەوەی ئامانجی جەنگ کە بەتەنیا ئ

شێوازێكی هەژماری هەڵەی ئەنجامی سەبارەت بە ئەزموونی ئاوارە و شارۆچكە هەوڵی ئەنجامدانی وەكو هەڵەی ئەنجامی سەربازیت هاشا دەكات."

یەكەمان پێتس ڤوچبۆی دەركەوت كە لەو كەسە هەڵەی ئەنجامی ئەوەی هەم ڕیپۆرت هەدا ڕێكخراوەكانی ئەوەی مافی وەڵامدانەوەی هەبێت لە هەڵەی ئەنجامی سەربازی بە هەڵەی ئەنجامی ئەوەی هەڵەی ئەنجامی ئەوەی هەڵەی ئەنجامی ئەوەی

ئەشکەرا جەنگی ئاسایی جەنگی بەرامبەر ئەو کەسانەی جەنگ لە قۆناغەکانی دەستپێکی جەنگ بەشداری تێدا دەکەن و لە کۆتایی جەنگیش دەستگیر دەکرێن، بە شێوەیەکی گشتی لە دۆخێکی دژی مرۆڤایەتی و دەستگیرکردنی کەسانی بێتاوان و بێچەک لە کاتی جەنگدا بەرپرسیارن.[134] هەروەها سزادانی بەکۆمەڵ بە هۆی کردەوەی تاکەکەسی لە لایەن هێزە چەکدارەکانی دژی خەڵکی بێتاوان لە کاتی جەنگدا بە پێچەوانەی یاسای نێودەوڵەتی مرۆڤایەتی دەدرێ.[135]

ئاسایشی جەنگ دوو مەترسی چارەنووسساز دەکات سەبارەت بە ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە لە تاوانەکانی جەنگ کە بریتین لە ئەنجامدانی ئەزموونەکانی و خەڵکانێکی زۆر دەستبەسەر کراون بە هۆی ئەنجامدانی تاوانی جەنگ یان هاوکاری و کەلەپوری تاوانی جەنگ کە ڕێگە نادرێت بە هۆی لێکۆڵینەوە هەبێت. هەروەها ئەوەش هەڵەیە کە ئەنجامدانی تاوانی جەنگ دەدەنە پاڵ دەسەڵاتی دەستەی شەرعی و سوکردە مەدەنییەکان کە هەڵگری ئەنجامدانی تاوانی جەنگ بە هۆی هەڵاتن لە بەرپرسیارێتی و لە بەرهەمهێنانی هەوە بۆ ڕێگەی کردن لە تاوانەکە ڕوو بە ڕوی لێکۆڵینەوە هەبێت بە مەترسی تاوانی جەنگ وتاوان لە دژی مرۆڤایەتی.[137]

بە پێی یاسای ئەمریکا تاوانەکە هەبێت لە بەردەم دادگایەکی یەکگرتووی ئەمریکا بکرێن.[138] هەروەها یاسای جەنگ دوو تاچارەکی لە قەرەبووکردنەوە هەیە وای قورباینی ئەشکەنجەکانی یاسای جەنگ.[139]

پرنسیپەکانی پینهیرۆ (Pinheiro) ئەو ئاوارانە دەیانەوێت بە هۆی هەبوونی ئاسایشی وەرەمەی لەمەوڵک و ماڵیان بە شێوەیەکی ئەمن بگەڕێنەوە بە پرنسیپی ١ لە مادەی ٢١ بەبێ ڕەچاوکردنی بە لەنگەرانەی ئەنجامی و زەتەوی و زەمان بە پرنسیپی ٣ (، هەروەها ماڵی هەموو کەسێک هەیە ئاشتیانە بژێن لە ماڵ وموڵکی وەگەڕێ بە پرنسیپی ٧ (، ماڵی جەوجوڵ و مەتوچۆکردن بە پرنسیپی ٩ (لەمەی پاڵزگاریکردن لە دژی دەرکردنی زۆرەملێ بە پرنسیپی ٥ (.[140]

---

[134] لە مەڵبەندی نێودەوڵەتی CRC لە بەندی ١٥٦ یاسای دادگایەتی نێودەوڵەتی بڕگەی ٨)٢((xii) (e) ئەمەش دەرکەوتووە کە جەنگە نێودەوڵەتییەکان لە ڕاوەستانی (لە بەشی چوارەمی پیناسەی ماددەی ٤٧ ئاماژەی پێکراوە وەک "دەرکاری بەرەفراوانی موڵک و ماڵی هاوواڵاتیان و گۆڕینی دەمۆگرافیای گەرەکەکانی ئەنجامدانی و زەروریەتی سەربازی لە مەبەستەوە نیە."

[135] لە مەڵبەندی نێودەوڵەتی CRC لە بەندی ١٥٦ پرۆتۆکۆڵی II بڕگەی ٤.

[136] لە مەڵبەندی نێودەوڵەتی CRC لە بەندی ١٥١ و ٥٢ لە بەندە.

[137] لە مەڵبەندی نێودەوڵەتی CRC لە بەندی ٥٣ لە بەندە، یاسای دادگایەتی نێودەوڵەتی بڕگەی ٢٨.

[138] لە مەڵبەندی نێودەوڵەتی CRC لە بەندی ٥٨ لە بەندەی ئەنجامدانی مەبەست وەک یاسای دادگایەتی نێودەوڵەتی.

[139] لە مەڵبەندی نێودەوڵەتی CRC لە بەندی ١٥٠.

[140] لە مەڵبەندی بگەڕێنەوە قەرەبووکردنەوەی ئەمەی ئاوارەکانە. چەمەکی کردنی پرنسیپەکانی پینهیرۆ.
FAO, IDMC, OCHA, OHCHR, UN-Habitat, and UNHCR, March 2007,
http://www.ohchr.org/Documents/Publications/pinheiro_principles.pdf (accessed May 8, 2016).

پێشەکی

بۆ هەموو پێژەرەکانی هێوەمان ڕێتس ڤووچلە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و باکووری ئەفریقا کە کاری ئەنجامدراو لەم ڕاپۆرتدا کراوە. هەروەها بەڕێوەبەرایەتی پێژەری پێرۆزەم و دژمێرۆلە هێوەمان ڕێتس ڤووچ کە پێژەی هەوکاری لەم ڕاپۆرتەدا ڕەنگدانەوەیان هەیە.

جۆشایەتی پێژەری وێنەی مانگەدەستکردەکان لە هێوەمان ڕێتس ڤووچ خۆرئاوا بە وێنەی مانگەدەستکردەکانی ئەم ڕاپۆرتەکردووە. سارای پێسن و جۆوستۆرکەبەرێوەبەری هێوەمان ڕێتس ڤووچ لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست وباکووری ئەفریقا، هەروەها تۆمەتی مس جەگەریبەرێوەبەری بوونامەکەی چونەوەی ان بۆئەم ڕاپۆرتەکردووە. ئەنجامدانی پێژەری ئاسمانی ئەیبۆئەم ڕاپۆرتەکردووە. هەروەها، سارای سەبالخی پێژەری خۆرهەڵاتی ناوەڕاست وباکووری ئەفریقا لە هێوەمان ڕێتس ڤووچ چونەوەیبۆئەم ڕاپۆرتەکردووە.

ئۆتۆمەتیکی هەتەریاری دەدەریبە لاوکریونەکر , وەتەزۆری تیکنیسبەرێوەبەری ئەنداری و خوزی مانی زمونە سقیشارەزائەم ڕاپۆرتبۆبڵاوکرانەوەئامادەکردووە.

هێوەمان ڕێتس ڤووچس پاس وپێزانینی خۆیبۆ هەموو ئەوکەسانەدەربڕیکەبەنامەی ئەزمونی ئەم ڕاپۆرتەیان دوڵەمەندکردووەوبەبەی ئەوانن وەسەی ئەم ڕاپۆرتە مەحاڵبوو. لەمزۆر ئاڵبقدا، هەڕێکلەم کەسانەی ئەخستەتەمەرسی لەچونەوەکردنی ئەیارەبۆمان.

پاشکۆ I: ڕووسراوی فەرمی سووکی هەڕەمەکی وەرگێڕدراوی دەستان

هەڕەمەکی وەرگێڕدراوی دەستان وەبەرپرسیاریی گەرەنتی کە زۆرەوەت هاشای بەبەتکانی فەلەی مرۆڤ وەیلەاریی دەوڵەتی کان دەکەن بەتەواوەتی لەم قۆناغەی ئەیستای شەڕدابەی ئەمەوە پێشوەکی پێوەستگی راوەتبەو لەچێن اوەڵەیبەوون لەڕەگەڕەکی لە چەشکەردنی ئەمەپرەنسیپی لەبەمبەنی وەوە سەرەکی ی هەڕەمەکی وەرگێڕدراوی دەستان خۆی لە ڕەگەی لەرسی ٢٠١٦ فەرمانی بەڵوکردەوەو لەقەدەغەکردنی هەر جۆرە هەڵەیەکی مەتەما مافەکانی مرۆڤ وەیسا ڕەوەدوڵەتی کان پێزی لەنێزگی ڕێت.

وەکردنی ئەفەرمانە شایەدی ئەوەیە کە هەڕەمەکی وەرگێڕدراوی دەستان بە جەوەوە دەڕوانێتە بەبەتکانی هەکومەڕەکی بەاش و چاوەڕەکەزی مافەکانی مرۆڤەت ڕەوەتکاتی شڕەشدا. ژمارەیەکی لەوبەبەتکانی لەمەنوەسراوەداتشکەیان خراوەتەمەرپەیوەگەرەنگەیان ەەبەنەهەکی لەو بەبەتکانی لەم ڕیپۆرتەدا بەدەیان لەوکراوەبەی گەرەنگەبخرێنە پێش چاوی ئەوەمان ڕەتەس ئووچیئەمەی خوارەوە دقەی ئەوگەرەکی فەرمانکەی سەرۆکەتی ەەڕەمە:

فەرمانی ژمارە (٣) ڕەگەیئازاری ٢٠١٦.

لەسەربنەمانەیبەرگەی "ژمارە ی سڵی ٢٠٠٦ی سەرۆکەتی هەڕەمەکی وەرگێڕدراوی دەستان" ولەڕێر ڕۆشنایی ئەوەواقیعەیەیئەت ای هەڕەمەکی وەرگێڕدراوی بەشەڕی دژەیەکخراوەیەڕۆیەستی دوڵەتەیئەالەمی ولەچێناو بەرزرگەتوەیناوەچەشمەرگەوە پەلەزگاریکەرن لە دەستکەوتکانیان لەکۆمەڵگەەیڕەودوڵەتی، بەبێت ەەمەوو فەرمانەوەئەسەرەکانیچەشمەرگەپەیڕەوبەرنبەم ڕەنسیپانەالی خوارەوە.

١. دووبارەپەیڕەوبوونی خۆمان ڕادەگەیەنین بەفەرمانی ژمارە ١٢٠یبەروواری ١٦ابی ٢٠١٤ کەهاراستەی وەزارەتەیناوخۆی وپێشمەرگەولی وەپەیوەیدارکانیەتری کەومەتی هەڕەمەکی وەرگێڕدراوەلەچێناو پەلەزگاریکەرن لەمزاەبناگی ئەزکانیچەشمەرگەوالەاتەی شەڕی دژەدەوڵەتیئەالەمی بەبێت پەلەزگاری لە ژیانی ەاوڵاتیانبکەرێت و مامەڵەیەیاشیان لەگەڵبکەرێت.

٢. بەبێت ەاوڵاتیانی مەدەنیلە ەەمووەڵەیەکدلپاریزگاریان لەکەرێت لە دژی ەەڕەشەیەک لەمرۆژیان و مال و موڵکیان لەگەڵ پەلەزگاریکەرن لەشارۆچکەوگوندەکانیانکەلەیەن ئەزکانیچەشمەرگەوەئازادکراوون.

٣. ڕەبێت ەیچ ەاوڵاتیەک مەدەنیبەبەیبەڵگەیاسایی دروست دەستگیربکرێت. بەبێت ەەمووکەسەکان بەڕێزدرێنبۆ داگەکەیتەبەقەیپەیوەستبەتاوانکەیان و بەبێتپرۆسەکەیەیاسایی دادوەیکانبێت.

٤. ڕەبێت ەیچ ەاوڵاتیەک لەشوێنیشتەجێبوونیگەوزرێت موەلەوەن اوچاوی لەالی مرچەشمەرگەوەئازادکراوون بەبەیبەڵگەیاسایی دروست ەیانیاووی سرەبازی.

٥. ڕەبێت ەەتوچۆی ەاوڵاتیانلەنەاوچەئازادکراوەکان سرنوردارباکرێت لە چوارچێوەی ڕێنمایەئەمنی و سرەبازیەکانی کەومەتی هەڕەمەکی وەرگێڕدراوی دەستان. جگەلەوەن اوچاەی دەکەونە ئەیچەشموەیئەوانەی ئەزکانی چەشمەرگەو چەکدارانیدە ولەتیئیسلامی .

٦. بەبێتپرنسیپەڕێوەدوڵەتی کانی فەلەی مرۆڤوەیاسایی دوڵەتی کان ڕەچاوبکرێن سەبارەتبە ەاوڵاتیلەو ناوچاەی دەکەونە ئەڵکانیچەشموەی شەڕ.

٧ . ەەرکەس و لایەنێک لەدژی ئەو ڕێنماییانەی سەرەوە وەکەوتەبکات ڕووبەڕوی لێکۆڵینەوە ی اسایی دەبێت.

*******ئەمە فەرمانەڕۆژی دەرچوونی ئەو بڕیارەجێ دەکرێت*******

مەسعود بارزانی
سەرۆکی هەرێمی کوردستان
فەرمانده ی گشتی هێزەکانی پێشمەرگە

نیشانە کراوە بە "X"

وێرانکردنی ئەو مال و گوندانەی دەکەونە ناوچەکانی شەڕی داعش لەلایەن هێزە کوردیەکانی عیراقەوە

پێشمەرگەو هێزەکانی تری حکومەتی هەرێمی کوردستانی عێراق لە ڕیزی پێشەوەی هەڵمەتی ئۆپراسیۆنە سەربازیەکان بوون بۆ گرتنەوەی ناوچەکانی باکوری عێراق لە دەست دەوڵەتی ئیسلامی ناسراو بە "داعش". ڕاپۆرتە دۆکیومێنتاریەکە کە لەسەر بنەمای سەردانی شوێنەکان و چاوپێکەوتن لەگەڵ شایەتحاڵان و شیکاری وێنەی مانگە دەستکردەکان جۆرێك لە وێرانکاری سیستماتیکی خانووی ماڵە عەرەبەکان و هەندێك جار وێرانکردنی تەواوی گوندەکان ئەنجامدراوە لەنێوان مانگی ئەیلولی ٢٠١٤ و نایاری ٢٠١٦ لە پاش ئەوەی لەلایەن هێزەکانی پێشمەرگەوە ئەو ناوچانە کۆنترۆڵکراوەو هیچ بیانویەکی سەربازی نەبووە لەپشت ئەنجامدانی ئەو وێرانکاریانە.

وێرانکاریەکان لە ناوچە جێناکۆکەکانی پارێزگای نەوینەوا کەرکوك ئەنجامدراون. شایەنی باسە، ئەم ناوچانە لەدەرەوەی دەسەڵاتی ئیداری حکومەتی هەرێمی کوردستانە، بەڵام لەژێر کۆنترۆڵی هێزەکانی حکومەتی هەرێمدایە و سەرکردەو بەرپرسەکانی حکومەتی هەرێم ڕایانگەیاندووە کە بەنیازن ئەم ناوچانە بخەنەوە سەر هەرێمی کوردستان.

لە کۆتایی ڕاپۆرتی *نیشانە کراوە بە "X"* دا هاتووە کە وێرانکاری پلان بۆ دڕێژراوی لەو جۆرە لەلایەن پێشمەرگەوە پێشێلکاری ئەو یاسایانەی جەنگە کە وێرانکردنی ماڵ و موڵکی هاووڵاتیان قەدەغە دەکات ئەگەر بەمەبەستی سەربازی بەکارنەهێنرابن، لەگەڵ قەدەغەکردنی هێرشی کوێرانەو بەو هێرشانەشەوە کە مامەڵە لەگەڵ تەواوی گوندێك یان ناوچەیەك وەك ئامانجی سەربازی دەکات.

بەرپرسانی پێشمەرگەو حکومەتی هەرێمی کوردستان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە سەرەڕای وێرانکاریەکان لە ئەنجامی توێبارانی پێشمەرگەو هێرشی ئاسمانی هاوپەیمانەکان، زۆر جار ڕووخانی ئەو خانوانە لەلایەن پێشمەرگەوە پێویست بووە لەبەرئەوەی داعش مینرێژی کردوون. بەڵام، هیومان ڕایتس ۆوچ ڕاپۆرتی دۆکیومێنتاری لەسەر چەند کەیسێك کردووە کە تێیدا خانووی ماڵە عەرەبەکان ڕوخێنراون، بەڵام ماڵە کوردەکان وەك خۆیان ماونەتەوە. جگەلەوەش، لە هەندێك گوندا خانوویان ڕوخاندووە کە بەهیچ جۆرێك لەلایەن داعشەوە کۆنترۆڵ نەکراون.

هیومان ڕایتس ۆوچ داوا لەحکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات کەلێکۆڵینەوەی جدی لەو تۆمەتانەبکات کەیاساکانی جەنگیان تێدا پێشێلکراوەو لێپرسینەوەلەهەموو ئەو کەسانەبکات کەهەستاون بەفەرمانکردن و جێبەجێکردن و ڕووخانی ئەو خانوانە. پێویستە ئەمریکاو ئەو وڵاتانەی هاوکاری سەربازی پێشکەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەن فشار بخەنەسەر حکومەت بۆ ئەنجامدانی لێکۆڵینەوەیەکی لەو جۆرەو پێویستە ئەنجومەنی مافەکانی مرۆڤی ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتوومکان لێکۆڵینەوەکانی کۆمسیۆنی باڵای مافەکانی مرۆڤ بەرفراوان بکات لەلێکۆڵینەوەکردن لەپێشێلکاریەکان لەلایەن داعشەوەبۆ ئەو پێشێلکاریانەی لەلایەن لایەنەکانی ترەوەئەنجام دەدرێت بەهێزەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانیشەوە.

خانوو بە بۆیاخی سوور نیشانەی "X"ی لێدراوە بۆ وێرانکردن لە گوندی قەرەتەپە لە نایاری ٢٠١٦.

© 2016 Belkis Wille/Human Rights Watch

hrw.org